

**TÜRK YABANCILAR HUKUKU AÇISINDAN
YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN
TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNMASI**

Mesut AYGÜN
Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir 2002

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRK YABANCILAR HUKUKU AÇISINDAN YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNMASI

Mesut AYGÜN

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2002

Danışman: Prof. Dr. Tuğrul ARAT

Türk Yabancılar Hukuku Açısından Yabancı Sigorta Şirketlerinin Türkiye'de Faaliyette Bulunması başlığını taşıyan çalışmamız, üç bölümden oluşmaktadır. Bu konuyu seçmemizin başlıca nedeni, sigortacılığın Türkiye'de yerleşmesi ve gelişmesinde önemli katkıları bulunan yabancı sigorta şirketlerinin, günümüzde Türkiye'de ne şekilde ve ne ölçüde faaliyette bulduklarının, Yabancılar Hukuku çerçevesinde ortaya konması gereğidir.

Tezimizin Birinci Bölümünde, *genel olarak özel sigorta hukuku* başlığı altında, öncelikle özel sigorta ile sosyal sigorta arasındaki farklara değinilmiştir. Daha sonra, sırasıyla, sigortacılığın dünyada ve Türkiye'de doğuşu ve tarihî gelişimi, sigortanın önemi ve tanımı, özel sigortanın türleri, reasürans, sigortacılıkla uğraşan uluslararası sigorta kuruluşları, sigorta ve reasürans şirketleri ile sigorta aracıları incelenmiştir.

Tezimizin İkinci Bölümünde, *yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de çalışma hak ve özgürlükleri* başlığı altında, önce yabancı şirketlerin tâbiyetinin tayini, yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlığı ve yabancı şirketlerin ehliyeti meseleleri ele alınmıştır. Sonra da, Türkiye'de sigortacılık faaliyetinde bulunacak olan yabancı şirketlerle ilgili yasal düzenlemeler üzerinde durulmuştur.

Tezimizin Üçüncü Bölümünde, *yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de faaliyette bulunması* ele alınmıştır. Bu bölümde ilk olarak, devletin sigortacılığa müdahalesi, sonra, sigorta şirketlerinin denetimi ile ilgili olan sistemler ve Türkiye'de sigorta şirketlerinin denetimiyle ilgili kuruluşlar ele alınmıştır. Son olarak, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümleri çerçevesinde yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de faaliyete başlaması, faaliyeti ve faaliyetinin sona ermesi incelenmiştir.

ABSTRACT

ACTIVITIES OF THE INSURANCE COMPANIES IN TURKEY IN TERMS OF TURKISH FOREIGNERS' LAW

Mesut AYGÜN

Department Of Private Law

Anadolu University Institute of Social Science, August 2002

Advisor: Prof. Dr. Tuğrul ARAT

Our study, under the title of *Activities Of the Insurance Companies In Turkey In Terms Of Turkish Foreigners' Law* comprises three chapters. The main reason in choosing this subject is the necessity to put forward the manner and extent of actual performance of foreign insurance companies which have significant contributions in settling and developing the concept of insurance in Turkey.

In the first chapter of the thesis, under the title of *private insurance law in general*, first the differences between private insurance and social insurance are mentioned, next the emergence and historical development of insurance over the world and in Turkey, the definition and importance of insurance, the types of private insurance, reinsurance, international insurance organisations dealing with selling insurance, insurance and reinsurance companies and insurance agents are examined respectively.

In the second chapter of the thesis, under the title of *the freedom and right of the foreign insurance companies to work in Turkey*, first the designation of the nationality of foreign companies and the issues about international legal presence of the foreign companies and the legal capacities of the foreign companies are handled. Next, the legal regulations about the performance of the foreign companies in Turkey are dwelled upon.

In the third chapter of the thesis, *the performance of the foreign insurance companies in Turkey* is handled. First the intervention of the state to insurance transactions, next the systems concerning the inspection of the insurance companies and the institutions dealing with inspecting the insurance companies are studied. Lastly the commencement, progress and end of the performance of the foreign insurance companies in Turkey is examined within the context of Insurance Inspection Law with the number 7397.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÖZEL SİGORTA HUKUKU

1. SİGORTA KAVRAMI	5
1.1. Özel Sigorta ve Sosyal Sigorta Ayrımı	5
1.2. Sigortacılığın Doğuşu ve Tarihî Gelişimi	7
1.2.1. Dünyada Sigortacılığın Doğuşu ve Tarihî Gelişimi.....	7
1.2.2. Türkiye’de Sigortacılığın Doğuşu ve Tarihî Gelişimi	11
1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	11
1.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	15
1.3. Sigortanın Önemi ve Tanımı	18
2. ÖZEL SİGORTANIN AYIRIMI VE REASÜRANS.....	20
2.1. Kara Sigortaları ve Deniz Sigortaları	21
2.2. Zarar (Tazminat) Sigortaları ve Şahıs (Meblağ) Sigortaları	21
2.2.1. Zarar (Tazminat) Sigortaları.....	22
2.2.1.1. Mal Sigortaları	22
2.2.1.2. Mesuliyet Sigortaları.....	22
2.2.2. Şahıs (Meblağ) Sigortaları	23

2.3. Sabit Primli Sigorta ve Değişir Primli Sigorta.....	24
2.4. Reasürans (Mükerrer Sigorta).....	25
3. SİGORTACILIKLA UĞRAŞAN MÜESSESELER.....	30
3.1. Uluslararası Sigorta Kuruluşları.....	30
3.1.1. Uluslararası Sigorta Hukuku Birliği (AIDA).....	31
3.1.2. Avrupa Sigortalar Komitesi (C.E.A).....	31
3.2. Sigorta ve Reasürans Şirketleri.....	32
3.3. Sigorta Aracıları	33
3.3.1. Sigorta Acenteleri.....	34
3.3.2. Sigorta Prodüktörleri.....	35
3.3.3. Brokerler	36
3.3.4. Reasürans Brokeri	37

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRKİYE'DE ÇALIŞMA HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

1. YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÂBİİYETİNİN TAYİNİ.....	38
1.1. Yabancı Şirketlerin Tâbiyetinin Tayininde Kullanılan Sistemler	40
1.1.1. Ortakların Tâbiyeti Esasına Dayanan Sistem.....	40
1.1.2. Sermayenin Bulunduğu Yer Sistemi	41
1.1.3. Kuruluş Yeri Sistemi.....	42
1.1.4. Merkez Yeri Sistemi.....	43
1.1.5. Kuruluş Yeri ile Merkez Yeri Sistemlerinin Birlikte Kullanıldığı Sistem	45
1.1.6. Tâbiyetin Tayinini Hâkimin Yetkisine Veren Sistem	46
1.1.7. Kontrol Sistemi.....	47

1.2. Türk Hukukunda Yabancı Sigorta Şirketlerinin Tâbiyetinin Tayininde Benimsenen Sistem	47
1.2.1. 30 Teşrinisani 1330 (1914) Tarihli Kanunu Muvakkatten Önce...	48
1.2.2. 30 Teşrinisani 1330 (1914) Tarihli Kanunu Muvakkatten Sonra..	49
1.2.2.1. Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat... ..	49
1.2.2.2. Türk Ticaret Kanunu	51
1.2.2.3. Sigorta Murakabe Kanunu.....	54
2. YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN MİLLETLERARASI HUKUKİ VARLIĞI	55
2.1. Yabancı Şirketlerin Diğer Ülkelerde Hukukî Varlığa Sahip Olması Konusunda İleri Sürülen Görüşler	57
2.1.1. Bir Yabancı Şirketin Başka Bir Ülkede Hukukî Varlığa Sahip Olabilmesi İçin Tanınması Gerekir	58
2.1.1.1. Genel Olarak.....	58
2.1.1.2. Tanımaya Uygulanacak Hukuk.....	60
2.1.1.2.1. Kuruluş Hukuku	61
2.1.1.2.2. İdare Merkezi Hukuku	61
2.1.2. Bir Yabancı Şirket Başka Bir Ülkede Kendiliğinden (Bihakkın) Hukukî Varlığa Sahiptir	62
2.2. Türk Hukukunda Durum ve Sigorta Şirketleri.....	63
3. TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK FAALİYETİNDE BULUNACAK OLAN YABANCI ŞİRKETLER İLE İLGİLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER.....	65
3.1. Genel Olarak.....	65

3.2. Türkiye’de Faaliyette Bulunacak Yabancı Şirketleri İlgilendiren Yabancı Sermayeye İlişkin Hukukî Düzenlemeler.....	66
3.3. Türkiye’de Faaliyette Bulunacak Olan Yabancı Sigorta Şirketlerinin Denetimine İlişkin Hukukî Düzenlemeler.....	68
3.3.1. Cumhuriyetin İlânından Önceki Dönem.....	68
3.3.2. Cumhuriyetin İlânından Sonraki Dönem	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRKİYE’DE FAALİYETTE BULUNMASI

1. DEVLETİN SİGORTA ŞİRKETLERİ ÜZERİNDE DENETİM KURMASI	75
1.1. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Denetim Kurmasının Nedenleri	75
1.2. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetimin Sınırları.....	77
1.3. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Denetim Kurması ile Sektörde Faaliyet Gösteren Yabancı Sigorta Şirketleri Arasındaki İlişki	79
1.4. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetim ile Reasürans Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetim Arasındaki Fark.....	80
1.5. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetim Karşısında, Günümüze Kadar Olan Dönemde Türkiye’de Faaliyette Bulunan Yabancı Sigorta Şirketlerine İlişkin Bir Değerlendirme.....	82
2. SİGORTA ŞİRKETLERİNİN DENETİMİNDE BENİMSENEN ÇEŞİTLİ SİSTEMLER.....	87
2.1. Aleniyet Sistemi.....	87
2.2. Normatif Sistem	88
2.3. Maddî (<i>Material</i>) Kontrol Sistemi	88

3. TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN DENETİMİ İLE İLGİLİ KURULUŞLAR.....	90
3.1. Sigorta Şirketlerinin Denetiminde Yetkili Makam.....	90
3.2. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	91
4. 7397 SAYILI SİGORTA MURAKABE KANUNU AÇISINDAN, YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRKİYE'DE FAALİYETE BAŞLAMA, FAALİYET VE FAALİYETİNİN SONA ERMESİ AŞAMALARI.....	92
4.1. Sigortacılık Yapabilecek Müesseseler	92
4.1.1. Genel Olarak	92
4.1.2. Yerli Sigorta Şirketleri Açısından	93
4.1.3. Yabancı Sigorta Şirketleri Açısından	94
4.2. Sigorta Şirketlerinin Faaliyete Başlama Aşaması.....	95
4.2.1. Yerli Sigorta Şirketlerinin Faaliyete Başlaması.....	95
4.2.1.1. Kuruluş İzni	95
4.2.1.1.1. Şartları.....	96
4.2.1.1.2. Gerekli Olan Belgeler	98
4.2.1.2. Sigortacılık Ruhsatı Alma.....	99
4.2.2. Yabancı Sigorta Şirketlerinin Faaliyete Başlaması	102
4.2.2.1. Eski Durum	102
4.2.2.2. Yeni Durum.....	105
4.2.2.2.1. Şube Açma İzni.....	105
4.2.2.2.1.1. Şartları	106
4.2.2.2.1.2. Gerekli Olan Belgeler	107
4.2.2.2.2. Sigortacılık Ruhsatı Alma	108
4.3. Sigorta Şirketlerinin Faaliyet Aşaması	108
4.3.1. Genel Olarak	108
4.3.2. Denetim Makamının Yükümlükleri	109

Sayfa

4.3.3. Yerli Sigorta Şirketlerinin Yükümlülükleri.....	111
4.3.4. Yabancı Sigorta Şirketlerinin Yükümlülükleri.....	113
4.4. Sigorta Şirketlerinin Faaliyetinin Sona Ermesi Aşaması	114
4.4.1. Yerli Sigorta Şirketleri Açısından	114
4.4.2. Yabancı Sigorta Şirketleri Açısından.....	117
SONUÇ.....	119
EKLER.....	124
KAYNAKÇA	136

KISALTMALAR

a.g.b.	: Adı geçen bildiri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AIDA	: Uluslararası Sigorta Hukuku Birliği (<i>Association Internationale du Droit des Assurances</i>)
AİTİAD.	: Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi
A.Ş.	: Anonim Şirket
aksi gör.	: Aksi görüşte
aŐ.	: AŞağıda
AT	: Avrupa Topluluğu
B.	: Bası
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: Bakınız
BTHAE.	: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
B.Y.K.P.	: Beş Yıllık Kalkınma Plânu
C.	: Cilt
C.E.A.	: Avrupa Sigortalar Komitesi (<i>Comité Européen des Assurances</i>)
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
EC	: European Community - Communities
Ed.	: Edition
EEC	: European Economic Community
EŞHK	: Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasım Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat
f.	: Fıkra
HM.	: Hazine Müsteşarlığı

İİBFD.	: İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi
İİK.	: İcra ve İflâs Kanunu
İMK	: İsviçre Medenî Kanunu
İÜHF.M.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
karş.	: Karşılaştırınız
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
Ltd.	: Limitet
m.	: Madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
M.Ö.	: Milâttan önce
M.S.	: Milâttan sonra
no.	: Numara
Ör.	: Örnek
RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
sh.	: Sayfa
SMK	: Sigorta Murakabe Kanunu
T.A.Ş.	: Türk Anonim Şirketi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TL	: Türk Lirası
TMK	: Türk Medenî Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: Ve devamı
vs.	: Ve saire
YSÇK	: Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı
YSTK	: Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu
yuk.	: Yukarıda

GİRİŞ

Sigorta müessesesi, ekonomik ve sosyal yaşamın temel, vazgeçilmez unsurlarından birisidir. Sigortanın gerek mikro, gerek makro düzeyde sağlamış olduğu faydalar, sigortacılık sektörünün, bir ülke ekonomisinin gelişiminde lokomotif rol üstlenmesine neden olmaktadır. Bir ülkede sigortacılık ne kadar yaygın ve üretken ise, o ülkenin gelişmişlik ve refah seviyesi de o kadar yüksektir. Sigortanın en önemli işlevi, kişilere ve kurumlara ekonomik ve sosyal hayatta güvence sağlamaktır. Sigortanın sağlamış olduğu diğer önemli işlevlerden birisi de, sigortalılardan toplanan primlerle fon oluşturmak ve bu fonları çeşitli yatırım araçları ile ekonomiye kazandırmaktır. Bu nedenle, dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde sigorta ve reasürans şirketleri, sermaye piyasalarının en güçlü kurumsal yatırımcılarından biri olarak faaliyet göstermektedirler.

Yukarıda genel olarak ifade edildiği gibi, sigortacılığın mahiyeti ile ekonomik ve sosyal hayatta oynadığı rol, tarihsel süreç içerisinde birçok ülkede, devletin sigortacılığa müdahale etmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Modern sigortacılıkta devletin sigorta sektörü üzerinde denetim kurması, sadece sigortalılar ve ülke ekonomisi açısından değil, aynı zamanda sigorta ve reasürans şirketleri açısından da hayati öneme sahiptir. Öyle ki, bir ülkede yerli veya yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin sigortacılık faaliyetinde bulunmalarının çerçevesini, o ülkenin sigorta denetim sistemi ve mevzuatı belirlemektedir. Bu nedenle, bir ülkede sigortacılık faaliyetinde bulunacak olan yerli veya yabancı sigorta ve reasürans şirketleri için, o ülkenin sigorta denetim felsefesi, sistemi ve mevzuatı çok önemlidir. Şu husus da gözden kaçırılmamalıdır ki, devletin sigortacılığa müdahalesi ne kadar önemli olursa olsun, sınırsız bir müdahale söz konusu olamaz. Devletin sigorta sektörü üzerinde kuracağı denetim, hem hukuka, hem de serbest piyasa ekonomisinin gereklerine ters düşmemelidir.

Özellikle, yirminci yüzyılın son çeyreğinde, ulus ekonomilerinin dışa açılma sürecinin hızlandığı; piyasaların ve ülkelerin giderek globalleşme yönünde adım attıkları görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında, yasal düzenlemelerdeki liberalleşme eğilimlerinin önemli katkısı vardır. Sigorta tekniklerine göre, sigortacılığın

gelişimi, risklerin mümkün olduğunca geniş bir sahaya dağıtılmasına bağlıdır. Bunun sağlanması için de iki yol vardır. Birinci yol, sigorta ve reasürans şirketlerinin yabancı ülkelerde doğrudan veya şube açmak suretiyle faaliyet göstermeleridir. Diğer ise, sigorta şirketlerinin, yabancı reasürans ve sigorta şirketleri ile reasürans anlaşmaları yaparak, üstlendikleri rizikoların belli bir kısmını devretmeleridir. Sigorta sektöründe yabancı şirketlerin, yerli şirketlerle piyasaya eşit koşullarda katılması, sigorta mekanizmasının temellerini oluşturan karşılıklılık ve risk dağıtım süreçlerinin etkili bir biçimde çalışmasına neden olmakta ve böylece de yöresel risklerin sigortalanma kapasitesinde artış sağlanmaktadır. Öte yandan, bir ülkede herhangi bir sektörde yabancıların da faaliyette bulunabilmesi; ülke ekonomisi açısından, sermaye, deneyim, rekabet ortamının sağlanması ve kamuya finans kaynağı aktarılması gibi önemli faydalar sağlamaktadır. Bir ülkede, sigortacılık sektörü açısından böyle bir sonucun elde edilebilmesi, o ülkenin sigorta denetimine ilişkin yasal düzenlemelerinin rasyonel, eşitlikçi ve liberal olmasına bağlıdır.

Türkiye’de sigortacılık faaliyetleri, Avrupa ülkelerine göre çok daha geç bir tarihte başlamıştır. Türkiye’de sigortacılık (Osmanlı İmparatorluğu döneminde XIX. yüzyılın son çeyreğinde) yabancı sermaye ve şirketlerin girişimi ile başlamış ve sigortacılık alanında uzun süre yabancı sigorta şirketlerinin faaliyet ve sermayesi hâkim olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kapitülasyonların gölgesinde, tam olarak denetim sağlanamadan ve düzensiz olarak başlayan sigortacılığın Türkiye’de yerleşmesi ve gelişmesinde yabancı sigorta şirketlerinin katkısı göz ardı edilemez. Türkiye’de Cumhuriyetin ilânından sonraki dönemde sigorta şirketlerinin faaliyete başlama, faaliyet ve faaliyetinin sona ermesi safhalarını düzenleyen, etkili ve yapıcı devlet denetimini sağlayan kanunlar hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. 1957 tarih ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun yürürlükte olan son metnine göre, yabancı sigorta ve reasürans şirketleri, Türkiye’de ancak şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilirler.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında sigortacılık sektöründe gerek sayı, gerekse prim üretimi bakımından yabancı sigorta şirketleri hâkim durumda bulunmaktaydı. Ancak, yıllar ilerledikçe bu durum yerli sigorta şirketleri lehine değişmiştir. 2002 yılı itibarıyla, Türkiye’de 60 sigorta şirketi ve 3 reasürans şirketi faaliyette bulunmaktadır.

Assitalia Le Assicurazioni D'Italia S.P.A. İstanbul Şubesi'nin tasfiye sürecine girmesiyle birlikte, şu an, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta veya reasürans şirketi bulunmamaktadır.

Çalışmamız, Türk yabancılar hukuku açısından yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de faaliyette bulunması başlığını taşımaktadır. Bu konuyu seçmemizin başlıca nedeni, sigortacılığın Türkiye'de yerleşmesi ve gelişmesinde önemli katkıları bulunan yabancı sigorta şirketlerinin, günümüzde Türkiye'de ne şekilde ve ne ölçüde faaliyette bulduklarının, Yabancılar Hukuku çerçevesinde ortaya konması gereğidir. Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde, *genel olarak özel sigorta hukuku* başlığı altında, öncelikle özel sigorta ile sosyal sigorta arasındaki farklara değinilecektir. Çünkü, bu çalışmanın konusu, sosyal sigorta hukuku alanı ile değil, özel sigorta hukuku alanı ile ilgilidir. Bu nedenle, ilk olarak özel sigorta ve sosyal sigorta ayırımının yapılması, çalışmanın sağlıklı zemine oturması açısından isabetli bir yaklaşım olacaktır. Bu bölümde daha sonra, sırasıyla, sigortacılığın dünyada ve Türkiye'de doğuşu ve tarihî gelişimi, sigortanın önemi ve tanımı, özel sigortanın türleri, reasürans, sigortacılıkla uğraşan uluslararası sigorta kuruluşları, sigorta ve reasürans şirketleri ile sigorta aracılıları incelenecektir.

İkinci Bölümde, *yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de çalışma hak ve özgürlükleri* ele alınacaktır. Çalışmamız, yabancı sigorta şirketleri ile ilgili olduğundan, öncelikle yabancı şirketlerin tâbiyetinin tayini ile yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlığı meseleleri üzerinde durulması gerekmektedir. Bunun için önce, yabancı şirketlerin tâbiyetlerinin tayininde hangi sistemlerin kullanıldığı ve Türk hukukunda yabancı sigorta şirketlerinin tâbiyetlerinin tayini için hangi sistemin benimsendiği hususu incelenecektir. Sonra da, yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlığa sahip olmaları için, tanınmalarının gerekli olup olmadığı konusu incelenecektir. Son olarak, Türkiye'de sigortacılık faaliyetinde bulunacak olan yabancı şirketlerle ilgili yasal düzenlemelerin neler olduğu ele alınacaktır.

Çalışmamızın Üçüncü Bölümünde, *yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de faaliyette bulunması* ele alınacaktır. Bu bölümde ilk olarak, devletin sigorta şirketleri üzerinde denetim kurmasının nedenleri, devletin sigorta şirketleri üzerinde kuracağı denetimin sınırları, devletin sigorta şirketleri üzerinde denetim kurması ile sektörde faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketleri arasındaki ilişki, devletin sigorta şirketleri üzerinde kuracağı denetim ile reasürans şirketleri üzerinde kuracağı denetim arasındaki fark incelenecek; ve devletin sigorta şirketleri üzerinde kurduğu denetim karşısında, günümüze kadar olan dönemde Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı sigorta şirketlerine ilişkin bir değerlendirmeye yer verilecektir. Sonra, sigorta şirketlerinin denetiminde benimsenen çeşitli sistemler ile Türkiye’de sigorta şirketlerinin denetimiyle ilgili kuruluşlar ele alınacaktır. Son olarak, Türkiye’de sigortacılık yapabilecek müesseselerin incelenmesini takiben, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümlerine göre, yerli ve yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de faaliyete başlama, faaliyet ve faaliyetinin sona ermesi aşamaları incelenecektir. Bu incelemeler sırasında (özellikle faaliyete başlama aşamasında), yabancı sigorta şirketleri için ortaya çıkan farklılıklar üzerinde ayrıca durulacaktır.

Çalışmamızda vardığımız başlıca sonuçlar, *Sonuç* Bölümünde ortaya konulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÖZEL SİGORTA HUKUKU

1. SİGORTA KAVRAMI

1.1. Özel Sigorta ve Sosyal Sigorta Ayırımı

Bu çalışma, konusu itibariyle tamamen özel sigorta hukuku argümanlarından hareket etmektedir. Bu nedenle, öncelikle özel sigorta ve sosyal sigorta ayırımının yapılması, çalışmanın sağlıklı zemine oturması açısından isabetli bir yaklaşım olacaktır. Bu ayırım yapıldıktan sonra, çalışmada yer alan sigorta veya sigortacılık ifadeleri ile, özel sigorta hukuku terimlerinden bahsedildiği anlaşılmalıdır.

Sigorta ilişkisini ve sigortacılıkla uğraşan müesseselerin çalışmalarını düzenleyen hukuk kurallarının tümüne ve bu kuralları bir sistem içinde inceleyen hukuk dalına sigorta hukuku denir. Sigorta hukuku mahiyeti itibariyle, özel sigortaları düzenleyen özel sigorta hukuku ve sosyal sigortaları düzenleyen sosyal sigorta hukuku olmak üzere iki ana kısma ayrılmaktadır¹.

Özel sigortalar ile sosyal sigortalar birçok yönden birbirinden farklıdır². Özel sigortalar, şahısların özel menfaatlerinin çeşitli risklere karşı teminat altına alınması için, serbest iradeleriyle meydana getirdikleri sözleşmelerden doğmaktadır. Özel sigortalarda, riskin sigortalılar arasında paylaşılması esası benimsenmiş olup; sigortalının ödeyeceği prim miktarı, riskin niteliğine göre değişmektedir. Sosyal sigortalar ise, belirli halk gruplarının sosyal güvenliklerinin temini amacıyla, kanunla kurulan sigortalardır. Sosyal sigortalarda da, riskin sigortalılar arasında dağıtılması esastır. Ancak, sosyal sigortalarda (özel sigortalardan farklı olarak), sosyal denkleştirme esasının da önemli rolü vardır. Keza, sosyal sigortalar sisteminin amacı, geliri kısmen ya da tamamen kesilen, çalışan halk gruplarının geçimlerini sağlayacak asgarî bir geliri

---

¹ Rayegân Kender, *Türkiye’de Hususî Sigorta Hukuku: Sigorta Müessesesi - Sigorta Sözleşmesi* (Yedinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001), sh. 19.

² Kenan Tunçomağ, “Sosyal Sigortalar Kavramı ve Özellikleri”, *Reasürör Dergisi*, S. 23: 6-11, (1997) sh. 8; Abdurrahman Ayhan, “Sosyal Sigorta ve Özel Sigorta Arasındaki İlişki ve Farklara Genel Bir Bakış”, *Anadolu Üniversitesi İİBFD.*, C. V, S. 1: 397-413, (1987), sh. 401 vd.

sağlamaktır. Sosyal sigortaların bu amacı gerçekleştirmesi ile, çalışan halk kesimi arasında yeniden gelir dağılımı sağlanmış ve sosyal dengesizlikleri önleyici önemli bir fonksiyon da yerine getirilmiş olacaktır. Bu nedenle, sosyal sigortaların primlerinin miktarı, kural olarak, sigorta edilen riske göre değil, sosyal görüşler de esas tutularak, sigortalının ödeme gücüne göre saptanmaktadır³.

Özel sigortalar ile sosyal sigortalar arasındaki farklardan belki de en önemlisi, sosyal sigortaların kanundan doğup, **mecburî** niteliklerinin ön plâna çıkması; özel sigortaların ise sözleşmelerden doğup, esas itibariyle **ihtiyarî** nitelik taşımalarıdır. Sosyal sigortalar, sosyal güvenlik prensibinin bir gereği olarak, esas itibariyle kamu hukuku zorunlu sigortalarıdır. Kişilerin, sosyal sigortalara tâbi olup olmama hususunda karar serbestisi bulunmamaktadır. Bunun yanında sosyal sigortalara tâbi olan kişilerin, sigorta koşullarını düzenleme, değiştirme ve kaldırma yetkileri de yoktur. Özel sigortalarda ise, özel hukukta hâkim olan sözleşme serbestisi ilkesinden hareketle, sigortalı, sigorta sözleşmesini yapmakta ve sigortacıyı seçmekte serbesttir. Yine, sigorta sözleşmesinin içeriği tarafların serbest iradeleriyle belirlenir⁴.

Ancak, özel sigortalar arasında da zorunlu sigortalar (ör., trafik dolayısıyla zorunlu trafik sigortası, deprem sigortası, otobüs zorunlu koltuk ferdî kaza sigortası, vs.) vardır. Fakat, bunlar istisna niteliğinde olup; özel sigortaları, sosyal sigortaların vasıflarına sahip kılmaya yeterli değildir. Keza, özel sigortalar alanında rastlanan zorunlu sigortalar, üç yönden sosyal sigortalardan ayrılırlar: İlki, özel sigortalar alanındaki zorunlu sigortaların sağladıkları güvenliğin mahiyetinin kolektif değil, ferdî olmasıdır. İkincisi, özel sigortalar alanındaki zorunlu sigortalarda sigortalının sigortacıyı seçmekte serbest olmasıdır. Üçüncüsü ise, özel sigortalar alanındaki zorunlu sigortalarda sigorta ilişkisinin, sosyal sigortalarda olduğu gibi, kanunla değil de; sigorta şirketinin kanunî bir mecburiyet nedeniyle bir sigorta sözleşmesini imzalaması sonucu doğmasıdır⁵.

³ Tunçomağ, a.g.m., sh. 8; Ayhan, a.g.m., sh. 405 vd.

⁴ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 19 vd.; Ali Bozer, **Sigorta Hukuku: Genel Hükümler - Bazı Sigorta Türleri** (Beşinci Basım. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999), sh. 3; Ayhan, a.g.m., sh. 403.

⁵ Tunçomağ, a.g.m., sh. 9 vd.; Ayhan, a.g.m., sh. 405.

Sosyal sigortalar ile güvence altına alınan riskler, kural olarak, özel sigortaların karşıladığı risklerden farklıdır. Sosyal sigortalar ile güvence altına alınan riskler, genelde, sınırlı bir ekonomik varlığa sahip bulunan sosyal sınıfların maruz kalabilecekleri hastalık, meslek hastalığı, iş kazası, işsizlik, malûliyet, ihtiyarlık, ölüm, analık gibi şahsın hayatına ilişkin risklerdir. Buna karşılık, özel sigortalara konu teşkil eden riskler, şahsın hayatına ilişkin (hayat sigortası, sağlık sigortası, vs...) olabileceği gibi, malvarlığına da ilişkin (yangın sigortası, hırsızlık sigortası, kasko sigortası, vs...) olabilir. Sosyal sigortalar ile güvence altına alınan riskler, kanunla belirlenmiş olup, sınırlı sayıdadır. Özel sigortalar ile güvence altına alınan riskler ise, tarafların iradelerine tâbi olup; ekonomik, sosyal ve teknolojik hayattaki gelişmelerin etkisiyle farklı türleri ortaya çıkabilmektedir⁶.

Son olarak, sigortayı yapan kuruluşlar yönünden de, özel sigortalar ile sosyal sigortalar birbirinden farklıdır. Sosyal sigortalar, devlet tarafından öngörülen yasalara göre kurulmuş, tüzel kişiliği olan devlet müesseseleri (ör. Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, Emekli Sandığı vs.) tarafından yapılırken; özel sigortalar, sigortacılıkla uğraşan yerli veya yabancı anonim şirketler veya kooperatif şirket şeklinde kurulan karşılıklı (mütüel) şirketler tarafından yapılmaktadır (7397 sayılı SMK m. 2/II. fıkrasının (a) bendi ve m. 2/III. f.)⁷. Nitekim, 6762 sayılı TTK'nın m. 12/I. fıkrasının dokuzuncu bendinde, sosyal sigortalar hariç olmak üzere sigortacılıkla uğraşan müesseseler (özel sigortaları yapan müesseseler) ticarethane olarak kabul edilmiştir. Bu türden ticarethaneleri işletenler de tacir sıfatına sahiptir (TTK m. 18/I. f.).

1.2. Sigortacılığın Doğuşu ve Tarihî Gelişimi

1.2.1. Dünyada Sigortacılığın Doğuşu ve Tarihî Gelişimi

Sigorta, kişilerin yaşamları boyunca maruz kalabilecekleri tehlikelerin zarar ve masraf doğuran sonuçlarından kendilerini korumak için, önceden tedbir alma ihtiyacından doğmuştur. Sigortacılığın tarihsel süreç içerisinde ne zaman başladığı kesin

⁶ Bozer, **Sigorta Hukuku** (1999), sh. 5; Merih Kemal Omağ, Oğuz İmregün ve Fehiman Tekil, **Ticaret Hukuku**. Editörler: Akar Öcal ve Ayşe Tülin Yürük (İkinci Basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2000), sh. 350.

⁷ Omağ, İmregün ve Tekil, a.g.e., sh. 350; Ayhan, a.g.m., sh. 403.

olarak bilinmemekle beraber, modern sigortacılığın ortaya çıkmasından önce de, sigorta veya sigortacılığa duyulan ihtiyacın, farklı hukukî şekillere bürünerek (genelde bir yardımlaşma müessesesi olarak) karşımıza çıktığı görülmektedir⁸.

İlk olarak, M.Ö. 4500 yıllarında Aşağı Mısır'da yaşayan taş yontucularının aralarında bir sandık kurdukları ve içlerinden birinin ölümü halinde bu sandıktan yardım yaptıkları, ele geçmiş olan bir papirüsten anlaşılmaktadır⁹. M.Ö. 2250 yıllarında Babil Kralı *Hamurabi*'nin kanunlarında *Darmatha* ismi verilen bir kontratın, nakliyeciler arasında yürürlükte olduğu görülmektedir. Bu kontrat sayesinde, kervanları haydutların saldırısına uğrayanların zararları, diğer kervan sahipleri tarafından paylaşılmıştır¹⁰.

M.Ö. 640-558 yılları arasında, Atina'da aynı politik ve dinî eğilime sahip meslek ve sanat sahipleri arasında kurulan birlikler, üyelerinin ödedikleri belirli miktarlardaki aidata karşılık, yine üyelerinin maruz kaldıkları maddî zararları (meslekî alet ve teçhizata ait zararlar) ve manevi zararları (ölüm halinde) karşılamışlardır¹¹.

Yine, M.S. 200 yıllarında Roma'da kurulan dinî, meslekî ve askerî birlikler, belirli aidata karşılık üyelerinin ölümü halinde en yakınlarına belli miktarlarda destek olmuşlardır. Görüldüğü gibi eski devirlerde sigorta, bugünkü şeklinden farklı olarak, genelde bir yardımlaşma müessesesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹².

Roma ve Yunan dönemlerinde uygulanan iki müessese de sigortanın ilk benzerleri olarak gösterilmektedir. Bunlar, deniz ödücü ve müşterek avarıdır. Deniz ödücü¹³

⁸ Mehmet Özkan, *Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi* (İstanbul: Bilim Teknik Yayın Evi, 1998), sh. 1.

⁹ Fazıl K. Gülçür, *Sigorta Muameleleri Matematiği ve Prensipleri* (İstanbul: Adnan Kitap Evi, 1946), sh. 1.

¹⁰ Haydar Arseven, *Sigorta Hukuku: Ana Prensipler - Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1987), sh. 8 vd.

¹¹ Özkan, a.g.e., sh. 1.

¹² Gülçür, a.g.e., sh. 2.

¹³ O dönemde, Akdeniz'de geniş çapta uygulanan deniz ödücüne göre, bir sermayedar gemi sahibine belli miktarda para temin etmektedir. Gemi sahibi, bu para ile deniz aşırı ülkelere gitmek, yük almak, götürdüklerini satmak, aldıklarını memleketine getirip satmak yoluyla ticaret yapmaktadır. Yine, o dönemde gemiler küçük, denizin tehlikeleri büyüktür. Gemi selâmetle varma limanına dönerse, gemi sahibi aldığı paranın primini (örneğin, iki mislini) sermaye veren şahsa ödemekle yükümlüdür. Eğer, gemi selâmetle geri dönmezse, gemi sahibi hiçbir şey ödemek zorunda değildir. Bu durumda yolculuğun rizikosunu, gemi sahibi ile ödünç veren arasında paylaşılmaktadır (Arseven, a.g.e., sh. 9).

kurallarını hatta müşterek avaryayı¹⁴ daha eski tarihlere, Fenikelilere, Hindistan ve hatta Babil'e kadar götürmek mümkündür¹⁵.

Bu dönemde denizdeki rizikoların karadakilere oranla daha büyük olması ve özellikle Orta Çağın ortalarına doğru Akdeniz'de ticaret hayatının hızla gelişmesi, sigorta müessesesinin ihtiyacını daha fazla hissettirdi. Bu nedenle, sigortaya ilk defa denizcilik alanında ihtiyaç duyulmuştur. Gerçek anlamda sigortacılık, Orta Çağın sonunda deniz ticaretinde en ileri olan İtalya'da (özellikle Cenova, Floransa, Piza ve Venedik şehirlerinde) deniz taşımacılığı sahasında uygulanmaya başlamıştır. İlk sigorta mukavelelerine XIV. yüzyılda bu şehirlerde rastlanılmıştır¹⁶. Deniz hukuku alanında uygulanan sigortacılık, İtalya'dan, deniz ticaretini geliştiren İspanya, Portekiz, Hollanda, İngiltere ve Fransa'ya geçmiştir. Başlangıçta sigorta hukuku bir mevzuat hukuku şeklinde değil, bir örf ve âdet hukuku şeklinde gelişmiştir¹⁷.

XV ve XVI. yüzyıllarda deniz sigortaları alanında kanunlaştırma hareketleri hız kazanmıştır. İlk önemli kanun 1435 tarihli "*Ordonnance de Barcelone*"dur. Bu kanun 1436, 1453 ve 1461 tarihlerinde tâdil edilmiş ve sonra yerini 1484 tarihli "*Grande Ordonnance de Barcelone*" almıştır. İlk sigorta poliçesi de, 1555 yılında "*Santa Cruz*" gemisinin maruz kalacağı zararları teminat altına almak amacıyla düzenlenmiştir. Fransa'da XIV. *Louis* döneminde *Colbert*'in teşebbüsü ile 1681 yılında çıkarılan "*Ordonnance de la Marine*" ile sigortacılık (özellikle deniz sigortacılığı), gelişimini hızla sürdürmüştür¹⁸.

Kara sigortalarının doğuşu, 1666 yılında İngiltere'de büyük Londra yangınının sonucunda olmuştur. Bu yangında yaklaşık on üç bin ev ile yüz kilise hasara uğramıştır. Bu yangın, derhal birçok yangın sigortası şirketi kurulmasına sebep olmuş, bunları,

¹⁴ Müşterek avarya, Rodos Kuralları adıyla modern deniz kanunlarının hepsinde yer almış ve geniş bir milletlerarası uygulama sahası bulmuştur. Bu kurallara göre, geminin kaptanı yolculuk esnasında bir tehlike ile karşılaştığında, tehlikeyi bertaraf etmek için, yükte veya gemide bir fedakarlıkta bulunacak olursa (örneğin, yükün bir kısmını denize atmak zorunda kalmışsa), ortaya çıkacak zarar, gemi ve yük sahipleri arasında paylaşılır. Bu, bir riziko paylaşımıdır (Arseven, a.g.e., sh. 9).

¹⁵ Arseven, a.g.e., sh. 9.

¹⁶ R. Gartner, *Privatversicherungsrecht* (Berlin: 1976), sh. 10 vd.

¹⁷ Arseven, a.g.e., sh. 10.

¹⁸ Ali Bozer, *Sigorta Hukuku: Sigorta Endüstrisi - Sigorta Hukukunun Genel Prensipleri - Tazminat Sigortası ve Çeşitleri - Can Sigortası ve Çeşitleri* (Ankara: BTHAE., 1965), sh. 4 ve dn. 1.

hayat sigortası şirketleri takip etmiştir. Dünyanın ilk hayat sigortası şirketi, İngiltere’de 1699 yılında kurulan “*Society of Assurances for Widows and Orphans*” dır. Kara sigortaları, İngiltere’den sonra Almanya ve Amerika’ya geçmiş, Fransa’da ise sigortacılık, ancak XVIII. yüzyılda tam olarak yerleşebilmiştir¹⁹.

İngiltere’de 1688 yılında *Lloyd’s*’un temellerinin atılmasıyla, sigortacılıkta yeni bir dönem başlamıştır. *Edward Lloyd* adında bir kişinin Londra’da işlettiği kahvehane, gemi sahipleri, iş adamları ve tüccarların deniz ticaretine ilişkin bilgi alışverişinde buldukları bir mekan olmuştur²⁰. Burada sefere çıkan bir gemi veya geminin yükü üzerine teminat veren kişiler, “*Underwriter*” sıfatıyla belgeler düzenleyerek faaliyette bulunmaya başlamışlar ve yine bu kişiler *Edward Lloyd*’un ölümünden sonra, kendi aralarında *Lloyd’s* adında bir topluluk kurmuşlardır. *Lloyd’s*, 1871 yılında İngiltere Parlamentosunun çıkardığı bir kanunla Birlik haline getirilmiştir. *Lloyd’s*, ilk yıllarında sadece deniz sigortaları sahasında faaliyet gösterirken sonraları kara sigortaları sahasına da geçmiş olup, günümüzde her türlü sigortanın yapılabildiği bir kuruluş haline gelmiştir. *Lloyd’s*, dünyada başka benzeri olmayan, tamamen kendine özgü bir sigorta kuruluşudur. *Lloyd’s*, bir sigorta şirketi olmayıp, sigorta teminatı veren şahısların oluşturduğu bir topluluk ve aynı zamanda dünya gemicilik istihbaratı konusunda bir merkezdir²¹.

Sigortacılık esas olarak XIX. yüzyılda gelişmeye başlamıştır²². Önceden bilinen ve yapılan deniz, yangın ve hayat sigortaları yanında, kazaya karşı sigorta, kaza sebebiyle mesuliyet sigortası gibi yeni sigorta türleri ortaya çıkmıştır. Sigorta şirketlerinin sayısının hızlı şekilde artması sonucu, sigortalıların menfaatini korumak ve sigorta şirketlerinin toplumun iktisadî düzeni üzerinde olumsuz etki yapmasını önlemek için,

¹⁹ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 14.

²⁰ 1688 yılında Londra’da *Tower Street*’de kurulan bu kahvehane, daha sonra işlerin artmasıyla 1691 yılında *Lombard Street*’e nakledilmiştir: H.A.L. Cockerell, **Insurance** (London: The English Universities Press Ltd., 1957), sh. 26.

²¹ *Lloyd’s*’un en belirgin özelliği, *Lloyd’s* üyelerinin bütün varlıklarıyla sorumluluk taşımaları ve hiçbir zaman sigortalı ile doğrudan temas etmemeleri, ilişkinin “*Broker*” denilen aracı kişi veya firmalarla temin edilmesidir. *Broker*’lar *Lloyd’s* ile çalışabilmek için buraya kaydolmakta ve müşterinin gerek sigorta, gerek tazminat alma işlerini takip etmektedirler (Cockerell, a.g.e., sh. 26 vd).

²² İngiltere’de XIX. yüzyılın ortalarından itibaren sigortacılık ve özellikle hayat sigortacılığı, endüstrileşme ve kentleşmenin doğurduğu ekonomik ve sosyal değişimin bir yansıması olarak önemli bir ivme kazanmıştır: Ayrıntılı bilgi için bkz. Ronald George Garnett, **A Century of Co-Operative Insurance** (London: George Allen and Unwin Ltd., 1968), sh. 6 vd.

sigorta şirketlerinin devlet tarafından denetlenmesini öngören düzenlemeler tüm Avrupa ülkelerinde yapılmaya başlamıştır. XX. yüzyılda istatistik ve aktüerya ilminin sigortacılık alanında uygulanmasıyla birlikte büyük gelişmeler yaşanmıştır. Ekonomik ve sosyal hayattaki gelişmelerin etkisi ile hırsızlık sigortası, nakliyat sigortası, makine ve montaj arızalarına karşı sigorta, kredi sigortası, atom ve nükleer enerjinin ortaya çıkardığı rizikolara karşı sigorta gibi yeni sigorta türleri ortaya çıkmıştır²³.

1.2.2. Türkiye’de Sigortacılığın Doğuşu ve Tarihî Gelişimi

Türkiye’de sigortacılık faaliyetleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlayabilmiştir. Her ne kadar Anadolu’da Selçuklular döneminden itibaren sigorta benzeri faaliyete rastlanılmışsa da, bu faaliyet, gerçek anlamda sigortayı karşılamamakta, daha çok yardım müessesesi olarak ortaya çıkmaktadır²⁴.

1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Türkiye’de sigorta endüstrisi, Avrupa memleketlerine nazaran oldukça yenidir. Avrupa’da yaklaşık 2-3 asır önce başlayan sigortacılık faaliyeti, Türkiye’de ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul’da çıkan büyük yangınlardan sonra başlayabilmiştir²⁵. Osmanlı İmparatorluğunda sigortacılığa yönelik ilk düzenleme, 1808 tarihli Fransız Ticaret Kanununun bir tercümesi olan 1850 tarihli Kanunname-i Ticarete ek olarak, 1860 yılında çıkarılan Kanunun 29. maddesiyle sınırlı kalmıştır. Daha sonra, yine 1808 tarihli Fransız Ticaret Kanunundan tercüme edilen, 1864 tarihli Ticaret-i Bahriye Kanununun 11. faslında deniz sigortaları hakkında hükümler yer almıştır. Bu hükümler uzun süre kara sigortalarına da uygulanmıştır²⁶.

²³ Bozer, *Sigorta Hukuku* (1965), sh. 5 vd; W. Koenig, “Sigortalar Hukuku (1)” (Çev. Ekrem Edgü), *Adalet Dergisi*, S. 5: 603-627, (1954), sh. 607 vd.

²⁴ Anadolu Selçuklularında, tecavüz ve yağmaya uğrayan kervanların zararları devlet hazinesi ve savaşımlardan elde edilen ganimetlerle tazmin ediliyordu. Osmanlı İmparatorluğunda esnafların kurmuş olduğu lonca teşkilatı bünyesinde oluşturulan orta sandıklarından, üyelerinden hastalık, ölüm ve geçim zorluğu gibi müşkül duruma düşenlere, yeni iş kuracaklara yardım yapılmaktaydı: Ayrıntılı bilgi için bkz. Haydar Kazgan, Alkan Soyak ve Murat Koraltürk, *Cumhuriyetin 75 Yıllık Sigortacısı Koç Allianz* (İstanbul: 1998), sh. 24-26.

²⁵ Selim Kaya Kaşdaş, “Türkiye’de Sigortacılığın ve Sigorta Hukukunun Tekâmülü Hakkında İnceleme (1)”, *Adalet Dergisi*, S. 3: 240-254, (1955), sh. 244.

²⁶ Kaşdaş, a.g.m., sh. 244 vd.; Akil Gün, “Türkiye’de Sigortacılık (1)”, *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 11: 9,23, (1959), sh. 9.

1870 yılında İstanbul-Beyoğlu'nda çıkan ve çok sayıda can ve mal kaybına yol açan büyük yangından sonra, 1872 yılında *Bank Hanson* isimli bir İngiliz bankasının önderliğinde *Sun*, *Northern* ve *North British* adlı üç İngiliz sigorta şirketi İstanbul'da faaliyete geçti. Bu şirketlerin ardından 1878'de *La Foncière* isimli ilk Fransız sigorta şirketi İstanbul'da faaliyete geçti. Bunları, diğer yabancı ülkelerin sigorta şirketleri takip etti ve 1900 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketi sayısı yirmiyeye ulaştı. 1872–1900 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketleri şunlardır: **İngiltere** (*Sun*, *Northern*, *North British*); **Fransa** (*La Foncière*, *Union de Paris*, *Urbaine*); **Almanya** (*Hamburg München*, *Henseatische*, *Nord Deutsche*, *Transatlantische*, *Preussische National*); **İtalya** (*Fondaria*, *Italia*); **Avusturya** (*Assicurazioni Generali*, *Riunione Adriatica*); **Bulgaristan** (*Balkan*, *Bulgaria*); **İsviçre** (*Helvetia*); **Rusya** (*Rossia*); **Romanya** (*Dacia Romania*)²⁷.

Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerçek manada sigortacılık, yukarıdaki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi, yabancı sermaye ve şirketlerin teşebbüsü ile başlamış ve sigortacılık alanında uzun süre yabancı sigorta şirketlerinin faaliyet ve sermayesi hâkim olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarına kadar Türkler, hem müteşebbis taraf olarak, hem de hizmetten faydalanan taraf olarak sigorta ve sigortacılık faaliyetinden uzak durmuşlardır²⁸.

1893 yılında Osmanlı Bankası ile Tütün Rejisi ve Düyûn-ı Umûmiye İdarelerine mensup sermayedarların, Osmanlı İmparatorluğunun kanunlarına göre kurdukları “Osmanlı Umum Sigorta Şirketi”, kurulmasında yabancı sermayenin de katkısı bulunan, ilk Türk sigorta şirketi olma özelliğini taşımaktadır²⁹.

²⁷ Özkan, a.g.e., sh. 5; Kaşdaş, a.g.m., sh. 244 vd.; Halim Külünk, *Cumhuriyetin 50. Yılında Sigortacılığımız* (Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, 1974), sh. 14.

²⁸ Bunun iki önemli sebebi vardır: İlki, Türklerin yabancı ve azınlıklara oranla, ticarî faaliyetlerle daha az uğraşmış olmalarıdır. İkinci ve en önemli sebep ise, Türklerin taşımış olduğu dinî görüşlerin sigortacılığın gelişmesine engel olmasıdır. Ülkemizde dinî inançların sigortacılık üzerindeki olumsuz etkisi, Avrupa ülkelerine oranla çok daha büyük olmuş ve bu nedenle ülkemizde sigortacılık çok geç başlamış ve güçleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun özellikle çöküş döneminde cehalet ve taassup içinde bulunan halk, sigortayı Frenk icadı ve dinî esaslara aykırı bulmakta idi. O tarihte yürürlükteki şer'î hukukta sigorta ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmayışı, cahil ve mutaassıp sofatların şeriata dayanarak sigortanın İslâmiyet'e aykırı olduğunu hurafelerle yayması, Müslüman halkın sigorta hakkında yanlış ve zararlı kanaate sahip olmasını sağlamıştır: Ayrıntılı bilgi için bkz. Külünk, a.g.e., sh. 11 vd.

²⁹ Kaşdaş, a.g.m., sh. 243.

Osmanlı Umum Sigorta Şirketi'nin kurulmasını takip eden yıllarda sigorta sektörünün daha işlevsel hale gelmesi için, sigorta şirketleri arasında birlikte hareket etme ve ortak tedbirler alma eğilimi uyandı. Bu eğilimler, 1898 yılında başlıca sigorta şirketlerini, dernek kurulması ve memlekette yeknesak bir yangın tarifesinin uygulanması için bir araya getirdi. Uzun süren görüşmelerden sonra, 12 Temmuz 1900 tarihinde 44 sigorta şirketi temsilcisi İstanbul Beyoğlu'nda bir toplantı yaparak şu kararları aldılar³⁰:

- (i) İstanbul'da Faaliyette Bulunan Yangın Sigortası Şirketleri Sendikası (*Syndicat des Compagnies d'Assurances Contre l'Incendie Opérant a Constantinople*)³¹ isminde bir sendikanın kurulması,
- (ii) Yeknesak bir yangın tarifesinin uygulanması,
- (iii) Tarife ve nizamnamenin 1 Ağustos 1900 tarihinden itibaren yürürlüğe konması,
- (iv) Daimî bir murakabe heyetinin kurulması.

Bu arada, Türkiye'de acente veya şube açmak suretiyle sigortacılıkla uğraşan birçok yabancı sigorta şirketinin faaliyetinin denetim altına alınması için 1889 ve 1908 yıllarında iki nizamname çıkarılmıştır. 12 Rebiülevvel 1305 (1889) yılında çıkarılan Nizamname³², Türkiye'de faaliyet gösterecek olan yabancı sigorta şirketlerini ruhsat alma suretiyle tescile tâbi tutmakla, daimî bir denetim olmasa bile şekli bir denetim öngörmüştür. 29 Muharrem 1324 (1908) yılında çıkarılan Nizamname³³, yabancı sigorta şirketlerine ruhsat almaları ve tescil edilmeleri şartı yanında her yıl sonunda bilânço verme, kefalet ve ihtiyat akçeleri ayırma mükellefiyetleri getirmesiyle, 1889 yılında çıkarılan nizamnameye oranla daha sıkı şartlar içermektedir. Ancak, yabancı sigorta

³⁰ Külünk, a.g.e., sh. 15 vd.; Akil Gün, "Türkiye'de Sigortacılık (3)", *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 13: 12,26, (1960), sh. 12; Bedi Yazıcı, "Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği", *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 362: 18-20, (1990), sh. 18.

³¹ Toplantıda alınan karar neticesinde hemen kurulan bu sendika, çalışmalarını Londra'da bulunan "*Fire Offices Committee*" nin direktifleri altında sürdürmüş ve bu müessesenin nizamnamelerini örnek almıştır. 1912 yılında sendikaya üye 54 şirket bulunmakla beraber, sendikaya üye olmayan şirketler de mevcuttu. Sendikaya üye olmayan bu şirketlerin, sendika tarifesinden oldukça aşağıda fiyatlarla rekabeti, sendikanın olumlu çalışmalarının sektöre uğramasına neden oldu. Sendikanın adı umumî mevzuatımıza uygun bulunmamasından dolayı 1916 yılında "Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyeti" olarak değiştirilmiş ve üye sayısı 81'e yükselmiştir: Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaşdaş, a.g.m., sh. 247 vd.; Külünk, a.g.e., sh. 17 vd.

³² Memalik-i Ecnebiyede Teşekkül Eden Anonim Şirketlerin Memalik-i Devlet-i Aliyye'de İcrayı Muamelât İçin Kûşat veyahut Tayin Edecekleri Acenteler Hakkında Nizamname: Bu nizamname için bkz. Düstur, I. Tertip, C. III, sh. 160 vd.

³³ Ecnebi Anonim Şirketler ile Sigorta Kumpanyaları Hakkında Nizamname: Bu nizamname için bkz. Ceridei Mehakimi Adliye No: 470.

şirketlerinin denetim altına alınması için Osmanlı devletinin yapmış olduğu bu düzenlemeler, bu dönemde hüküm süren kapitülasyonlar nedeniyle etkili olamamıştır³⁴.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen yangınlar neticesinde uğranılan büyük kayıplar, sigorta hakkındaki olumsuz düşünceler üzerinde etkili olmuş ve fikirlerde bu gibi tehlikelere karşı korunmak ve tedbir almak ihtiyaç ve lüzumunu filizlendirmiştir. Ancak, özellikle hayat sigortasından alınacak tazminatın haram olup olmadığı konusunda tereddütler halk arasında devam etmiş, hatta 1911 yılında, hayat sigortasının haram olup olmadığının tespiti için dönemin şeyhülislâmı Musa Kâzım Efendi'den **fetva** alınması yoluna başvurulmuştur³⁵.

Kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırılmasından sonra, 30 Teşrinisani 1330 (1914) yılında "Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat"³⁶ (EŞHK) kabul edildi. EŞHK'nın 16-28. maddeleri yabancı sigorta şirketlerine ilişkin olup, sigortalıların haklarını koruma bakımından, daha önceki, 1889 ve 1908 yıllarında çıkarılan nizamnamelere göre daha ayrıntılı ve eksiksiz hükümler içermektedir³⁷.

1914 yılında EŞHK'nın kabulünden sonra yabancı sigorta şirketlerinin sayısında hızlı düşüş yaşanmıştır. Ayrıca, bu dönemde bazı yabancı sigorta şirketlerinin, Türk girişimcileri ortak etmek suretiyle, Türk kanunlarına göre yeni sigorta şirketleri kurma

³⁴ Kaşdaş, a.g.m., sh. 250 vd.; Muammer R. Seviğ ve Vedat R. Seviğ, **Devletler Hususî Hukuku** (Üçüncü Basım. İstanbul: 1962), sh. 306.

³⁵ Bu ilginç olayda, *Union* Sigorta Şirketi'nin bir müşterisi olan Mahmut Celâlettin isimli bir şahıs, hayat sigortasının dinen caiz olup olmadığını öğrenmek için Şeyhülislâmlık Makamına dilekçe ile başvurmuştur. Bu dilekçe üzerine, Şeyhülislâmın vermiş olduğu fetvaya göre, sigorta bedelinin helâl olabilmesi için, sigorta akdi yabancı bir memlekette bulunan sigorta şirketi ile yapılmış olmalı ve sigortacı sigorta meblâğını rızası ile vermelidir: Söz konusu dilekçe ve fetvanın metni için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümünde EK – 1 "Yabancı Memleketteki Şirketlerde Hayat Sigortası Yaptırmağa Cevaz Veren Fetva", sh. 125; ayrıca, bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Turgut Akpınar, "Tarihte Sigorta ve Yurdumuzda Sigorta ya Dair İlk Fetvalar", **Tarih ve Toplum Dergisi**, C. XIII, S. 75: 34-39, (1990), sh. 3 vd.; Külünk, a.g.e., sh. 12 vd.; Servet Armağan, "İslâm Hukuku'nda Sigorta Konusu ve İki Belge", **Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan**, sh. 251-276, (1978), sh. 254 vd.; Halil Mirat Yenel, "Sigorta Endüstrimiz – Nasıl Doğdu, Nasıl İnkişaf Etti?", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 33: 28-30, (1962), sh. 28 vd.; Akil Gün, "Türkiye'de Sigortacılık (2)", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 12: 12,32, (1959), sh. 12; Mustafa Avcı, "Sigortanın Osmanlı Hukukuna Girişi", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. VII, S. 1-2: 267-290, (2000), sh. 282 vd.

³⁶ Bu kanun için bkz. Düstur, II. Tertip, C. VII, sh. 142 vd.

³⁷ Kaşdaş, a.g.m., sh. 253 vd.

eğiliminde olduklarına rastlanılmaktadır. Bu eğilim, doğal olarak yerli sigorta şirketi sayısının artmasına yol açmıştır. Bu yönde ilk olarak, 1916 yılında bir Avusturya şirketi olan *Phenix de Vienne*, kuruluş sermayesinin %25'i Türklere ait olması ve her beş senede bir, yabancı ortak hisselerinin %25'inin Türklere arz edilmesi şartıyla "Türkiye Millî Sigorta Şirketi"ni kurdu. Ancak, bu şirket Birinci Dünya Savaşı neticesinde ortaya çıkan siyasî ve ekonomik bunalımlar arasında dağılmıştır³⁸.

1.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Yabancı sigorta şirketlerinin öncülüğünde Türk kanunlarına göre yeni sigorta şirketleri kurma girişimi, Cumhuriyetin ilânından sonraki dönemde de sürmüştür. Nitekim, 1924 yılında Fransız *Urbain* Şirketinin katkısıyla "Millî Sigorta Şirketi" kuruldu. Türkiye İş Bankası ile *Union* Sigorta Şirketi arasında imzalanan sigorta acenteliği anlaşmasından sonra, Türkiye İş Bankası'nın katkısıyla 1925 yılında "Anadolu Sigorta Şirketi" kuruldu³⁹. 1920-1925 yılları arasında Türkiye'de sigorta şirketi kurulmasında katkısı bulunan yabancı sigorta şirketleri ve kurulan sigorta şirketleri şunlardır: *Phenix de Vienne*, Türkiye Millî Sigorta Şirketi'ni; *Union*, İttihadı Millî Sigorta Şirketi'ni; *Riunione Adriatica*, Şark Sigorta Şirketi'ni; *Assicurazioni Generali*, İstanbul Umum Sigorta Şirketi'ni; *Union*, Anadolu Sigorta Şirketi'ni; *Compagnie Nationale Genarale*, Bozkurt Sigorta Şirketi'ni; *Compagnie Internationale des Bagages*, Emtia ve Bagaj Sigorta Şirketi'ni kurmuştur⁴⁰.

Cumhuriyetin ilânından sonra, 1924 yılında "Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyeti" kapatılmış, yerine, yürürlükteki kanunlara uygun olarak, "Sigortacılar Kulübü" kurulmuştur. Daha sonra bu Kulüp, yerini 1927 yılında kurulan "Sigortacılar

³⁸ Bu şekilde çoğunluğu yabancı sermayeye dayalı birçok yerli sigorta şirketi kurulmuştur. Örneğin, savaş dolayısıyla normal faaliyetlerini sürdüremeyen Fransız *Union* Şirketi, 1918 yılında 300.000 lira sermayeli "İttihadı Millî Sigorta Şirketi"ni kurdu. Aynı dönemde kurulan Vatan Sigorta Şirketi, esaslı bir reasürans temin edemediği için çok geçmeden tasfiye edilmiştir. Cumhuriyetin ilânından önce Türk mevzuatına göre kurulan en son şirket, 1923 yılında *Riuonnie* Şirketi'nin kurmuş olduğu "Şark Sigorta Şirketi"dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaşdaş, a.g.m., sh. 248 vd.; Külünk, a.g.e., sh. 18; Muhterem Çetinoğlu, *Türkiye'de Sigortacılık: Teknik Esasları Üzerinde İnceleme* (İstanbul: 1965), sh. 12 vd.; Ali Neyzi, "Türkiye'de Sigortacılığın Gelişmesinin Kısa Tarihiçesi", *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 180: 12,14, (1974), sh. 12.

³⁹ Külünk, a.g.e., sh. 18; Çetinoğlu, a.g.e., sh. 12.

⁴⁰ Kazgan, Soyak ve Koraltürk, a.g.e., sh. 78.

Daire-i Merkeziyesi”ne bırakmıştır. Bu meslekî örgüt, 1960’da kurulan bugünkü “Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği”nin çekirdeğini oluşturmuştur⁴¹.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sigortacılığa ilişkin ilk düzenlemeler, 25 Haziran 1927 tarihinde kabul edilen, 1149 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun⁴² ile (aynı günde kabul edilen) 1160 Sayılı Mükerrer Sigorta İnhisarı Hakkında Kanun⁴³ olmuştur. 1929 yılında, 1160 Sayılı Kanunda öngörülen reasürans faaliyetini T.C. Hazinesi adına işletmek üzere, İş Bankası’nın katkısıyla “Millî Reasürans T.A.Ş.” kurulmuştur⁴⁴.

Gerek girişimci, gerek denetleyici olarak devletin rolünün arttığı bir dönem olarak, 1932 yılı itibariyle Türkiye’de sekizi Türk, yirmi dokuzu yabancı, toplam otuz yedi sigorta şirketi faaliyet göstermekteydi. Sümerbank tarafından 1935 yılında **tamamen yerli sermayeye** dayalı ilk Türk sigorta şirketi olan “Güven Sigorta Şirketi” kuruldu. Onu, 1936 yılında yine yerli sermayeye dayalı olarak kurulan “Ankara Sigorta Şirketi” izledi. **Özel teşebbüs ve sermaye** ile kurulan ilk Türk sigorta şirketi ise, 1942 yılında kurulan “Doğan Sigorta Şirketi”dir. Onu takiben 1944’de “Halk Sigorta Şirketi”, 1947’de “Genel Sigorta Şirketi” kuruldu. İkinci Dünya Savaşı’nın yaratmış olduğu olumsuz dönemde reasürans ihtiyacını karşılamak üzere, İş Bankası, Millî Reasürans Şirketi, Güven Sigorta, Anadolu Sigorta ve Ankara Sigorta’nın katkılarıyla “Destek Reasürans Şirketi” kuruldu⁴⁵.

1950’li yıllarda gerek devletin, gerek özel sektörün sanayi alanında daha önceki yıllara oranla daha çok yatırımlara girişmesi, sigortacılığa duyulan talebin artmasına neden oldu. 1953 yılında motorlu taşıt araçlarının zorunlu kaza sigortası kapsamına alınması sigortacılığın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde sektör

⁴¹ Külünk, a.g.e., sh. 19.

⁴² 1149 sayılı kanun, 1330 tarihli muvakkat kanunu yürürlükten kaldırmıştır: Bu kanun için bkz. Düstur, III. Tertip, C. VIII, sh. 974 vd. (Resmî Ceride ile neşir ve ilânı: 30 ve 31 Temmuz 1927 - Sayı: 645 ve 646).

⁴³ Bu kanun için bkz. Düstur, III. Tertip, C. VIII, sh. 997 vd. (Resmî Ceride ile neşir ve ilânı: 1 Ağustos 1927 - Sayı: 647).

⁴⁴ Kazgan, Soyak ve Koraltürk, a.g.e., sh. 88.

⁴⁵ Enver A. Güvel ve Afitap Ö. Güvel, Sigortacılık (Ankara: Seçkin Yayıncılık A.Ş., 2002), sh. 35; Kazgan, Soyak ve Koraltürk, a.g.e., sh. 103-113; Külünk, a.g.e., sh. 20.

açısından yaşanan en önemli gelişmelerden birisi de, 21.12.1959 tarihinde sigorta şirketlerinin her türlü faaliyetinin devlet tarafından denetlenmesine ilişkin hükümler içeren “Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun”⁴⁶un kabul edilmiş olmasıdır.

1968-1973 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânındaki bazı tedbirler ile sigorta sektörünün iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Bu tedbirler arasında yer alan “sigortacılık yapmak üzere yeni şirketlerin kurulması ve yabancı şirketlerin çalışma izni alması teşvik edilmeyecek” hükmü karşısında, yeni sigorta şirketi kurulması hususunda herhangi bir girişim olmamış, sadece, birkaç reasürans şirketinin kurulmasına izin verilmiştir. Sigortacılığın problemlerini bir bütün olarak çözmeyi hedefleyen İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında yer alan diğer tedbirlerin uygulamaya geçirilememiş olmasından dolayı, sigorta sektörü plânlı dönemde (1963-1983) ciddi bir gelişim gösterememiştir⁴⁷.

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren, sigorta sektöründe liberalleşme hareketlerinin gündeme getirildiği ve dolayısıyla devletin sektör üzerindeki kontrolünün azaldığı görülmektedir. 1987 yılında 3379 sayılı Kanun ile “Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Kanun” yeniden düzenlenmiştir. Yasanın adı, **Sigorta Murakabe Kanunu (SMK)** olarak değiştirilmiştir. 3379 sayılı Kanun, özellikle Türkiye’de faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketleri hakkında önemli değişiklikler getirmiştir⁴⁸.

Ayrıca, 1990 yılında Türk sigorta sektöründe “**serbest tarife sistemi**”ne geçilmiştir. Bu sistem ile sigorta şirketlerine hayat sigortası ve zorunlu sigortalar hariç serbest prim tarifesi uygulayabilme hakkı sağlanmıştır. 7397 sayılı SMK’da değişiklik yapmak üzere, 1994 yılında yürürlüğe giren 539 sayılı KHK ile sektörde yeniden köklü düzenlemelere gidilmiş ve özellikle sigorta şirketlerinin malî yapılarının güçlendirilmesi, tahsilat sorununun çözülmesi yolunda önemli adımlar atılmış, reasürans şirketleri üzerindeki denetim genişletilmiştir. 1980’lerin ortalarından itibaren

⁴⁶ Bu kanun için bkz. RG. 30.12.1959 - Sayı: 10394.

⁴⁷ Kazgan, Soyak ve Koraltürk, a.g.e., sh. 119 vd.

⁴⁸ Haydar Arseven, “Sigortacılığın Denetimi ve 3379 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler”, Yaşar Karayalçın’a 65. Yaş Armağanı, sh. 339-380, (1988), sh. 348 vd.

Hazinenin yeni şirket oluşumlarına yeşil ışık yakması ve 1994 tarihli KHK ile sigorta şirketlerinin hayat ve hayat dışı sigortalar ana gruplarından sadece birinde faaliyet gösterebileceğinin hükme bağlanması⁴⁹, sektöre yerli ve yabancı sermayenin ilgisini çekmiş ve yeni kurulan sigorta şirketleri sayesinde, sektörde faaliyet gösteren sigorta şirketi sayısı bir hayli artmıştır. Öyle ki, 1970’de sigorta sektöründe otuz dokuz sigorta şirketi faaliyette bulunuyorken, bu sayı, 1990’da kırk ikiye, 1995’de elli dörde ve 2000 yılında altmış üçe yükselmiştir⁵⁰.

1.3. Sigortanın Önemi ve Tanımı

İnsanoğlunun yaşamış olduğu sosyolojik, teknolojik ve ekonomik gelişme, günlük yaşamda kolaylık getirdiği ölçüde, şahısların bedenine ve malvarlığına karşı ortaya çıkardığı tehlikeler de o ölçüde artmış bulunmaktadır. Hayatta karşılaşılması muhtemel tehlikelerin ekonomik sonuçlarını önceden giderebilmek için, başkalarının malvarlığına da başvurmak ihtiyacı hissedilmiş ve bu ihtiyaç sigorta fikrini ortaya çıkarmıştır⁵¹.

Sigortanın ekonomik ve sosyal hayatta çok büyük önemi vardır. Sigorta, riskten bilfiil etkilenmiş kişi veya kişilerin zararlarını gidermek için, riskin maliyetini, aynı riske maruz kalabilecek kişilerin oluşturduğu geniş bir grup üzerinde dağıtır. Örneğin, her biri ortalama \$10.000 değerinde iki bin evin bulunduğu bir şehir için yapılmış istatistikî bir çalışma, her yıl o bölgede yangından dolayı yaklaşık \$10.000’a mal olan hasar olduğunu göstermektedir. Teorik olarak, eğer her ev sahibi yıllık \$5 müşterek bir sermayeye katkıda bulursa, risk karşılanmış olacak ve her ev sahibi yangın nedeniyle ortaya çıkabilecek malî kayıp korkusundan kurtulacaktır. İşte, bu riskin paylaşılması ilkesi, tüm sigortaların temelinde yatan husustur⁵². Burada sigortacı adetâ aynı riske

⁴⁹ Kanunun bu hükmünün (SMK m. 7/III. f.) yürürlüğe girdiği tarihte mevcut olan sigorta şirketleri, hayat dalı portföylerini, kurdukları yeni bir anonim şirkete devretmişler ve böylece, sadece hayat sigortası yapan on yedi şirket faaliyete geçmiştir: Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 29.

⁵⁰ Gerek 1987 tarihli 3379 sayılı Kanun, gerekse (halen yürürlükte olan) 1994 tarihli 539 sayılı KHK, yabancı sigorta şirketlerini, Türkiye’de kuracakları şubeye ayıracakları sermaye miktarı bakımından, Türk sigorta şirketleri ile aynı hükme tâbi tutmuştur. Bu nedenle, Türkiye’de faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketleri, Türkiye’de Türk kanunlarına göre anonim şirket kurmak suretiyle çalışmayı tercih etmişlerdir: Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 83 vd.

⁵¹ Işıl Ulaş, **Yargıtay On birinci Hukuk Dairesi Uygulamaları İle Sigorta Hukuku: Genel Hükümler - Mal Sigortası ve Sorumluluk Sigortası Türleri - Zorunlu ve İsteğe Bağlı Trafik Sorumluluk Sigortaları İle Sigorta Davaları** (Ankara: Turhan Kitap Evi, 1992), sh. 1; Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 1.

⁵² S. B. Ackerman, **Insurance**, (3rd Edition, New York: The Ronald Press Company, 1948), sh. 3 vd.

maruz fertlerin malvarlıkları arasında denge sağlayan bir aracı durumunda olup, böylelikle sigortalılara güvence sağlamaktadır. Dolayısıyla, sigortanın ilk ve en önemli fonksiyonu kişilere ve kurumlara ekonomik ve sosyal hayatta güvence sağlamasıdır⁵³.

Sigortanın kişilerin tasarruf yapmalarında önemli rolü vardır. Özellikle uzun vadeli hayat sigortalarında kişi, belirli süre (10,15, 20, vs... yıl) ödediği primlere karşılık sigorta bedeline hak kazanacaktır. Sigorta ettirenin bu bedeli talep edebilmek için yatırmış olduğu primler onun açısından bir tasarruf teşkil etmektedir⁵⁴.

Sigorta, kredi temininde de önemli bir rol oynar. Örneğin, (A), (X) bankasından evini ipotek etme karşılığında kredi talebinde bulunmaktadır. Ancak, evinin bitişiğinde yangın riskinin gerçekleşme ihtimali hayli yüksek bir barut fabrikası bulunmaktadır. Barut fabrikasında çıkması muhtemel bir yangın, ipoteye konu olan evi de bir anda yakıp kül edebilir. Bu durumda bankanın teminatı değersiz hale gelebilir. Hâlbuki, ipotekli ev yangına karşı sigortalı olmuş olsaydı, ev barut fabrikasından çıkabilecek bir yangının sıçramasıyla yansa bile, banka, ev sahibine vermiş olduğu krediyi sigortacının ödeyeceği tazminat üzerinden karşılamış olacaktı. Görüldüğü gibi ipotek edilecek bir gayrimenkul veya bir geminin sigortalı olması, alacaklının haklarını kuvvetlendirdiği ölçüde kredi alınmasını da kolaylaştırmaktadır⁵⁵.

Sigorta şirketlerinin tahsil ettikleri primler önemli miktarlara ulaşmaktadır. Bu sigorta fonlarının yatırımları ülke ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır. Sigortalıların menfaatlerinin korunması ve sigorta şirketlerinin malî yapılarının güçlendirilmesi amacı ile devlet, bu fonları kontrol etmekte ve hangi nev'i yatırımlara tahsis edileceğini kanun ile belirlemektedir⁵⁶.

Bu arada sigortanın uluslararası önem ve rolüne de kısaca değinmekte fayda vardır. Sigortacılık tekniği esaslarına göre, sigortacılığın gelişimi, rizikonun mümkün olduğunca geniş bir sahaya dağıtılmasına bağlıdır. Bunun içinde sigorta şirketlerinin,

⁵³ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 1 vd.

⁵⁴ Omağ, İmregün ve Tekil, *a.g.e.*, sh. 347.

⁵⁵ Ernst E. Hirsch, "İlim Halinde Sigorta", *İş Dergisi*, S. 29: 8-22, (1942), sh. 19; aynı yönde bkz. Omağ, İmregün ve Tekil, *a.g.e.*, sh. 347; Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 6; Arseven, *a.g.e.*, sh. 21.

⁵⁶ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 7 ve bkz. aşa. sh. 72.

yabancı ülkelerde doğrudan veya şube açmak suretiyle faaliyet göstermesi ve yabancı sigorta şirketleri ile reasürans (mükerrer sigorta) sözleşmeleri yapmaları gerekmektedir. Böylelikle sigortaların temelinde yatan ana prensip (rizikonun dağıtılması) en geniş ölçüde kendini ifade etmiş olacaktır⁵⁷.

Sigortaya ilişkin birçok hukukî tanım yapılmıştır. Sigortanın anlaşılması hususunda bir karışıklık yaratmamak için, burada sadece basit, kanunî ve en genel manada olmak üzere üç farklı sigorta tanımına yer verilecektir. Buna göre, basit anlamda sigorta, sigorta ettirenin riskini sigortacıya devrettiği bir sözleşmedir⁵⁸.

Türk Ticaret Kanunu m. 1263/I. fıkrada sigortanın tanımı yapılmıştır. Buna göre: “Sigorta bir akittir ki, bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli birtakım hâdiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır”.

Genel anlamıyla sigortanın tanımını verecek olursak, sigorta, iki veya daha fazla kişi arasında gerçekleşen hukukî bir ilişkidir ki, onunla sigortacı, sigorta ettirenin meşru ve para ile ölçülebilir ekonomik bir menfaatini gerçekleştirmek amacıyla, kanun veya sözleşme ile tayin edilen gerçekleşmesi muhtemel bir olayın meydana gelmesi halinde kendisine ödenen primler karşılığında, önceden tespit edilen veya olayın sonuçlarına göre tespit edilecek bir meblâğın ödenmesini üzerine alır⁵⁹.

2. ÖZEL SİGORTANIN AYIRIMI VE REASÜRANS

Türk Ticaret Kanununun beşinci kitabının ikinci faslında mal sigortası, üçüncü faslında can sigortası, dördüncü faslında da deniz rizikolarına karşı sigortalar düzenlenmiştir. Buna göre TTK, mal ve can sigortası şeklindeki, riziko konusuna göre yapılan klâsik ayırıma itibar etmiş, ancak, sigortanın kara ve deniz sigortaları diye iki

⁵⁷ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 7.

⁵⁸ A. Malcolm Clarke, *The Law of Insurance Contracts* (3rd Edition. London: 1997), sh. 3.

⁵⁹ Ernst E. Hirsch, *Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku* (İstanbul: 1942), sh. 123.

gruba ayrılması esasını da göz önünde bulundurarak, denizcilik rizikolarına karşı sigortayı bağımsız bir fasılda ele almıştır. Özel sigortanın ayırımı konusunda bu çalışmada takip edilecek yöntem, TTK'da benimsenen yöntemden farklıdır. Burada özel sigorta hukukunun mahiyetine en uygun, yeni gelişmelere açık ve genel kabul görmüş bir ayırıma yer verilmiştir. Buna göre özel sigortalar; a) kara sigortaları – deniz sigortaları, b) zarar (tazminat) sigortaları – şahıs (meblâğ) sigortaları, c) sabit primli sigortalar – değişir primli sigortalar şeklinde bir ayırıma tâbi tutulmalıdır.

2.1. Kara Sigortaları ve Deniz Sigortaları

Özel sigortaların kara ve deniz sigortası şeklinde ayrılması tarihî bir değer taşımaktadır. Bilindiği gibi, ilk önce deniz sigortaları doğmuş, onu takiben kara sigortaları ortaya çıkmıştır. Deniz sigortaları, deniz taşımacılığı sırasında gemi, yük ve navlunun maruz kaldığı rizikolardan doğan zararların karşılanmasını amaçlar. Bu nedenle, deniz yoluyla yapılan taşımacılıkta insanların maruz buldukları deniz rizikolarına karşı yapılan sigortalar, deniz sigortası türünden sayılmazlar⁶⁰.

Kara sigortaları ile kural olarak ve doğrudan doğruya deniz sigortaları ile temin edilen tehlikelerle, havadaki tehlikelerin dışında kalan rizikoların gerçekleşmesinden doğan zararlar güvence altına alınmaktadır. Örneğin, yangın sigortası, hırsızlık sigortası, hayat sigortası, kredi sigortası, mecburî trafik sigortasında olduğu gibi⁶¹.

2.2. Zarar (Tazminat) Sigortaları ve Şahıs (Meblâğ) Sigortaları

Bazı müellifler özel sigortaları, başka bir yönden de mal ve can sigortaları olarak ikiye ayırmaktadırlar. Bu ayırım, mesuliyet sigortasının doğması ve gelişmesi sonucu değerini kaybetmiştir. Çünkü, mal sigortası içinde sigorta ettirenin borçları güvence altına alınmamıştır. Bu nedenle Alman müellifler, bu ayırımı değiştirmişler, onun yerine zarar (tazminat) sigortası ve şahıs (meblâğ) sigortası ayırımını kabul etmişlerdir⁶².

⁶⁰ Ali Bozer, *Sigorta Hukuku* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981), sh. 13 vd.

⁶¹ Omağ, İmregün ve Tekil, a.g.e., sh. 351; Bozer, *Sigorta Hukuku* (1981), sh. 14.

⁶² Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 138; Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 22.

2.2.1. Zarar (Tazminat) Sigortaları

Zarar (tazminat) sigortaları, kendi arasında mal sigortası ve mesuliyet sigortası olarak iki kısma ayrılmakla beraber, hem sigorta ettirene ait malların sigorta ettirilmesini, hem de sigorta ettirenin üçüncü şahıslara karşı mesuliyetini kapsamı altına almış olmaktadır⁶³.

2.2.1.1. Mal Sigortaları

Mal sigortası, maddî malların uğradıkları zararları ve kayıpları sigorta koruması altına alan bir sigorta türüdür. Mal sigortaları çeşitli riskleri koruma altına almaktadır. Bunlar arasında en yaygın olanlarından yangına karşı sigorta, hırsızlığa karşı sigorta ve ziraî sigorta TTK'da düzenlenmiş olan mal sigortalarıdır⁶⁴.

Mal sigortalarında menfaat ilkesi uygulanır. Bir kimsenin sigorta sözleşmesi yapabilmesi için sigorta konusu şey üzerinde para ile ölçülebilir menfaatinin bulunması gerekir. Menfaat ortadan kalktığı zaman, sigorta himayesi de kendiliğinden son bulur. Mal sigortalarında sigortacı, zararı tazmin ettikten sonra sigorta ettirenin yerine geçerek zarara sebebiyet veren şahıs aleyhine halefiyet dolayısıyla dava açabilmektedir ki, buna da halefiyet ilkesi adı verilir⁶⁵. Mal sigortalarında sigortalı, maruz kaldığı zararın fazlasını tazminat olarak alamaz. Sigortalının maruz kaldığı zarar, sigorta tazminatına eşittir. Bu yüzden mal sigortalarında sigorta bedelinin, sigorta değerine (menfaat değerine) eşit olması prensibi kabul edilmiştir⁶⁶.

2.2.1.2. Mesuliyet Sigortaları

Sigorta ettirenin, mal varlığında beklenen artışları veya üçüncü şahsa tazminat ödemek suretiyle mal varlığında meydana gelen eksilmeleri sigorta ettirmesine

⁶³ Bozer, **Sigorta Hukuku (1999)**, sh. 22.

⁶⁴ Ali İhsan Karacan, **Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri** (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1994), sh. 191.

⁶⁵ Bozer, **Sigorta Hukuku (1999)**, sh. 23; Omağ, İmregün ve Tekil, **a.g.e.**, sh. 354 vd.; Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 138 vd.

⁶⁶ Sigorta bedeli, sigortacının ödeyeceği azamî tazminat miktarıdır. Sigorta değeri ise, sigorta edilen menfaatin değeridir. Sigorta bedelinin sigorta değerinin üstünde veya altında olması hallerinde aşkın sigorta veya menfaat değerinin altında (eksik) sigorta söz konusu olur. Keza, müşterek sigorta, kısım kısım sigorta, çifte sigorta da bu vesileyle ortaya çıkan mal sigortası türleridir: Ayrıntılı bilgi için bkz. Omağ, İmregün ve Tekil, **a.g.e.**, sh. 351 vd.; Bozer, **Sigorta Hukuku (1999)**, sh. 23; Huriye Kubilay, **Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku: Özel Sigorta Sözleşmeleri – Sigorta Kurumları – Örnek Olaylar** (İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitap Evi, 1999), sh. 3 vd.

mesuliyet sigortası adı verilir. Örneğin, kâr kaybı sigortasında mal varlığında meydana gelecek bir zarar değil, beklenen bir artışın gerçekleşmemesi sigortaya konu olmaktadır. Hukukî sorumluluk sigortasında ise, üçüncü şahsa ödenecek tazminat nedeniyle sigorta ettirenin mal varlığında meydana gelecek eksilmelere karşı sigorta söz konusudur. Bu sigorta grubuna kâr kaybı sigortaları, kira kaybı sigortaları, işsizliğe karşı sigorta, hukukî sorumluluk sigortası, trafik sigortaları, reasürans vs. dahildir⁶⁷.

Mesuliyet sigortaları, sigorta ettiren ile sigortacı arasında akdedilir. Sigortacının zarar gören üçüncü şahıs ile bir hukukî ilişkisi yoktur. Üçüncü şahsın zararını sigorta ettiren karşılar. Sigorta ettiren de üçüncü şahsa ödediği tazminat dolayısıyla mal varlığında meydana gelen eksilmeyi, sigortacısından talep eder. Ancak, bazı istisnaî hallerde zarar gören üçüncü kişi zararını, doğrudan doğruya sigortacıdan talep edebilir. Örneğin, mecburî ve ihtiyarî trafik sigortalarında olduğu gibi. Bunun için kanunlarda veya mukavelede açıklık (üçüncü şahıs lehine akit/şart) olması gerekir⁶⁸.

Mesuliyet sigortalarında gerçekleşmesi beklenen artışın ne kadar olacağı veya zararın ne kadar yüksekliğe ulaşılacağına akit yapıldığı sırada bilinmesine imkân yoktur. Örneğin, nükleer enerji ile çalışan bir santralin patlaması sonucu üçüncü şahısların göreceği zararın boyutları çok yüksek olabilir. Sigorta değeri, akit yapıldığı sırada bir rakamla tespit edilemediği için bunun altında veya üstünde sigorta yapılmış olması problemi ile karşılaşılmaz. Sigorta mukavelesinde belirtilen sigorta bedeli, sigortacının azamî sorumluluğunu gösteren bedeldir. Zarar, bu bedelin altında ise ödenir, bu bedeli aşarsa, zararın bu bedele kadar olan kısmı ödenir. Bu yüzden mesuliyet sigortalarında, aşkın ve eksik sigortadan bahsedilemez⁶⁹.

2.2.2. Şahıs (Meblâğ) Sigortaları

Şahıs sigortalarında riziko konusunu, şahsın hayatı teşkil eder. Örneğin, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık rizikolarında olduğu gibi. Sigortacı, sigorta ettirenin veya onun tespit edeceği bir kişinin hayatında gerçekleşebilecek bazı rizikolar nedeniyle, miktarı sigorta mukavelesinde tespit edilen bir meblâğı sigorta ettirene veya onun gösterdiği bir

⁶⁷ Arseven, a.g.e., sh. 42.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Omağ, İmregün ve Tekil, a.g.e., sh. 351.

⁶⁹ Arseven, a.g.e., sh. 42 vd.

üçüncü kişiye öder. Şahıs sigortalarında kural olarak menfaat ilkesi uygulanmaz. Ancak, istisnâ olarak sigorta ettiren üçüncü şahsın hayatı üzerinde bir sigorta akdi kurarsa, bu sigorta akdinin geçerli olabilmesi için, sigorta ettirenin, sigortalının hayatının devamında maddî veya manevî menfaatinin bulunması gerekir⁷⁰.

Şahıs sigortalarında sigorta değerinin (menfaat değerinin) sigorta bedeline eşit olması ilkesi de uygulanmaz. Herkesin kendi hayatına verdiği değer farklı olup bu değeri biçmek ve sınırlandırmak mümkün değildir. Bu nedenle şahıs sigortalarında, aşkın sigorta, menfaat değeri altında sigorta, müşterek sigorta, çifte sigorta gibi mal sigortası türlerine rastlanılmaz. Şahıs sigortalarında halefiyet ilkesi de uygulanmaz. Sigortacı sigorta tazminatını ödedikten sonra sigorta ettiren yerine geçerek rizikonun gerçekleşmesine sebebiyet veren aleyhine halefiyet dolayısıyla dava açamaz. Sigorta ettiren, hem sigortacıdan, hem de rizikoya sebep olan üçüncü kişiden tazminat alabilir⁷¹.

Şahıs sigortalarında sözleşmede belirtilen rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalıya ödenecek sigorta bedeli meydana gelen zarardan tamamen bağımsızdır. Bu nedenle şahıs sigortalarında ödenecek sigorta bedeli, bir tazminat mahiyetinde değildir. Keza, sigortalı hiçbir zarara maruz kalmasa bile sözleşmede kararlaştırılan meblâğ kendisine ödenir. İşte bu yüzden, şahıs (meblağ) sigortalarında, zarar (tazminat) sigortalarındakinden değişik esaslar uygulanır. Şahıs sigortalarının en önemli iki kolu, hayat ve kaza sigortalarıdır. Hayat ve kaza sigortasının türleri vardır. Hayat sigortasının türleri arasında ölüme karşı sigorta, belli tarihte hayatta kalmak şartıyla sigorta, bu iki sigorta türünün birlikte yapıldığı karmaşık hayat sigortası yer alır. Kaza sigortası türlerine ise hastalık ve iş kazası sigortaları örnek verilebilir⁷².

2.3. Sabit Primli Sigorta ve Değişir Primli Sigorta

Özel sigortalar, sabit primli sigorta ve değişir primli sigorta olarak da ayrıma tâbi tutulurlar. Sabit primli sigortalarda, bir sigorta şirketi belli bir prim karşılığında sigorta sözleşmesi yapmaktadır⁷³.

⁷⁰ Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 23 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, *a.g.e.*, sh. 355 vd.

⁷¹ Omağ, İmregün ve Tekil, *a.g.e.*, sh. 355 vd.

⁷² Arseven, *a.g.e.*, sh. 43 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, *a.g.e.*, sh. 355 vd.

⁷³ Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 25.

Değişir prim esasına göre sigortada primlerin miktarı sürekli değişiklik gösterir. Sigortacının aldığı prim kesin değildir ve ödenen prim avans ödeme mahiyetindedir. Belli bir süre içinde gerçekleşme olasılığı bulunan riskler meydana gelmediği takdirde, ödenen sigorta primleri iade olunur. Buna karşılık belli bir zaman içinde tahminlerin üzerinde zarar meydana gelirse, bu durumda ortakların ödedikleri prim miktarı artırılır. Değişir prim esasına göre sigorta, karşılıklı (mütüel) sigorta⁷⁴ işlemlerinde söz konusu olup, karşılıklı sigorta işlemlerini de, Sigorta Murakabe Kanununun 2. m.sine göre ancak, kooperatif şirket şeklinde kurulan ve tüzel kişiliğe sahip olan bir sigorta şirketi yapabilir. Sigorta şirketleri, genellikle anonim şirket şeklinde kurulduklarından, uygulamada değişir primli sigorta sözleşmelerine pek rastlanılmaz⁷⁵.

2.4. Reasürans (Mükerrer Sigorta)

Sigorta ve sigortacılığın düzenli şekilde işleyebilmesi ve gelişebilmesi için, riskin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan hasarın maliyetinin, aynı riske maruz kalabilecek geniş bir grup üzerinde dağıtılması, parçalanması gerekir. Sigortanın temelinde yatan bu felsefeyi gerçekleştirmede reasüransın önemli rolü vardır⁷⁶.

Sigorta şirketleri, değeri kül halinde çok yüksek miktarları bulan şeyleri sigorta etmektedirler. Sigorta poliçesi ile sigortalıya verilen teminat, miktar ve mahiyet itibariyle, sigorta şirketinin kapasitesini aşabilir. Böyle bir durumda riskin gerçekleşmesi neticesinde, yüksek miktarda tazminat ödemek zorunda olan sigorta şirketi, iflâs etme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir⁷⁷.

Yüksek meblâğları bulan tazminat ödemeleri neticesinde malî bünyesinin bozulmasını istemeyen bir sigorta şirketi, üstlendiği rizikonun bir kısmını veya tamamını anlaşma çerçevesinde başka bir sigorta şirketine devretmektedir ki, buna

⁷⁴ TTK m. 1263'e göre karşılıklı sigorta, "birçok şahısların birleşerek içlerinden herhangi birinin dışarı olacağı her nev'i tehlikeden (rizikodan) doğan zararları tazmin etmeyi taahhüt etmeleridir".

⁷⁵ Bozer, **Sigorta Hukuku (1999)**, sh. 25 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, **a.g.e.**, sh. 350.

⁷⁶ Reşat Atabek, **Reasürans Hukuku** (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1974), sh. 2; ayrıca, bkz. yuk. sh. 18 vd.

⁷⁷ S. B. Ackerman, **Insurance** (3rd Edition. New York: The Ronald Press Company, 1948), sh. 707.

reasürans (mükerrer sigorta) adı verilir⁷⁸.

Reasüransın rizikoyu ulusal veya uluslararası plânda dağıtmasıyla, sigortacının öz kaynakları korunmakta ve malî istikrar sağlanmaktadır. Diğer yandan reasürans, küçük sigorta şirketlerinin yaşayabilmesine olanak sağlar ve sektörde rekabetin artmasına da yardımcı olur. Öyle bazı rizikolar vardır ki (ör. deprem, sel, tayfun, terör saldırısı gibi), bunlar yıkıcı (katastrofik) riziko grubundandır. İşte, bu tür rizikoların sigorta kapsamına alınabilmesinde reasüransın önemli rolü vardır. Keza, hiçbir sigorta şirketi tek başına bu rizikoları karşılamak istemez⁷⁹.

Reasürans (mükerrer sigorta), sigortacı (sedan şirket) ile reasürans şirketi (reasürör) arasında kurulan bir reasürans akdi ile gerçekleşir. Bu akit mahiyeti itibariyle bir sigorta akdidir. Rizikoyu devreden şirket, ilk sigorta şirketi (sedan şirket) dir. Riskin aktarıldığı şirket ise reasürans şirketi (reasürör) dir. İlk sigorta şirketinin kendisinin yüklenmek istediği, reasüröre aktarmadığı risk kısmına ise **saklama payı** (*conservation*) adı verilir. Saklama payının büyüklüğünü, sigorta şirketinin imkânlarının büyüklüğü, söz konusu riske ilişkin deneyim, yönetimin riskten kaçınma eğilimi gibi çeşitli faktörler etkiler. Genel olarak, büyük ve eski şirketlerin saklama payı limitleri, yeni ve küçük şirketlerin saklama payı limitlerinden daha yüksektir. Aynı zamanda reasürans şirketi de, üzerine aldığı rizikoyu başka bir sigortacıya devreder. Reasürans şirketinin kendi saklama payını aşan kısmını, başka bir sigortacıya aktarması işlemine **retrosesyon**, bu rizikoyu devralan sigortacıya ise **retrosesyoner** adı verilmektedir⁸⁰.

Rizikonun dağılması hususunda, mükerrer sigorta (reasürans) ile **müşterek sigorta** (*koasürans*) birbiriyle karıştırılmamalıdır. Müşterek sigorta (*koasürans*), sigorta konusu mal üzerindeki menfaatin, aynı zamanda, aynı rizikolara karşı ve aynı süre için birden çok sigorta şirketi tarafından güvence altına alınmasıdır. Örneğin, 10 milyar lira değerinde bir ev, yangına karşı, (A) sigorta şirketince 4 milyar lira, (B) sigorta

⁷⁸ Reasürans hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ackerman, a.g.e., sh. 707 vd.; Atabek, a.g.e., sh. 4; Alfred Isaac, *Sigorta İşletmesi, C. I: Esaslar - Muameleler - Organizasyon* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1946), sh. 38; Karacan, a.g.e., sh. 85; Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 81 vd.

⁷⁹ Atabek, a.g.e., sh. 2 vd.; Karacan, a.g.e., sh. 86 vd.

⁸⁰ Ackerman, a.g.e., sh. 710 vd; Karacan, a.g.e., sh. 86.

şirketince 4 milyar lira, (C) sigorta şirketince de 2 milyar liraya sigortalanmışsa, ev tamamen yandığında, her üç şirket de üzerine aldığı miktarı sigortalıya ödeyecektir. Reasürans işlemlerinde riziko dikey şekilde dağılırken, *koasürans* işlemlerinde riziko yatay şekilde bir dağılım göstermektedir. Müşterek sigortada, sigortalı hasar gerçekleştiğinde her bir sigorta şirketine doğrudan doğruya müracaat eder ve her biri aleyhine dava açabilir. Oysa, mükerrer sigortada, reasürans akdi ilk sigorta şirketi ile reasürans şirketi arasında kurulmuş olup, sigortalı ile reasürans şirketi arasında hiçbir hukukî ilişki yoktur, dolayısıyla sigortalı, reasürans şirketi aleyhine dava açamaz⁸¹.

Reasürans sözleşmeleri, genellikle üç ayrı yöntemde yapılmaktadır. Bu yöntemler şunlardır: ihtiyarî (*facultative*) yöntem, anlaşma (*treaty*) yöntemi ve karma yöntem⁸².

İhtiyarî (*facultative*) yöntemde, sigorta şirketi ile reasürans şirketi arasında reasürans sözleşmeleri yapılması konusunda bir anlaşma yoktur. Bu yöntemde, hem sigorta şirketi, hem de reasürans şirketi, her sigorta sözleşmesi için karar alma yetkilerini kendilerinde saklı tutarlar. Sigortacı, her sigorta sözleşmesi yapıldığında reasürans arama veya aramama kararını kendisi vereceği gibi, reasürör de her poliçe için reasürans başvurusunu kabul edip etmemek konusunda serbesttir. Bu yöntem, zaman alması ve masraf yükü sebebi ile bugün eski önemini kaybetmiştir. Ancak, hâlâ uygulama alanı vardır ve sigorta şirketinin almakta tereddüt ettiği rizikolarda uygulanır⁸³.

Anlaşma (*treaty*) yönteminde, sigorta şirketinin reasürans şirketi ile bir anlaşması vardır. Bu anlaşma ile sigorta şirketi, her üstlendiği rizikonun belirli bir kısmı, bir yüzdesi veya belirli bir bölümünü reasürans şirketine devreder. Bu devir otomatik olur. Sigorta şirketinin her yaptığı sigorta kendiliğinden reasüre edilmiş olur. Reasürans şirketi de bunları kabul etmek zorundadır. Bu yöntem, sigorta şirketi açısından risklerini

⁸¹ TTK m. 1276/II. f. şöyledir: “Mükerrer sigorta, sigortacının sigorta ettirene karşı olan borçlarını ıskat etmez ve sigorta ettiren kimseye, mükerrer sigortayı yapan sigortacıya karşı doğrudan doğruya dava hakkı vermez”; ayrıca, bkz. Atabek, a.g.e., sh. 5 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, a.g.e., sh. 346; Isaac, a.g.e., sh. 40 vd.

⁸² Karacan, a.g.e., sh. 87 vd.

⁸³ Arseven, a.g.e., sh. 46; Karacan, a.g.e., sh. 88.

aktarmakta bir kolaylık sağlarken, reasürans şirketi açısından yükleneceği riskleri seçme ve eleme olanağını ortadan kaldırmaktadır⁸⁴.

Karma yöntemde, sigorta şirketi sigorta sözleşmelerini (tıpkı anlaşma yönteminde olduğu gibi) reasürans şirketine önermek zorundadır, reasürans şirketi ise (ihtiyarî yöntemde olduğu gibi) her sözleşmeyi reasüre etmek ya da etmemek kararını kendisinde tutar. Bu yöntemde, ayrıca, sigortacıya sigorta sözleşmelerini önerip önermeme konusunda bir seçimlik hak tanınabilir ve reasürans şirketine de kendisine sunulan bütün sözleşmeleri kabul etme zorunluluğu yüklenebilir⁸⁵.

Reasürans sözleşmesi yapmak konusunda, yukarıda ifade ettiğimiz yöntemlerden hangisi benimsenirse benimsensin, reasürans sözleşmesinde rizikonun paylaştırılması hususunda karşımıza iki sistem çıkmaktadır. Bunlardan ilki *kotpar* (*quota part, quota share*) sistemi, diğeri ise *eksedan* sistemidir. *Kotpar* sisteminde, sigorta şirketi üstlendiği sigorta meblâğının belli bir oranını reasürans şirketine reasüre eder. Örneğin, rizikonun gerçekleşmesi halinde ödenecek sigorta tazminatı 1.000.000.000 TL ise, sigorta şirketinin bunun %25'ini (250.000.000 TL) reasürans şirketi nezdinde sigortalamasında olduğu gibi⁸⁶.

Eksedan sisteminde ise, sigorta sözleşmelerinin belli bir miktarı aşan kısmı için reasürans söz konusu olmaktadır. Örneğin, 100.000.000 TL'ye kadar olan sigortalarda reasürans yoluna gidilememesi, bu meblâğı aşan kısmının çeşitli hesaplama şekillerine göre reasürans şirketi tarafından üstlenilmesinde olduğu gibi. Görüldüğü üzere, *eksedan* sisteminde reasürör, ancak hasar veya sigorta belirli bir miktarı aşarsa ödeme yapmakla yükümlüdür. *Eksedan* sisteminin geçerli olduğu reasürans anlaşmalarında hasar paylaşımı, çeşitli şekillerde [örneğin, artan pay reasüransı (*excess of line*), aşkın hasar reasüransı (*excess of loss*) ve *stop loss* reasüransı gibi] yapılmaktadır⁸⁷.

⁸⁴ Arseven, a.g.e., sh. 46; Karacan, a.g.e., sh. 87.

⁸⁵ Karacan, a.g.e., sh. 88.

⁸⁶ Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 82.

⁸⁷ Bu reasürans türleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Atabek, a.g.e., sh. 28 vd.; Arseven, a.g.e., sh. 46 vd.; Karacan, a.g.e., sh. 87 vd.

25.06.1927 tarihinde kabul edilen ve 01.08.1927 tarih ve 647 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 1160 sayılı “Mükerrer Sigorta İnhisarı Hakkındaki Kanun”⁸⁸ ile ülkemizde faaliyette bulunan yerli ve yabancı tüm sigorta kuruluşlarına reasürans mecburiyeti getirilmiştir⁸⁹. 1160 Sayılı Kanunda (m. 4’de) öngörülen reasürans faaliyetini T.C. Hazinesi adına işletmek üzere, İş Bankası’nın katkısıyla “Millî Reasürans T.A.Ş.” kurulmuştur. Millî Reasürans T.A.Ş., 02.07.1929 tarihinden itibaren % 50 *kotpar* esası üzerinden sigorta şirketleri ile mecburî reasürans anlaşmaları yapmaya başlamıştır. Bütün sigorta branşları için belli bir oranda Millî Reasürans T.A.Ş. lehine zorunlu reasürans söz konusudur. Geri kalan kısım ihtiyarî reasüransa konu olup, başka reasürans şirketlerine devredilebilir⁹⁰.

Türkiye’de reasürans tekeli, 1929 yılında tesis edilmiş olup, yetmiş iki yıldan beri uygulanmakta olan bir müessesedir. 01.03.1929 tarihinden 31.12.2001 tarihine kadarki dönemde, farklı devreleri kapsayacak şekilde çıkarılan on ayrı kararnamede, sigorta sözleşmelerinden reasürans işletmecisi olan Millî Reasürans T.A.Ş.’ye, hangi sisteme (*kotpar* veya *eksedan* sistemine) göre ve hangi oranda devir yapılacağı hususları düzenlenmiştir⁹¹.

1929 yılından önce, bilindiği kadarıyla, dünyada sadece Şili’de yangın sigortalarında, İtalya’da da hayat sigortalarında bir nev’i reasürans tekeli uygulaması görülmüştür⁹². Buna göre, Millî Reasürans T.A.Ş., kurulduğu dönemde, tüm dünyada **bütün** branşlarda reasürans tekeli işleten ilk ve tek reasürans şirkettir. Daha sonraki

⁸⁸ Bu kanun için bkz. Düstur, III. Tertip, C. VIII, sh. 997 vd.

⁸⁹ TTK’nın m. 1276/I. f.sında da, sigortacının, mükerrer sigorta inhisarı hakkındaki hükümler saklı kalmak şartıyla, sigorta ettiği menfaati dilediği şartlarla tekrar sigorta ettirebileceği öngörülmüştür: Cahit Nomer, “Türkiye’de Reasürans İnhisarı”, *Sigorta Hukuku Dergisi*, C. II, S. 1-2: 3-26, (1984), sh. 11 vd.; Selâhattin Onat, *Türkiye’de Reasürans Tekeli* (İstanbul: Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, 1974, sh. 1 vd.; Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 81 vd.

⁹⁰ Konuyu bir örnekle açıklayacak olursak: (A) sigorta şirketi bir evi 10 milyar TL’ye sigortalamıştır. Şirketin kendi üzerinde muhafaza edeceği kısım sigorta bedelinin % 30’u, Millî Reasürans T.A.Ş.’ne devredeceği kısım da sigorta bedelinin % 50’si olsun. Bu durumda (A) sigorta şirketinin, üzerinde muhafaza edeceği miktar 3 milyar TL, Millî Reasürans T.A.Ş.’ne devredeceği miktar 5 milyar TL’dir. Geriye kalan 2 milyar TL ise diğer reasürans şirketlerine devredilebilir (Bkz. Isaac, a.g.e., sh. 40 vd.; Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 83).

⁹¹ Nomer, “Türkiye’de Reasürans İnhisarı”, sh. 15 vd.

⁹² Onat, a.g.e., sh. 22 vd.

yıllarda bu reasürans tekeli sistemi, gelişmekte olan birçok ülke tarafından model olarak alınarak bu ülkelerde bu nitelikteki tekellerin kurulmasına örnek olmuştur⁹³.

Avrupa Topluluğu, 25.02.1964 yılında 64/225/EEC no'lu reasürans ve retrosesyon alanlarında yerleşme ve hizmet sunma serbestisine dair kısıtlamaların kaldırılması hakkındaki Konsey Direktifini yayımlayarak, başta Avrupa Topluluğu olmak üzere uluslararası reasürans piyasasında önemli bir strateji değişikliğine öncü olmuştur⁹⁴. Uluslararası reasürans piyasasında görülen bu değişimin Türkiye'ye yansımaları ise, hükümetin malî ve hizmetler sektörünü serbestleştirme politikası ilkeleri çerçevesinde, 1991 yılında yayımlanan "Sigortacılıkta Yurt İçi Saklama ve Reasürans Kapasitesi Artırma Sistemine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı" ile gündeme gelmiştir⁹⁵. Söz konusu reasürans serbestisine sınırlı müdahale niteliğindeki yeni sistemin devreye girmesi, 01.01.1992 tarihinden 31.12.2001 tarihine kadar on yıl süre ile işletilmesi ve yönetilmesi görevi yine Millî Reasürans T.A.Ş.'ye verilmiştir. İşte, bu on yıllık süre 31.12.2001 tarihinde sona erecek ve yetmiş iki yıllık reasürans tekeli uygulaması ortadan kalkacaktır. Elbette ki, tamamen serbestiye dayalı yeni reasürans dönemi, sigorta şirketlerinin uluslararası reasürans piyasalarında meydana gelen değişim ve gelişmeleri daha yakından ve daha dikkatlice izlemelerini gerektirecektir⁹⁶.

3. SİGORTACILIKLA UĞRAŞAN MÜESSESELER

3.1. Uluslararası Sigorta Kuruluşları

Sigortacılık, ekonomik yönden uluslararası niteliği en önde gelen sektörlerden birisidir. Özellikle, Avrupa'da ilk meslekî kuruluşların ortaya çıkmasında sigortanın önemli rolü olmuştur. Uluslararası Sigorta Hukuku Birliği ve Avrupa Sigortalar Komitesi, sigorta konusunda uluslararası düzeyde faaliyet gösteren iki önemli kuruluşur⁹⁷.

⁹³ Nomer, "Türkiye'de Reasürans İnhisarı", sh. 7.

⁹⁴ Council Directive 64/225/EEC of 25 February 1964 on the abolition of restrictions on freedom of establishment and freedom to provide services in respect of reinsurance and retrocession: Bkz. Clifford Chance, *Insurance Regulation in Europe* (London: Lloyd's of London Press Ltd., 1993), sh. 12 vd.

⁹⁵ Bu Bakanlar Kurulu Kararı için bkz. RG. 16.10.1991 – Sayı: 21023.

⁹⁶ Cahit Nomer, "Sektör Gözüyle", *Birlik'ten Dergisi*, Y. 2, S. 22: giriş sayfası.

⁹⁷ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 11.

3.1.1. Uluslararası Sigorta Hukuku Birliği (AIDA)

1960 yılında kurulan Uluslararası Sigorta Hukuku Birliği (*Association Internationale du Droit des Assurances*), dört yılda bir pek çok ülkenin sigorta hukukçularını bir araya getirerek, değişik konular hakkında çalışmaların yapıldığı kongreler⁹⁸ düzenlemektedir. Bu Birliğin Ankara’da “Sigorta Hukuku Türk Derneği” adı altında Türkiye Şubesi de kurulmuştur. Sigorta Hukuku Türk Derneği, AIDA ile sürekli temas halinde olup, münferiden sigorta şirketlerinin ve Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği’nin malî desteği ve işbirliği ile bilimsel toplantı ve seminerler düzenlemektedir⁹⁹.

3.1.2. Avrupa Sigortalar Komitesi (C.E.A.)

Avrupa Sigortalar Komitesi (*Comité Européen des Assurances*), 1953 yılında Roma’da kurulmuştur. Komite, başlangıçta on sekiz Avrupa ülkesinin millî teşekküllerini bir araya toplamıştır. Avrupa Sigortalar Komitesi’nin, Daimî Komisyon ve Çalışma Grupları, olmak üzere iki organı vardır. Daimî Komisyon, OECD ve Avrupa Topluluğu içinde sigortanın birleştirilmesi yolunda çalışmalar yapmakta, direktif ve değişiklik teklifleri hazırlamaktadır. Daimî Komisyon aynı zamanda atom riski ile ilgili çalışmalar da yapmaktadır. Çalışma Grupları ise, sigorta alanında çeşitli konular üzerinde uluslararası düzeyde bilimsel toplantılar düzenlemektedir¹⁰⁰.

Avrupa Sigortalar Komitesi (C.E.A.), Avrupa çapında, sigorta sözleşmesine ilişkin kanunların koordinasyonu hakkında, hukukî himaye sigortalarına dair mevzuatın koordinasyonu hakkında, hayat dalı dışındaki sigortalarda ve kredi sigortasında faaliyete geçmeye dair mevzuatın koordinasyonu hakkında, motorlu taşıtların kullanılmasından doğan sorumluluğun sigortasına dair mevzuatın birleştirilmesi hakkında direktif veya tâdil teklifleri hazırlamıştır. Ayrıca, Avrupa Sigortalar Komitesi,

⁹⁸ Örneğin, 1994 yılında *Sydney*’de yapılan Kongrede, “sigortacılıkta sözleşme serbestisi ve uygulanacak hukukun seçimi” ile “devlet ve özel sektör emeklileri ile ilgili hayat sigortası” konuları işlenmiştir; diğer kongrelerde işlenen konular için bkz. Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 8 vd.

⁹⁹ Bu bilimsel toplantı ve seminerlerin neler olduğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 9 vd.

¹⁰⁰ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 10 vd.; Huriye Kübilay, *Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku: Özel Sigorta Sözleşmeleri – Sigorta Kurumları – Örnek Olaylar* (İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitap Evi, 1999), sh.127.

sorumluluk ve sigorta konusunda önemli sorunlar hakkında bilimsel toplantılar da düzenlemiştir¹⁰¹.

3.2. Sigorta ve Reasürans Şirketleri

Sigortacılığın mahiyeti itibarıyla sigortacılık (sigorta ve reasürans sözleşmeleri) yapacak müesseseler, kuruluş, çalışma ve denetimleri bakımından özel kurallara tâbi tutulmuşlardır. Sigortanın ekonomi alanındaki önemi nedeniyle, sigortacılık yapacak müesseselerin şekli de çoğu kez kanunla belirlenmektedir. Sigortacılık için en çok tercih edilen müesseseler, sermayesi paylara bölünmüş şirketlerdir. Sigorta alanında önemli yeri olan karşılıklı (mütüel) şirketlerin teşkilâtı da her ülkede ayrıca düzenlenmiştir. Günümüzde sigortacılıkta ileri olan bütün ülkelerde sigortacılığın, sermayesi paylara bölünmüş şirketlere ve özellikle anonim şirketlere bırakıldığı görülmektedir. Genel olarak limitet şirketlerin sigortacılık yapması yasaktır. Örneğin, Almanya ve Fransa'da olduğu gibi. Ülkemizde de TTK'nın 503. maddesinin III. fıkrasına göre, limitet şirketler sigortacılık yapamazlar. Buna sebep olarak, bu türden şirketlerde sermayenin yeterli olmadığı ve bir sigorta şirketinde aranması gereken aleniyetin bulunmadığı gösterilmektedir¹⁰².

Sigorta Murakabe Kanununun (SMK) 539 sayılı KHK ile değişik 2. m.sine göre, sigorta sözleşmesi veya reasürans işlemleri yapabilecek şirketlerin, anonim şirket veya karşılıklı (mütüel) şirket şeklinde olmaları gerekir. Karşılıklı sigorta şirketleri, kooperatif şirket esaslarına göre kurulur ve ortak sayısı 200'den az olamaz¹⁰³.

Türkiye'de yerli sigorta ve reasürans şirketlerinin yanında, yabancı sigorta ve reasürans şirketleri de sigortacılık veya reasürans işlemleri yapabilmektedirler. Yabancı sigorta ve reasürans şirketleri Türkiye'de ancak **şube** açmak suretiyle faaliyette bulunabilirler. Türkiye'de faaliyet gösteren yerli ve yabancı sigorta şirketi sayısı, 2002 yılı itibarıyla altmıştır. Ayrıca, ülkemizde Millî Reasürans T.A.Ş., Destek Reasürans

¹⁰¹ Avrupa Sigortalar Komitesi'nin devam eden çalışmaları kendi yayın organından (*Publications du CEA*) takip edilebilir: Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 11.

¹⁰² Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 27 vd.

¹⁰³ Aynı, sh. 28.

T.A.Ş. ve Halk Reasürans T.A.Ş. olmak üzere üç reasürans şirketi faaliyette bulunmaktadır¹⁰⁴.

Türk hukukunda sigortacılık yapan şirketler tacir sıfatı taşırlar. TTK'nın 12. m.sinin I. fıkrası, 12. bendine göre, sosyal sigortalar hariç olmak üzere sigortacılıkla uğraşan müesseseler, ticarethanedir. Bu türden ticarethaneleri işletenler de TTK m. 18'e göre, tacir sıfatına sahiptir. Dolayısıyla tacir sıfatına bağlanabilen hukukî sonuçlar, sigortacı için de geçerli olacaktır. Kooperatif şirket esasına göre kurulan, karşılıklı (mütüel) sigorta şirketleri de aynı hükümlere tâbidirler¹⁰⁵.

Sigorta ve reasürans şirketleri bir ticarî şirket olmalarının yanında, sigortacılık gibi çok önemli ekonomik ve sosyal bir hizmet görmektedirler. Sigorta şirketlerinin malî gücünün sürekli olarak sigortalıların alacaklarını karşılamaya yeterli halde tutulması zarureti vardır. Keza, şirketin malî imkanlarının başka işlerde de kullanılması uygun olmayan sonuçlar doğurabilir¹⁰⁶. İşte bu düşüncelerden hareketle, günümüzde birçok yabancı hukukta olduğu gibi, Türkiye'de de sigorta ve reasürans şirketlerinin sigortacılıktan başka alanda ticarî faaliyette bulunmaları yasaklanmıştır. SMK'nın 539 sayılı KHK ile değişik 41. m.sine göre, "sigorta şirketleri bizzat iştegal konuları ile ilgili olmayan taahhüt ve işlemlere girişemezler". Bu hususun kontrolü Sigorta Denetleme Kurulu'na aittir¹⁰⁷.

3.3. Sigorta Aracıları

Sigorta ve reasürans şirketlerinin gerekli faaliyetlerde bulunabilmeleri için, iç ve dış teşkilâta (organizasyona) sahip olmaları gerekir. Her sigorta ve reasürans şirketi kendi bünyesine göre bir iç teşkilâta sahiptir. Bu iç teşkilât, sigorta ve reasürans şirketlerinin kanun ve statüleri ile belirli organlarından (genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu,

¹⁰⁴ 2002 yılı itibariyle, Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketleri için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümü, EK – 4 "2002 yılı itibariyle Türkiye'de Faaliyet Gösteren Sigorta ve Reasürans Şirketleri", sh. 129.

¹⁰⁵ Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku C. I: Giriş – Ticarî İşletme* (Üçüncü Basım. Ankara: 1968), sh. 165.

¹⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gabriel Paratte, "Sigorta İşletmelerinin Faaliyet Alanının Sınırlandırılması" (Çev.: Akar Öcal), *Eskişehir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi*, C. XV, S. 2: 289-292, (1979), sh. 289 vd.

¹⁰⁷ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 31 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, a.g.e., sh. 372.

vs.); genel müdür, müdür yardımcıları, memurlardan ibaret personelden ve sigorta şirketlerine özgü servislerden oluşur. Sigorta şirketlerinde bulunması gereken başlıca servislere örnek olarak, istatistik ve aktüerya servisi, poliçe servisi, hasar servisi, reasürans servisi, muhasebe servisi ve teftiş kurulu servisi verilebilir¹⁰⁸.

Sigorta şirketlerinin, fertleri sigorta sözleşmesi yapmaya teşvik edebilmek, dolayısıyla prim istihallerini arttırmak ve gerçekleşen hasarları zamanında karşılayabilmek için, sigorta ettirenlerle doğrudan temas sağlayabilecek bir dış teşkilâta gereksinimleri vardır. Sigorta ve reasürans şirketlerinin dış ilişkilerini yürüten hizmet birimlerine genel olarak **sigorta araçları** adı verilmektedir. SMK'da son değişikliği yapan 539 sayılı KHK neticesinde Türkiye'de, acente, prodüktör, broker ve reasürans brokeri olmak üzere dört farklı sigorta aracısı bulunmaktadır¹⁰⁹.

3.3.1. Sigorta Acenteleri

Acentelik, TTK'nın 116-134. maddelerinde düzenlenmiştir. TTK m. 116'da acente şu şekilde tanımlanmaktadır: "Ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimî bir surette ticarî bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir". TTK'nın 117. m.sinin II. fıkrasında, TTK'nın acenteye ilişkin hükümlerinin, sigorta sözleşmelerinin akdi hususunda aracılık eden acenteler hakkında uygulanacağı açıkça belirtilmiştir. SMK'nın 539 sayılı KHK ile değişik m. 9/I. fıkrası aynen şöyledir: "Her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde, daimî bir surette Türkiye'deki sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerine aracılık eden veya bunları şirketi adına yapan gerçek ve tüzel kişilere sigorta acentesi, sigorta acentelerinin acentelik faaliyetleriyle ilgili olarak tayin ettikleri gerçek ve tüzel kişi acentelere ise talî acente denir. Talî acentelik tesisi için sigorta şirketinin yazılı izni gerekir". Görülüyor ki, TTK'nın ve SMK'nın acente tanımına ilişkin hükümler birbirine paraleldir¹¹⁰.

¹⁰⁸ Bozer, **Sigorta Hukuku** (1999), sh. 10 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, **a.g.e.**, sh. 372 vd.

¹⁰⁹ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 91 vd.

¹¹⁰ Bozer, **Sigorta Hukuku** (1999), sh. 11 vd.; Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 93 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, **a.g.e.**, sh. 373 vd.; Kubilay, **a.g.e.**, sh. 150 vd.

Acente, belirli bir yer veya bölge içinde devamlı olarak bir sigorta şirketine aracılık eder, ancak bu şirkete tâbi, yani onun müstahdemi değildir. Acente, gerçek veya tüzel kişi olabilir. Acentelik, TTK'nın 12. m.sinin I/12. bendine göre ticarethane sayılmaktadır. Tacirlerin tâbi olduğu hükümler, acenteler hakkında da uygulanır¹¹¹.

Uygulamada, umumî acente, hususî acente ve talî acente olmak üzere, sigorta acentelerinin çeşitli türlerine rastlanılmaktadır. Umumî acente, bir sigorta şirketinin çalıştığı bütün sigorta dallarında aracılık eder. Hususî acente ise, şirketin çalıştığı dallardan bir veya birkaçı için çalışır. Talî acenteyi ise, sigorta acentesi tayin etmektedir. Sigorta acenteleri, sigorta sözleşmesinin yapılmasına aracılık edebilirler veya sigorta şirketi adına sigorta sözleşmesi akdedebilirler. Bu yönden sigorta acenteleri, aracılık yapan sigorta acenteleri ve akit yapan sigorta acenteleri olarak da iki gruba ayrılırlar¹¹².

Acente ile sigorta şirketi arasındaki ilişki, acentelik sözleşmesinde düzenlenir. Sözleşmede düzenlenmeyen hususlar için, TTK m. 116 vd.ndaki hükümler uygulanır. SMK'nın 539 sayılı KHK ile değişik m. 9/VIII. fıkrası, sözleşme yapmaya ve prim tahsiline yetkili acentelerin, sigorta acenteliği dışında başka bir ticarî faaliyetle uğraşmalarını yasaklamıştır. Acenteler, gerçekleştirdikleri sigorta sözleşmeleri için belirli bir ücrete (komisyona) hak kazanırlar¹¹³.

3.3.2. Sigorta Prodükörleri

SMK'nın 539 sayılı KHK ile değişik m. 37/III. fıkrasında prodükör şöyle tanımlanmıştır: "Sigorta ettiren veya sigortacıya bağlı olmaksızın, çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusu ve özelliklerine göre, sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve çalışmalarının karşılığı olarak komisyon alan gerçek veya tüzel kişilere prodükör denir". Bu tanımdan anlaşıldığı üzere, prodükörlerin hukukî mahiyeti, tellâl veya simsar olarak ifade edilen aracı tipidir, tellâl gibi çalışırlar. Sigorta

¹¹¹ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 94.

¹¹² Bir sigorta acentesine, akit yapma yetkisi, sigorta şirketi tarafından özel ve yazılı bir muvafakat ile verilir. Akit yapma yetkisi verilen sigorta acentesinin, sigorta şirketi adına kendisine akit yapma yetkisini veren belgeleri tescil ve ilân ettirmesi zorunludur (TTK m. 37/IV ve TTK m. 121).

¹¹³ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 94 vd.; Omağ, İmregün ve Tekil, *a.g.e.*, sh. 373 vd.

prodüktörleri, sigorta ettirenin ve sigortacının temsilcisi durumunda olmayıp, her iki tarafla da sürekli bir ilişki içinde değillerdir¹¹⁴.

Acentelerden farklı olarak prodüktörler, sigorta sözleşmesi yapma yetkileri olmadığı gibi, belli bir yer veya bölgede faaliyette bulunma şartına da tâbi değillerdir. Ayrıca, prodüktörler için, acentelerden farklı olarak, “daimilik” ve “meslek edinme” şartları da aranmaz. Prodüktörler sadece sigorta sözleşmesinin yapılmasına ilişkin müzakerelerde sigorta ettirene bilgi veren kimselerdir, onlara yardımcı olurlar. Prodüktörlerin işe başlamalarına, kuruluşlarına, faaliyetlerine ve yapamayacakları işlere ilişkin usul ve esaslar, Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği’nde yer almaktadır¹¹⁵.

3.3.3. Brokerler

SMK’nın 539 sayılı KHK ile değişik m. 37/I. fıkrasında broker şöyle tanımlanmıştır: “Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak, tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önce gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere sigorta brokeri, denir”. Brokerlerin işe başlamalarına, kuruluşlarına, faaliyetlerine, denetimlerine ve yapamayacakları işlere ilişkin usul ve esaslar, Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği’nde¹¹⁶ yer almaktadır¹¹⁷.

SMK’nın 37. m.sinde yer alan araçlardan biri olan sigorta prodüktörlerinin yanında, 539 sayılı KHK ile yapılan değişiklik ile brokerlik müessesesine de yer verilmiştir. SMK’nın “diğer sigorta reasürans araçları” başlığını taşıyan, 539 sayılı KHK ile değişik 37. m.sinde, hem prodüktörün hem de brokerin tanımı yapılmıştır. Ancak, bu tanımlar incelendiğinde, her iki tür sigorta aracısının da hukukî mahiyetinin, TTK m. 100’de yer alan tellâl tipinde olduğu, birbirinden farklı olmadığı görülecektir. Keza, Türk sigortacılığında eskiden beri bu aracı tipi, “prodüktör” iken, İngilizce

¹¹⁴ Kubilay, a.g.e., sh. 156.

¹¹⁵ Bu Yönetmelik için bkz. RG. 02.08.1995 - Sayı: 22362; ayrıca, Bozer, **Sigorta Hukuku (1999)**, sh. 13.

¹¹⁶ Bu Yönetmelik için bkz. RG. 01.11.2000 - Sayı: 24217.

¹¹⁷ Bozer, **Sigorta Hukuku (1999)**, sh. 13 vd.

konusulan ülkelerde “broker” olarak ifade edilmektedir. Doktrinde, SMK’da prodüktör sigorta aracısının yanında, aynı hukukî mahiyet ve işlevi olan broker aracısının da yer almasının, sun’î ve gereksiz bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir¹¹⁸.

3.3.4. Reasürans Brokeri

SMK’nın 37. m.sinin değişikliğe uğramadan önceki metninde reasürans aracısı şöyle tanımlanmaktaydı: “Reasürans konularında uzman olan ve bir şirkete bağlı olmayarak reasürans işlemlerinde ve sözleşmelerinde aracılık yapan ve devredilen primler üzerinde reasüransı kabul eden şirketten komisyon alan gerçek veya tüzel kişilere reasürans aracısı denir”. SMK’nın yukarıda bahsettiğimiz, 539 sayılı KHK ile değişik m. 37/I. fıkrası ise, sigorta brokerliğinin tanımını verdikten sonra, “... bu işleri sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri arasında yapanlara reasürans brokeri denir”, hükmünü getirerek, reasürans aracılığını yapacakların kapsamını daraltmıştır¹¹⁹.

¹¹⁸ Sigorta literatüründe prodüktör ve broker deyimleri aynı anlamda kullanılmaktadır. İngiliz hukuk sisteminde prodüktörün karşılığı olan brokerlik iyi bir şekilde organize edildiği ve uygulandığı için ülkemize brokerlik müessesesi olarak girmiş; ancak bu aracı kuruluşun prodüktörden farklı olmadığı düşünülmeden, prodüktörlerin yanında brokerlik müessesesi oluşturulmuştur. Avrupa Birliğinin Acenteler ve Sigorta Tellalları (Prodüktörler) ile ilgili direktifinde, acentenin ve bizde sigorta prodüktörü namı altında çalışan ve TTK’da tellal olarak ifade edilen sigorta tellallarının tanımını yapmış ve bu kavramların her üye ülkeye göre karşılıklarını, direktifin 2. m.sinde belirtmiştir. Bu madde hükmüne göre, Fransızca konuşulan ülkelerde “*courtier*” olarak adlandırılan tellalın (prodüktörün) karşılığı, İngilizce’nin hâkim olduğu ülkelerde “*broker*”dir. Bu nedenle aynı anlamdaki deyimlere farklı içerik verilmesi, literatüre ve AB’ye tam üyelik sürecinde bulunduğumuz bu dönemde AB’nin sigorta direktifine ve bu ülkelerdeki uygulamaya uygun düşmez: Zihni Metezade, “Brokerlik, Yönetmelik ve Olumsuz Hükümler”, *Birlik’ten Dergisi*, Y. 2, S. 13: 5-9, (2001), sh. 7; aynı görüş için bkz. Kender, *Husufi Sigorta Hukuku*, sh. 99 vd; Saim Ünan, “539 Sayılı KHK’nın Sigorta Aracılarına İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, *7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK’nın Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994)*, *Sigorta Hukuku Dergisi*, S. 1: 68-91, (1996), sh. 79 vd; Tekin Memiş, “Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sigorta Aracıları”, *Reasürör Dergisi*, S. 34: 7-20, (1999), sh. 9 vd.

¹¹⁹ Keza, SMK’nın 37. m.sinde yapılan bu değişiklikten sonra, artık, reasürans sözleşmelerinin yapılmasında brokerler aracılık yapabilecek, prodüktörler aracılık yapamayacaktır: Kender, *Husufi Sigorta Hukuku*, sh. 102.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRKİYE'DE ÇALIŞMA HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

1. YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÂBİİYETİNİN TAYİNİ

Yabancı, bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin tâbiyetini iddiaya hakkı olmayan gerçek veya tüzel kişidir¹²⁰. Bir gerçek veya tüzel kişinin yabancı olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olabilmek için, öncelikle onun tâbiyetinin belirlenmesi gerekmektedir. Tâbiyet ise, bir şahsı veya bir şeyi devlete bağlayan siyasi ve hukuki bağıdır¹²¹. Bu tanımda yer alan «şahıs» tabirinin içerisine, gerçek kişilerin yanında tüzel kişilerin de dahil olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Daha doğru bir ifadeyle, tüzel kişilerin tâbiyetinin olup olmadığı hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Tâbiyetin yukarıda verilen tanımında yer alan «şahıs» ifadesiyle, hem gerçek, hem de tüzel kişilerin kastedildiğini, dolayısıyla bir hak süjesi olarak tüzel kişilerin tâbiyetinin bulunduğunu kabul eden hukukçular olduğu gibi; mahiyetleri gereği, tüzel kişilik ve tâbiyet kavramlarının birbiriyle bağdaşmadığından hareketle, tâbiyet bağının varlığını sadece gerçek kişiler için kabul eden hukukçular¹²² da vardır¹²³.

Tüzel kişilerin tâbiyetini reddeden görüşler ile tüzel kişilerin tâbiyetini kabul eden görüşler üzerinde ayrıca durmadan, tüzel kişilerin, dolayısıyla tüzel kişiliği haiz ticaret şirketlerinin tâbiyetinin bulunduğu yönündeki hâkim görüşe katıldığımızı ifade edelim. Keza, tüzel kişilerin gerek ulusal, gerek uluslararası ekonomik ve sosyal yaşamda

¹²⁰ Devletler Hukuku Enstitüsünün 1892 Cenevre toplantısında kabul edilen bu tarif için bkz. Yılmaz Altuğ, *Yabancıların Hukukî Durumu* (Dördüncü Basım, İstanbul: 1971), sh. 8.

¹²¹ Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususî Hukuku, C. I: Tâbiyet ve Yabancılar Hukuku* (Altıncı Basım, Ankara: 1966), sh. 15.

¹²² Örneğin *Niboyet*, şirketlerin ortaklarından ayrı bir tâbiyetinin bulunmadığını; bu kavramın, şirketin hukukî statüsü fikri ile tüzel kişiliğin muzır bir neticesi olarak gördüğü tâbiyet fikrinin, yani birbirlerinden dogmatik bakımdan çok farklı olan, bir kanunlar ihtilâfı meselesi ile tâbiyet meselesinin karıştırılması neticesinde ortaya çıktığını ifade etmektedir: J. P. Niboyet, "Şirketlerin Hakikaten, Bir Tâbiyeti Mevcut mudur?" (Çeviren: Hicri Fişek), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. IX, S. 3-4: 97-113, (1952), sh. 113.

¹²³ Tuğrul Arat, *Ticaret Şirketlerinin Tâbiyeti*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1970), sh. 2.

gittikçe artan önemleri karşısında, tâbiyetlerinin bulunduğunu kabul etmek, artık pratik bakımdan zorunlu hale gelmiştir¹²⁴.

Yabancılık sıfatının tayininde, tüzel kişilerin, özellikle ticaret şirketlerinin tâbiyetinin tayini önem taşımaktadır. Tüzel kişilere, yabancılar hakkında kabul edilen prensiplerin uygulanabilmesi için bu kişilerin tâbiyetinin tayini gereklidir¹²⁵. Keza, Türk yabancılar hukukunun yabancı kişilerin temel hak ve hürriyetlerine (Anayasanın 16. m.sinden hareketle milletlerarası hukuka uygun olarak, kanunla) getirmiş olduğu sınırlamaların uygulanmasında, tüzel kişiliği haiz ticaret şirketlerinin, Türk veya yabancı tâbiyette olduğunun tespiti öncelikli önem arz eder. Örneğin, Sigorta Murakabe Kanununun m. 4/II. f.sı, şube açmak suretiyle Türkiye’de faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta ve reasürans şirketlerine, Türkiye’deki merkez şubelerinde; yönetim kurulu yetki ve sorumluluklarını taşıyan ve şube müdürünün de dahil olduğu en az üç kişilik bir **müdürler kurulu** kurmaları şartını getirmiştir. Bu sınırlama, yabancı sigorta ve reasürans şirketlerine özgü olup, bir sigorta veya reasürans şirketinin yabancı olup olmadığının bilinmesi bu noktada önemlidir. Öte yandan, belirli bir devletin tâbiyetini taşıyan kişilere antlaşma ile bazı ayrıcalıklar da tanınmış olabilir. Örneğin, Türkiye’nin taraf olduğu bazı ikamet ve ticaret antlaşmalarında yer alan hükümler ile, yabancı tüzel kişilerin Türkiye’de taşınmaz edinme olanağının sağlanmasında olduğu gibi¹²⁶.

Çalışmamızın konusunu yabancı sigorta şirketleri oluşturduğu için, sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayini bizim için öncelikli önem arz etmektedir. Keza, 539 sayılı KHK ile değişik (bugün yürürlükte olan) 7397 sayılı SMK, özellikle kuruluş izni alma konusunda, yerli sigorta şirketlerinin tâbi olacakları hükümler ile yabancı sigorta şirketlerinin tâbi olacakları hükümler arasında önemli farklılıklar getirmiştir. Sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayini için, Türk hukukunda benimsenen sistemi tespit etmeden önce, ticaret şirketlerinin tâbiyetinin tayinine ilişkin olarak ileri sürülen sistemleri genel hatlarıyla incelemekte fayda vardır.

¹²⁴ Rona Aybay, **Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku** (Üçüncü Basım. İstanbul: 1995), sh. 207.

¹²⁵ Aysel Çelikel ve Günseli Öztekin Gelgel, **Yabancılar Hukuku** (Sekizinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998), sh. 24 vd.

¹²⁶ Vedat R. Seviğ, **Türkiye’nin Yabancılar Hukuku** (İstanbul: 1981), sh. 7 vd.

1.1. Yabancı Şirketlerinin Tâbiyetinin Tayininde Kullanılan Sistemler

Acaba, bir ticaret şirketi hangi halde yerli, hangi halde yabancı bir şirket sayılacaktır? Bu hususun tespiti sanıldığı kadar kolay değildir. Keza, genelde birçok hukuk sisteminde gerçek kişilerin tâbiyetlerini ayrıntılı hükümler ile düzenleyen vatandaşlık kanunlarına rastlanırken, ticaret şirketlerinin tâbiyetini tayin konusunda uygulanacak kriteri tespit eden hükümler yetersiz ve belirsizliğe sevk edici türdendir¹²⁷.

Bu nedenle, ticaret şirketlerinin tâbiyetinin tayini konusunda birçok görüş ortaya atılmış, çeşitli sistemler ileri sürülmüştür. Bu sistemler şunlardır: Ortakların tâbiyeti esasına dayanan sistem; sermayenin bulunduğu yer sistemi; kuruluş yeri sistemi; merkez yeri sistemi; kuruluş yeri ve merkez yeri sistemlerinin birlikte kullanıldığı sistem; tâbiyetin tayinini hâkimin yetkisine veren sistem ve kontrol sistemi¹²⁸.

1.1.1. Ortakların Tâbiyeti Esasına Dayanan Sistem¹²⁹

Bu sistemi savunan müelliflere göre, bir şirketin tâbiyeti, o şirketi oluşturan ortakların tâbiyetine göre tayin olunur. Şirketin kendisini oluşturan ortaklarından ayrı bir tâbiyeti olamaz¹³⁰.

Bu sistem iki esaslı sorunu beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki, şirketi oluşturan ortakların, farklı tâbiyete sahip olmaları halinde nasıl hareket edileceği sorunudur. Diğer ise, hamile yazılı hisse senetlerine sahip ortakları bulunan sermaye şirketlerinde, tek tek ortakların tâbiyetinin nasıl tespit edileceği sorunudur. Bu sistemin aynı tâbiyete sahip ortakları bulunan şahıs şirketlerinin tâbiyetinin tespitinde bir sorun yaratmayacağı düşünülse bile, hisselerinin sık sık el değiştirdiği, halka açık sermaye şirketlerinde tatmin edici bir netice vermeyeceği açıktır. Keza, bu tür şirketlerde hisse senetlerinin sıklıkla el değiştirmesi, şirketin tâbiyetini sürekli değişikliğe uğratacak, bu

¹²⁷ Arat, a.g.e., sh. 63.

¹²⁸ Aynı, sh. 63 vd

¹²⁹ Ortakların tâbiyeti kıstasını ilk öneren müellif, *Vareilles-Sommières*'dir. Bkz. Vedat R. Seviğ, **Ticari Sahadaki Kanunlar İhtilâfı** (İstanbul: 1957), sh. 197.

¹³⁰ Arat, a.g.e., sh. 64 vd; S. Adatto, "Bir Memleketin Kanunlarına Tefhikan Teşekkül Eden Bir Şirket O Memleketin Tâbiyetini İktisap Eder mi?", **İstanbul Barosu Dergisi**, C. VI, S. 9-10: 280-284, (1934), sh. 281.

da hukukî ilişkilerde hâkim olması lâzım gelen istikrar ve emniyet unsurunu yok etmiş olacaktır¹³¹.

Günümüzde tümüyle önemini kaybetmiş olan bu sistem, şirketlerin tâbiyetinin tayininde ne kadar işlevsiz olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sistemin kendi içinde yarattığı çıkmazlar, aslında, ortakların tâbiyeti esasına dayanan sistemin, tüzel kişiliği kabul etmeyen ve dolayısıyla şirketlerin tâbiyetinin olamayacağını savunanlar tarafından ileri sürüldüğü kanaatini bizde uyandırmaktadır¹³².

1.1.2. Sermayenin Bulunduğu Yer Sistemi

Şirketlerin tâbiyetinin tayininde sermayenin bulunduğu yeri teklif eden ilk müellif *M.Thaller*'dir¹³³. Bu sistemde, şirket sermayesinin toplanmış olduğu yer önem kazanmaktadır. Şirketin hisse senetleri nerede tedavüle çıkarılmışsa, şirket de o yerin tâbiyetinde sayılmaktadır¹³⁴. Bu sistemi savunan müellifler, şirketlere, hisse senetlerinin tedavüle çıkarılmış olduğu ülkenin tâbiyetini atfetmekle, hissedarların kendi kanunları tarafından himaye edileceklerini ve dolayısıyla menfaatlerinin korunacağını düşünmektedirler¹³⁵.

Ancak, bu sistemin de uygulamada tatbik edilmesi neredeyse imkânsızdır. Nama yazılı hisse senetlerine sahip şirketin sermayesini, çoğunlukla elinde tutan ülkenin ve dolayısıyla şirketin tâbiyetinin tespiti mümkün olsa bile, hisse senetlerinin hamile yazılı olması durumunda şirketin tâbiyeti kolayca tespit edilemez¹³⁶. Keza, şirketin hamile yazılı hisse senetleri birden fazla ülkede tedavül edebilir ve sıklıkla el değiştirebilir. Bu durumda sermayenin nerede bulunduğunu tespit etmek zorlaşacağından, şirkete belli bir yerin tâbiyetini atfetmek mümkün olamayacaktır¹³⁷.

¹³¹ Berki, a.g.e., sh. 136.

¹³² Arat, a.g.e., sh. 64.

¹³³ Seviğ, *Ticari Sahada Kanunlar İhtilâfi*, sh. 197; Arat, a.g.e., sh. 65.

¹³⁴ Osman Tolun, "Türk Hukukunda Sermaye Şirketlerinin Tâbiyeti", *III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası* (Ankara: 13-18 Mayıs 1963), sh. 473-501, (Ankara: 1964), sh. 480 vd.

¹³⁵ Arat, a.g.e., sh. 65 vd.

¹³⁶ Tolun, a.g.b., sh. 480 vd.

¹³⁷ Berki, a.g.e., sh. 128; Tolun, a.g.b., sh. 480 vd.

Diğer yandan, sermayenin ikinci plânda olduğu şahıs şirketlerinde, sistemin gerekçesi olarak ileri sürülen düşüncelerin ne dereceye kadar önem taşıdığı da başka bir sorundur. Şirkete, sermayenin bulunduğu yerin tâbiyetini atfedene bu sistem çok fazla taraftar toplayamamış ve artık önemini yitirmiştir¹³⁸.

1.1.3. Kuruluş Yeri Sistemi

Kuruluş yeri sistemi, özellikle *anglo-sakson* hukukunun uygulandığı ülkelerde çoğunlukla benimsenen bir sistemdir. Kuruluş yeri sistemi ile ifade edilmek istenen aslında, kuruluş muamelelerinin tamamlandığı yer sistemidir. Buna göre, bir devletin kanunlarında öngörülen kuruluş işlemleri ve merasimine uymak suretiyle tüzel kişilik kazanan bir şirket, o devletin tâbiyetini kazanır¹³⁹. Daha başka bir ifadeyle, bu sisteme göre, şirket nerede kurulmuş ve hukukî varlığını nerede kazanmış ise, o ülkenin tâbiyetinde sayılmaktadır¹⁴⁰.

Kuruluş yeri sisteminin kabulü lehinde gösterilen başlıca sebep, şirketin kişiliğini belli bir devlet kanunundan almasıdır. Buna göre bir tüzel kişi varlığını, kendisini tanıyan belli bir hukuk nizamına borçludur ve o nizamın yarattığı hukukî bir yaratıktır. Bir şirketin, kendine varlık kazandıran belli bir hukuk düzeninden bağımsız olarak örgütlenmesi düşünülemez¹⁴¹. Bu sistemin, kurucuların iradesine önem verdiği, diğer sistemlere oranla daha az çelişikliğe sebebiyet verecek nitelikte açık ve basit olduğu yönünde lehte açıklamalar da getirilmiştir. Sistemi, tüzel kişilerin tâbiyeti meselesini, gerçek kişilere tâbiyet verilmesinde baş vurulan esaslara mümkün olduğunca yaklaştırması nedeniyle tercih eden yazarlar da vardır¹⁴².

Kuruluş yeri sistemi, bazı yönlerden eleştiriye de uğramaktadır. Örneğin, şirketin kuruluş işlemleri ve merasimine ilişkin hükümlerin her ülkede farklı şekilde düzenlenebileceğinden hareketle, bir şirketin kuruluşuna ilişkin işlemlerin birkaç ülkede yapılması durumunda, o şirketin birden fazla tâbiyete sahip olması gibi bir sorun ortaya

¹³⁸ Arat, a.g.e., sh. 64 vd.

¹³⁹ Aynı, sh. 71 vd.

¹⁴⁰ Tolun, a.g.b., sh. 478.

¹⁴¹ Aynı, sh. 478.

¹⁴² Bu yazarlar arasında *Williams-Chrussachi*'ye göre, bir şirketin kan esasına "*jus sanguinis*" göre tâbiyet kazanması mümkün değildir, ancak, tüzel bir kişi olarak varlık kazandığı ülkenin tâbiyetini toprak esasına "*jus soli*" göre kazandığını kabul etmek pekâlâ mümkündür: Bkz. Arat, a.g.e., sh. 73.

çıkabilir¹⁴³. Üzerinde en çok durulan ve asıl eleştirilen husus ise, sistemin, şirketin tâbiyet bağı ile bağlanacağı devletin tayinini tamamıyla kurucuların iradesine bırakmasıdır. Bu sistemde kurucular, şirketlerini mevzuatı en elverişli görülen bir devletin kanunlarına göre kuracaklar ve şirket de o devletin tâbiyetini kazanacaktır. Sistem bu haliyle, bir yandan devletlerin istek ve menfaatleri aleyhine, şirketin tâbiyetini kurucuların keyfine tâbi kılmakta; diğer yandan da şirketin asıl faaliyette bulunduğu ülkenin kanunlarından kaçmasını sağlayarak kanuna karşı hileye sebebiyet vermektedir¹⁴⁴.

1.1.4. Merkez Yeri Sistemi

Kara Avrupası hukukuna hâkim olan bu sistemde, şirketin tâbiyetini tayin konusunda, onun merkezinin bulunduğu yer ön plâna çıkmaktadır¹⁴⁵. Ancak, şirketin tâbiyetinin, onun merkezinin bulunduğu yere göre tayin edileceği yönünde bir ifade, bu sistemi tam olarak açıklamaya yetmez. Daha uygun bir tanım için, merkez yeri sisteminin, kuruluş yeri sisteminden ayrıldığı noktayı doğru olarak tespit etmek gerekir. Bilindiği gibi, kuruluş yeri sisteminde, bir şirketin belirli bir devletin tâbiyetini kazanabilmesi için, o şirketin söz konusu devletin kanunlarına göre tüzel kişiliği olan bir şirket olarak kurulması yeterliydi. Merkez yeri sisteminde ise, şirketin bir devletin tebaasından sayılması için, onun, hem merkezini ilgili devletin ülkesi üzerinde tesis etmesi, hem de aynı devletin kanunlarına göre tüzel kişiliği olan bir şirket niteliğinde kurulmuş olması gerekir. Eğer bir şirket, merkezini tesis ettiği ülkenin kanunlarında yer alan hükümlere göre kurulmamış ise, şirketin tüzel kişiliğinin olamayacağından hareketle, onun tâbiyetinden söz etmek de imkânsız hale gelmektedir. Şu halde, merkez yeri sistemi denilince, bir şirketin tâbiyetinin, merkezinin bulunduğu ülkeye ilişkin tayinini, onun, ilgili ülkenin mevzuatında yer alan hükümlere göre kurulmuş olması şartına bağlayan bir sistem anlaşılmalıdır¹⁴⁶.

¹⁴³ Muammer R. Seviğ ve Vedat R. Seviğ, *Devletler Hususî Hukuku* (Üçüncü Basım. İstanbul: 1962), sh. 303; Arat, a.g.e., sh. 73.

¹⁴⁴ Arat, a.g.e., sh. 74.

¹⁴⁵ Vedat R. Seviğ, *Türkiye'nin Yabancılar Hukuku* (İstanbul: 1981), sh. 16; Berki, a.g.e., sh. 133; Tolun, a.g.b., sh. 476; Arat, a.g.e., sh. 77 vd.; Adatto, a.g.m., sh.281.

¹⁴⁶ Arat, a.g.e., sh. 78 vd.

Merkez yeri sisteminin, şirketle tâbiyetini kazanacağı devlet arasında ciddî bir bağ kurması ve dolayısıyla kurucuların bu konuda hileye başvurmalarını önleyici nitelikte olması bakımından tercihe şayan olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca, şirketi devlete bağlayan bağın onun merkezi olmasının, devletler açısından da elverişli olduğu kabul edilmektedir. Çünkü, bu sistemle şirketin, merkezini tesis ettiği devletle geçici olmayan, gerçek bir ilişki içinde olması sağlanacaktır¹⁴⁷. Bu sistemin, şirketin tâbiyetinin tayininde, onun çalıştığı yere önem vermesinin, çoğu kez saptanması kolay, sürekli ve yapaylıktan uzak olduğu da ileri sürülmüştür¹⁴⁸.

Ancak, bu sistemde “şirket merkezi” kavramından neyin anlaşılması gerektiği hususu, doktrinde ve uygulamada epeyce tartışılmıştır. Acaba, şirket merkezi ifadesiyle kastedilen, şirketin “işletme merkezi” mi, yoksa “idare merkezi” midir? İşletme merkezi, şirketin faaliyet sahasına giren işlerin görüldüğü, fabrikasının bulunduğu yerdir. İdare merkezi ise, şirket idaresinin bulunduğu, idarecilerin, genel kurulun, şirketin hukukî organlarının toplandığı ve işletmeyle ilgili akitlerin ve alışverişlerin yapıldığı yerdir¹⁴⁹.

Gerek işletme merkezi, gerek idare merkezi kriterleri lehinde veya aleyhinde ileri sürülen görüşler üzerinde ayrıca durmadan, şirket merkezi tabiri ile şirketin idare merkezinin anlaşılması gerektiği yönündeki görüşün, doktrinde ve uygulamada çoğunlukla benimsendiğini hatırlatalım. İdare merkezinin, işletme merkezine tercih edilmesinde rol oynayan en önemli neden, onun geçici olmayan, tek ve istikrarlı niteliğidir¹⁵⁰. Bir şirket, birden fazla ülkede iş görüyor olabilir. Bu durumda, şirketin birden çok işletmesi olacağından, işletme merkezinin tayininde istikrar kaybolacaktır. Özellikle, işlemleri bütün dünyaya yayılmış olan banka ve sigorta şirketleri için işletme merkezi kriterinin benimsenmesinin yaratacağı güçlük ortadır. Halbuki, şirketin hukukî ve iktisadî faaliyetlerinin yürütüldüğü yer olan idare merkezi tek bir yerdedir. Üstelik,

¹⁴⁷ Arat, a.g.e., sh. 79.

¹⁴⁸ Seviğ, **Türkiye'nin Yabancılar Hukuku**, sh. 16.

¹⁴⁹ Süheyl Donay, “Devletler Hususî Hukukunda Şirketlerin Tâbiyeti Meselesi”, **BATIDER.**, C. V, S. 2: 207-232. (1969), sh. 220 vd.

¹⁵⁰ Arat, a.g.e., sh. 82.

idare merkezleri şirketlerin statüsünde gösterileceğinden, tespitinde az çok muayyenlik ve istikrar mevcuttur¹⁵¹.

İdare merkezi kriterine dayanan merkez yeri sisteminin benimsenmesi halinde, şirket mukavelesinde gösterilen idare merkezi ile şirketin gerçek idare merkezinin uyuşmaması gibi bir sorun ortaya çıkabilir. Şirketin gerçek idare merkezi, şirketin idare organlarının bulunduğu, hukukî ilişkilere girildiği, şirketin konusuna giren işlerin görüşmelerinin yapıldığı, başka bir ifadeyle şirketin aslî idaresinin yürütüldüğü yerdir¹⁵². Bir şirket, gerçek idare merkezini gizlemek için, şirket mukavelesinde idare merkezi olarak başka bir yeri gösterebilir. Burada kanuna karşı hile söz konusudur. Şirkete varsayımsal bir idare merkezi verilerek, başka bir devletin tâbiyeti kazandırılmaktadır. Böyle bir sonuçtan kaçınmak için, merkez yeri sistemine göre tâbiyet tayin edilirken, sadece mukavelede gösterilen merkez ile yetinilmemeli, aynı zamanda gerçek idare merkezi araştırılmalıdır. Şirket mukavelesinde gösterilen idare merkezi, gerçek idare merkezi ile uyuşmuyorsa, varsayımsal idare merkezi göz ardı edilerek, gerçek idare merkezine göre şirketin tâbiyeti tayin edilmelidir¹⁵³.

1.1.5. Kuruluş Yeri ile Merkez Yeri Sistemlerinin Birlikte Kullanıldığı Sistem

Şirketlerin tâbiyeti konusunda çeşitli hukuk çevrelerinde benimsenmiş olan kuruluş yeri sistemi ile merkez yeri sisteminin, ayrı ayrı kullanılmış olmasının yarattığı sakıncaları önlemek için, bazı müelliflerce, söz edilen iki sistemin birlikte kullanılması önerilmiştir. Bu sisteme göre bir şirketin tâbiyeti, idare merkezinin de aynı yerde tesis edilmesi şartıyla, kurulduğu, hukukî varlığını kazandığı ülkeye göre tayin edilir¹⁵⁴.

Bu sistemi teklif edenler, üçüncü şahısların menfaatlerini korumak, şirketlerin tâbiyetinde istikrarı sağlamak ve kötü niyetleri önlemek için, kuruluş yeri ve merkez yeri sistemlerinin birleştirilerek şirketlerin tâbiyetlerini tayin etmeyi zarurî görmüşlerdir. Çünkü, tek başına kuruluş yeri kıstası, kurucuların menfaatlerine en

¹⁵¹ Donay, a.g.m., sh. 223; Arat, a.g.e., sh. 82.

¹⁵² Arat, a.g.e., sh. 83.

¹⁵³ Donay, a.g.m., sh. 224; Arat, a.g.e., sh. 87.

¹⁵⁴ Arat, a.g.e., sh. 89 vd.; Nihal E. Uluocak, *Türk Vatandaşlık Hukuku* (İkinci Basım. İstanbul: 1968), sh. 148.

uygun gelen yerde şirketi kurmak istemelerine; idare merkezi kıstası da, menfaatler gerektirdiğinde idare merkezinin bir başka yere nakledilerek şirketin tâbiyetini değiştirme girişimlerine neden olmaktadır¹⁵⁵.

Bu sistemin lehinde ileri sürülen görüşlere katılmamak elde değildir. Ne var ki, ortaya çıkan sonuç bakımından, bu sistem ile Kontinental Avrupa hukukunda çoğunlukla benimsenmiş olan merkez yeri sistemi arasında aslında bir fark yoktur. Çünkü, merkez yeri sisteminin mahiyeti zaten kümülâtifdir. Merkez yeri sisteminde şirketin bir devletin tebaasından sayılması için, onun, hem ilgili devletin kanunlarına göre tüzel kişiliği haiz bir şirket niteliğinde kurulmuş olması, hem de merkezini aynı devletin ülkesi üzerinde tesis etmiş bulunması gereklidir¹⁵⁶. Şu halde, bu sistem ile merkezin bulunduğu yer sistemi mahiyetleri bakımından birbirinin aynısı olup, aralarındaki farkı tespit etmek zordur¹⁵⁷.

1.1.6. Tâbiyetin Tayinini Hâkimin Yetkisine Veren Sistem

Bu sisteme göre hâkim, yukarıda açıklanan sistemlerde yer alan bütün kıstasları, hattâ bu sistemlerde öngörülmemiş bulunan başka hususları da dikkate alarak, her somut olayda, o olayın özel şartları içinde yapacağı değerlendirme sonunda şirketin tâbiyetini belirleyecektir¹⁵⁸.

Tâbiyet gibi, hem kişi, hem de devlet bakımından çok önemli sonuçlar doğuran bir bağın tespiti, hâkimlerin geniş takdir yetkisi içinde mütalâa edilebilecek bir mesele değildir. Birden fazla tâbiyete sahip olan bir şirketin, yine birden fazla tâbiyete sahip olan gerçek kişiden çok daha fazla milletlerarası uyumsuzluklara, hattâ çatışmalara yol açabileceği unutulmamalıdır. Hangi mahkemenin, hangi olayda, hangi kıstasa, ne ölçüde önem vereceği belli olamayacağından, bu sistemin kabulü, gerek şirketler, gerekse onlarla ilişki kuran üçüncü kişiler açısından güvensizlik ve istikrarsızlık doğurur. Bu durumda da hukukî, ticarî ve sosyal ilişkilerde karmaşık bir hâlin ortaya

¹⁵⁵ Arat, a.g.e., sh. 90.

¹⁵⁶ Bkz. yuk. sh. 43.

¹⁵⁷ Arat, a.g.e., sh. 90 vd.

¹⁵⁸ Aynı, sh. 91.

çıkması kaçınılmazdır. Uygulamada yaratacağı bu sakıncalar, şirketlerin tâbiyetinin tayinini hâkimin yetkisine bırakan bu sistemin benimsenmesini imkânsız kılmaktadır¹⁵⁹.

1.1.7. Kontrol Sistemi

Bu sistem siyasî zorunluluklarla özellikle savaş yıllarında ortaya çıkmıştır. Bu sistemde şirketin tâbiyeti, şirketi kontrol ve idare edenlerin veya şirket sermayesinin hepsini veya önemli bir kısmını ellerinde bulunduranların tâbiyetinden hareket edilerek tespit edilmektedir¹⁶⁰. I. ve II. Dünya Savaşları sırasında başta Fransa olmak üzere birçok ülkenin uyguladığı bu sistemle, şirket sermaye ve idarelerinin düşman tarafından kontrol edilip edilmediği araştırılmış ve düşman olarak vasıflandırılan şirketi tasfiye etme, mallarına el koyma gibi tedbirler alınmıştır¹⁶¹.

Ancak, yukarıda genel hatlarıyla ifade edilen kontrol sistemi, aslında savaş hukuku içinde yer alan “düşman karakterinin tayini” meselesi ile ilgili olup, şirketlerin tâbiyeti ile karıştırılmamak gerekir. Çünkü, kontrol sistemi şirketin tüzel kişilik perdesini kaldırmak suretiyle, onun arkasındaki gerçek kişilerin niteliklerine göre şirkete düşman karakterini vermektedir. Nasıl ki, şirketin tüzel kişiliği bertaraf edildiğinde, bir tüzel kişinin varlığından söz edilemiyorsa, kontrol sisteminin uygulandığı hallerde de mesele, artık tüzel kişinin tâbiyeti meselesi olmaktan çıkmaktadır. Burada söz konusu olan, yabancıların tebaadan sayılan şirketlere ortak veya idareci olup olamayacağı, şayet olacaksa hangi şartlar dahilinde olabileceği hususudur ki, bu da bir yabancılar hukuku meselesidir. Bu nedenle kontrol sistemi, şirketlerin tâbiyetinin tayini için elverişli bir sistem niteliğinde görülmemektedir¹⁶².

1.2. Türk Hukukunda Yabancı Sigorta Şirketlerinin Tâbiyetinin Tayininde Benimsenen Sistem

Bir şirketin belirli bir devletin tâbiyetinde olup olmadığını, yine bizzat bu devletin kanunları tayin edecektir. Dolayısıyla, bir sigorta şirketinin, yabancı bir şirket olup olmadığını tayini için öncelikle, o şirketin kanunlarımıza göre bir Türk şirketi olup

¹⁵⁹ Arat, a.g.e., sh. 92.

¹⁶⁰ Berki, a.g.e., sh. 127; Donay, a.g.m., sh. 216.

¹⁶¹ Adatto, a.g.m., sh. 281 vd.; Donay, a.g.m., sh. 216 vd.

¹⁶² Arat, a.g.e., sh. 94 vd.

olmadığının araştırılması gerekmektedir. Sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayininde Türk hukukunda benimsenen sistemi tespit etmek için, 30 Teşrinisani 1330 (1914) tarihli Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasım Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkatin (EŞHK) kabul edilmesinden önceki dönem ile sonraki dönem birbirinden ayrı olarak incelenecektir.

1.2.1. 30 Teşrinisani 1330 (1914) Tarihli Kanunu Muvakkatten Önce

Bu dönemde yabancılara uygulanan usul ve onlara verilen haklar, Osmanlılara uygulanan usulden ve tanınan haklardan daha fazla idi. Bu haklar, kapitülâsyon adıyla ifade edilen adlî, idarî ve malî mahiyette birtakım imtiyazlardı ki, devletin yasama, yürütme ve yargı gibi hâkimiyet unsurlarına dokunmaktaydı¹⁶³. Kapitülâsyonların hüküm sürdüğü bu devirde, sigorta şirketlerinin devlet tarafından denetimi tam anlamıyla sağlanamadığı gibi, hangi şirketlerin yerli, hangi şirketlerin yabancı tâbiyette olduğunun tespiti konusunda belirli bir sistem de benimsenmemiştir¹⁶⁴. Bunun nedenlerinden biri olarak, İslâm hukukunda şirketlerin ortaklarınkinden ayrı ve bağımsız bir varlığı, yani tüzel kişiliği olduğu gerçeğinin kabul edilmemesi gösterilebilir. Ancak, Osmanlı hukukunda şirketlerin tâbiyetinin tayini meselesinin açıklığa kavuşturulamamasını, sadece bu sebeple izah etmek yanlış olur. Asıl sebep, yabancı devletlerin siyasal baskılarını bu alana da yöneltmiş olmalarıdır¹⁶⁵.

Kapitülâsyonların, yabancı şirketleri Osmanlı şirketlerine oranla imtiyazlı bir duruma getirdiği bu dönemde, Osmanlı tâbiyetinde sayılması gereken şirketler bile, özellikle ortakların tâbiyetine dayanarak, yabancılara sağlanan imkânlardan faydalanmayı tercih etmekte, yabancı devletler de bu gibi şirketleri himayede bir sakınca görmemektedirler. Osmanlı devleti, bu konuda yabancı devletlerin müdahalelerine karşı koyamıyor, yabancı şirketlerin (özellikle sigorta şirketlerinin) durumunu ele alan bazı düzenleme girişimlerinde bile başarısızlığa uğruyordu¹⁶⁶.

¹⁶³ Osman Nuri Uman, "Osmanlı Devletinde ve Türkiye Cumhuriyetinde Ecnebilerin Hukuki Vaziyetleri", *İzmir Barosu Dergisi*, S. 24-25: 319-324, (1942), sh. 320.

¹⁶⁴ Kemal Çevik, "7397 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi", *Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi*, C. V, S. 2: 241-266, (1973), sh. 244.

¹⁶⁵ Arat, a.g.e., sh. 99 vd., dn. 3.

¹⁶⁶ Seviğ. M.R./Seviğ. V.R., a.g.e., sh. 306 vd.; Arat, a.g.e., sh. 100.

Sonuç olarak, kapitülâsyonların tek taraflı olarak kaldırılmasından sonra çıkartılan 30 Teşrinisani 1330 (1914) tarihli EŞHK'dan önceki dönemde, sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayini konusunda belirli bir sistem benimsenmediği gibi, tâbiyetin tayinine ilişkin meseleler, şirketlerin tâbiyeti değil, onların ortaklarının tâbiyeti göz önünde tutulmak suretiyle halledilmiştir¹⁶⁷.

1.2.2. 30 Teşrinisani 1330 (1914) Tarihli Kanunu Muvakkatten Sonra

Türk hukukunda ticaret şirketlerinin, dolayısıyla sigorta şirketlerinin tâbiyetiyle ilgili doğrudan doğruya, açık ve genel bir hüküm yoktur. Ancak, bu durum bizi, Türk hukukunun şirketlerin tâbiyetinin tayini konusunda benimsediği genel bir prensibin bulunmadığı sonucuna götürmemelidir¹⁶⁸. Türk hukukunda sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayininde benimsenen sistemi tespit etmek için, 30 Teşrinisani 1330 (1914) yılında kabul edilen EŞHK, Türk Ticaret Kanunu ve bu iki kanuna göre daha özel bir kanun olan 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun ilgili hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁶⁹.

1.2.2.1. Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat¹⁷⁰

Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketler... hakkındaki 1330 tarihli Kanunda (EŞHK), yabancı anonim ortaklıkların Türkiye'de çalışabilmeleri için gerekli şartlar ve tâbi olacakları kurallar düzenlenmiştir. EŞHK'nın 1. m.si, Türkiye'de şube veya acente tesis ederek faaliyete geçmeden önce yerine getirilmesi gereken işlemlerin hangi «anonim ve sermayesi eshama münkasim şirketler» için söz konusu olduğunu belirtmektedir. Bunlar, yabancı ülkede kurulmuş şirketlerdir. Kanunun diğer maddelerinde, 1. m.de söz edilen şirketler hakkında «ecnebi şirket»

¹⁶⁷ Arat, a.g.e., sh. 100; Çevik, a.g.m., sh. 245.

¹⁶⁸ Arat, a.g.e., sh. 102.

¹⁶⁹ Donay, a.g.m., sh. 226; Arat, a.g.e., sh. 102.

¹⁷⁰ 30 Kasım 1330 (1914) tarihli EŞHK'nın yabancı sigorta şirketlerine ait 16-28. maddeleri, 25 Haziran 1927 tarih ve 1149 sayılı «Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun» tarafından yürürlükten kaldırılmıştır.

tabiri kullanıldığına göre, yabancı şirketi tayin edecek kıstas, şirketin Türkiye dışında kurulmuş olmasıdır¹⁷¹.

Ancak, bu ifade göz önüne alınarak, muvakkat kanun aracılığıyla, Türk hukukunda, şirketlerin tâbiyetinin tayini konusunda «kuruluş yeri» sisteminin kabul edildiğini ileri sürmek doğru değildir¹⁷². Çünkü, aynı maddeye göre, yabancı ülkede kurulmuş olan şirketlerin faaliyete başlamadan önce Ticaret Bakanlığına «...**merkezi idaresinin bulunduğu** memleket kavanini mer'iyesine muvafık olarak teşekkül etmiş ve elyevm icrayı muamele eylemekte bulunmuş olduğunu mutazammın mensup olduğu hükûmetten ita olunmuş bir şehadetnameyi» vermeleri zarurîdir. Bu maddede yer alan açık ifadeden anlaşılmaktadır ki, EŞHK, şirketlerin tâbiyetinin tayininde «idare merkezinin bulunduğu yer» sistemini benimsemektedir¹⁷³.

1330 tarihli EŞHK'nın 15. m.sine göre, «esas muamelelerini Memaliki Osmaniye'de icra eden ecnebi anonim veya sermayesi eshama münkasim şirketler işbu kanunun tarihi mer'iyetinden itibaren üç ay zarfında Osmanlı anonim şirketine tahavvül edecekler ve aksi takdirde idarehaneleri seddolunacaktır.» Bazı müelliflerce bu hükmün, Türk hukukunda, şirketlerin tâbiyetinin tayininde istisnaî olarak «işletme merkezinin bulunduğu yer sistemi»ne yer verildiği anlamı taşıdığı da ileri sürülmüştür¹⁷⁴.

EŞHK'nın 15. m.sinin hükmünün tarihî sebeplerle değerlendirilmesi gerekmektedir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi, kapitülasyonların yürürlükte olduğu devirlerde yabancı şirketler Türk şirketlerine oranla imtiyazlı durumda idiler. Türk tâbiyetinde sayılması gereken şirketler bile, yabancı tebaadan olmanın sağladığı imkânlardan faydalanmak için çeşitli yollara başvuruyorlardı. Böylece, bütün işlem ve

¹⁷¹ Kemalettin Birsen, "Sermaye Şirketlerinin Tâbiyetinin Tayininde Türk Hukuk Sistemi", **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (Ankara: 13-18 Mayıs 1963)**, sh. 503-520, (Ankara: 1964), sh. 507; Arat, **a.g.c.**, sh. 103.

¹⁷² Arat, **a.g.c.**, sh. 103.

¹⁷³ Birsen, **a.g.b.**, sh. 508; Tolun, **a.g.b.**, sh. 482; Sayın Nihal Uluocak, muvakkat kanununun 1. maddesiyle, kuruluş yeri ile idare merkezi kıstaslarının birlikte kullanıldığı sistemin (kümülatif sistemin) uygulanmasını kabul ettiğini belirtmektedir. Buna göre, idare merkezinin bulunduğu ülkenin yürürlükteki kanunlarına göre kurulmuş olan şirketler yabancı şirkettir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uluocak, **a.g.e.**, sh. 147 vd.

¹⁷⁴ Tolun, **a.g.b.**, sh. 482 vd.; Uluocak, **a.g.c.**, sh. 148; Seviğ, **Ticarî Sahadaki Kanunlar İhtilâfı**, sh. 195.

faaliyetleri Türkiye’de toplanmış olmasına rağmen, yabancı devlet tebaasından sayılması gerektiğini iddia eden ve bu iddiaları yabancı devletler tarafından da desteklenen birçok şirket ortaya çıkıyordu¹⁷⁵. İşte bu nedenle, EŞHK’nın 15. m.si, işlem ve faaliyetlerini Türkiye’de toplamış bulunan yabancı şirketlerin belli bir süre içinde Türk tâbiyetine girmesini zorunlu kılarak, hileli durumlara son vermek amacına yönelmiştir. Başka bir ifadeyle, muvakkat kanun, 15. m.siyle, kanuna karşı hilelere mani olmak için, ana faaliyet alanı Türkiye olan şirketlerin yerli şirket olmasını gerekli kılmıştır¹⁷⁶.

Merkez yeri sisteminde «işletme merkezi» kriterinin uygulanma yeteneğini kaybetmiş olması ve kapitülasyon rejiminin de sona ermiş bulunması nedeniyle, sözü geçen 15. m.nin mevzuatımızda halen varlığını devam ettirmesinin uygun olmadığı dile getirilmektedir¹⁷⁷.

1.2.2.2. Türk Ticaret Kanunu

Bazı müellifler, TTK. m. 42’den hareketle, Türk hukukunun şirketlerin tâbiyetinin tayininde “işletme merkezinin bulunduğu yer” sistemini kabul ettiğini ifade etmektedirler¹⁷⁸. Bunlara göre, her şeyden önce kanunun gerekçesinde «merkezin» «idare merkezi» olarak anlaşılacağına delâlet edecek herhangi bir açıklama yoktur¹⁷⁹. Diğer taraftan, genel olarak ticaret unvanı ile işletme adının tescilinden bahseden TTK m. 42/I’de «her tacirin, ticarî işletmenin açıldığı günden itibaren on beş gün içinde ticarî işletmesini ve seçtiği ticaret unvanını işletme merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilân ettirmekle yükümlü olduğu» yazılıdır. TTK. m.18’de, ticaret şirketleri de tacir sayıldığına göre şirketlerin tescili de işletme merkezinde yapılacaktır. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu, 1330 tarihli EŞHK’nın kabul ettiği idare merkezi sistemini terk

¹⁷⁵ Bkz. yuk. sh. 48 vd.; ayrıntılı bilgi için bkz. Arat, a.g.e., sh. 100 ve 105.

¹⁷⁶ Birsen, a.g.b., sh. 508 vd.; Arat, a.g.e., sh. 105 vd.

¹⁷⁷ Arat, a.g.e., sh. 106.

¹⁷⁸ Uluocak, a.g.e., 148 vd.; aynı görüşte: Gülören Tekinalp, “Türk Hukukunda Ortaklıkların Vatandaşlığı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü İçin Armağanı (Cumhuriyet Döneminde Hukuk), sh. 551-579, (1973), sh. 570 vd.; dn. 54; Tolun, a.g.b., sh. 483 vd.

¹⁷⁹ Uluocak, a.g.e., sh. 149.

ederek, bunun yerine işletme merkezi terimini kabul etmiştir¹⁸⁰.

TTK'nın işletme merkezi kıstasını kabul ettiğini ileri süren yazarların iddialarını dayandırdıkları «... kanunu muvakkatin 7-15. m.leri hükümleri mahfuzdur» diyen TTK'nın 42. m.sinin son fıkrası, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun 64. m.si tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Üstelik, TTK'nın 42. m.si şirketlerin tâbiyetine ilişkin herhangi bir hüküm içermemektedir¹⁸¹. Ticaret şirketinin merkezi ile onun işlettiği işletmenin merkezini birbirinden ayırmak gerekir. Dolayısıyla, ticarî işletmenin tescili ile ticaret şirketinin tescili birbirinden farklıdır. TTK'nın 42. m.si doğrudan doğruya işletmelerin tesciline ilişkin bir hüküm olup, ticaret şirketinin tescili ile ilgili değildir. Ticaret şirketinin tescili hususu, az sonra inceleyeceğimiz, TTK m. 300 ile düzenlenmiştir. Bütün bunların ötesinde ise, Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı ticaret şirketleri hakkındaki kanunu muvakkat, ilişkin bulunduğu hususlarda öncelikle uygulanması gereken hükümleri içermektedir. Aynı konuyla bir ilgisi bulunmayan 42. m.nin bu uygulamada bir sınırlama yaratacağı düşünülemez¹⁸².

Türk Ticaret Kanununun 300. maddesine göre, «...şirket, merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilân olunur». Türk hukukunda ticaret şirketleri tescil ile tüzel kişilik kazandığından¹⁸³, bu hüküm, Türk kanunlarına göre kurulan şirketlerin merkezlerinin Türkiye'de bulunmasını zorunlu hale getirmektedir. Buna göre, Kontinental Avrupa ülkelerinin şirketlerin kuruluşuna ait mevzuatında yer alan, şirket merkezinin, şirketin kurulduğu ülkede tesis edilmesine ilişkin şart, Türk hukukunda da öngörülmüş bulunmaktadır¹⁸⁴.

Acaba, TTK m. 300'de söz edilen “merkez” tabirinden ne anlaşılması gerekmektedir? TTK'nın, şirketin, onun merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil

¹⁸⁰ Tolun, **a.g.b.**, sh. 484 vd.; Uluocak, **a.g.e.**, sh. 149 vd. Bu konuda sayın Kemalettin Birsen, Vedat Raşit Seviğ ve Süheyl Donay karşı görüşü savunan müelliflerdir. Onlara göre, TTK. m. 42'de bahsedilen merkez tabiriyle «idare merkezi» anlaşılmalıdır, dolayısıyla, TTK, şirketlerin tâbiyeti konusunda «idare merkezi sistemi»ni benimsemiştir: Ayrıntılı bilgi için bkz. Birsen, **a.g.b.**, sh. 509 vd.; Seviğ, **Ticarî Sahadaki Kanunlar İhtilâfı**, sh. 195; Donay, **a.g.m.**, sh. 229.

¹⁸¹ Arat, **a.g.e.**, sh. 109.

¹⁸² Aynı, sh. 109.

¹⁸³ Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu. **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku** (Sekizinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2000), sh. 282; Karayalçın, **a.g.e.**, sh. 292 vd.

¹⁸⁴ Arat, **a.g.e.**, sh. 106 vd.

edilmesini emreden 300. m. hükmü karşısında, merkezini Türkiye dışında kurmuş olan bir şirketin ticaret siciline tescili, ve dolayısıyla da tüzel kişilik kazanması mümkün olamayacaktır. Böyle bir durumda, şirket aslında merkezini Türkiye dışında tesis etmiş bulunmasına rağmen, ana sözleşmesinde Türkiye içinde göstereceği varsayımsal bir merkeze dayanarak tescil talebinde bulunursa, sicil memuru TTK. m. 34'e dayanarak tescilden kaçınmalıdır¹⁸⁵. Çünkü, şirket, hem Türkiye dışında bir merkez tesis etmek suretiyle, sadece merkezi Türkiye'de bulunan şirketlerin Türk hukukuna göre tüzel kişi olarak kurulabileceğine ilişkin TTK'da kabul edilen esasa aykırı hareket etmiş olmakta, hem de tescil edilecek hususlardan birini gerçeğe aykırı göstermiş bulunmaktadır¹⁸⁶.

Sicil memuru, TTK m. 34'e dayanarak yapacağı araştırmada, «hükmî şahsın ikametgâhı, nizamnamesinde hilâfına hükümler bulunmadıkça muamelelerinin tedvir olunduğu mahal¹⁸⁷dir» hükmünü içeren Medenî Kanununun 49. maddesini göz önünde bulunduracaktır. Mukavelesinde gösterilen merkez, şirketin gerçekten «muamelelerinin tedvir olunduğu mahal» değilse, burada varsayımsal bir idare merkezinin varlığı tespit edinmiş olacağından, şirket tüzel kişilik kazanamayacaktır¹⁸⁸.

Sonuç olarak, TTK'nın bu hükümleri ile, 1330 tarihli muvakkat kanunun hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, Türk hukukunun, şirketlerin tâbiyetinin tayini bakımından, Kıta Avrupası hukukunda çoğunlukla benimsenmiş olan sistemi kabul etmiş olduğu ortaya çıkmış olmaktadır. Buna göre, bir şirketin Türk tâbiyetinde sayılması için, onun Türk kanunlarına uygun olarak kurulmuş ve tüzel kişilik kazanmış bir şirket olması yeterli değildir, aynı zamanda şirketin merkezinin de Türkiye'de bulunması gerekmektedir. Bu hususun tespiti için de, öncelikle mukaveledeki merkez göz önünde tutulmalı, eğer vakıalar, mukaveledeki merkezin farazî bir idare merkezi olduğunu gösteriyorsa, bu durumda gerçek idare merkezi araştırılmalıdır. Başka bir

¹⁸⁵ Poroy/Tekinalp/Çamoğlu, a.g.e., sh. 282; ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD., 24.04.1989 gün, E. 88/9611, K. 89/2486 no'lu karar: "Ticaret sicili memurları, TTK'nın m. 34, Ticaret Sicili Nizamnamesinin m. 28 hükümlerine göre kanunî şartların mevcut olup olmadığını tescil sırasında incelemekle mükellefler ve memurların bu yetkileri emredici hükümlere aykırılık olup olmadığı konusunda sınırlıdır..."; Yargıtay TD. 28.10.1969 gün, E. 69/3065, K. 69/5037 no'lu karar: "İlgililerce yapılacak tescil talepleri hakkında, tescil veya tescilden kaçınma kararı verme yetkisi sicil memuruna aittir..."

¹⁸⁶ Arat, a.g.e., sh. 107 vd.

¹⁸⁷ Muamelelerin tedvir olunduğu mahal ifadesinden, idarî faaliyetlerin yoğunlaştığı, yani idare merkezlerinin bulunduğu yer anlaşılır: Bkz. Karayalçın, a.g.e., sh. 75.

¹⁸⁸ Arat, a.g.e., sh. 108.

ifadeyle, şirket mukavelesinde gösterilen idare merkezi, gerçek idare merkezi ile uyuşmuyorsa, farazî idare merkezi göz ardı edilerek gerçek idare merkezine göre şirketin tâbiyeti tayin edilmelidir¹⁸⁹.

1.2.2.3. Sigorta Murakabe Kanunu¹⁹⁰

21 Aralık 1959 tarih ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununda (bugün yürürlükte olan metni dahil olmak üzere) sigorta şirketlerinin tâbiyetlerinin ne şekilde tespit edileceği hakkında açık bir hükme yer verilmemiştir. Ancak, bazı müellifler SMK'nın bazı hükümlerinden hareketle, sigorta şirketlerinin tâbiyetlerinin tayini hakkında sonuca ulaşmışlardır¹⁹¹.

7397 sayılı SMK'da sigorta şirketlerinin tâbiyeti konusunda herhangi bir kıstas mevcut olmadığına göre, genel olarak Türk hukukunda kabul edilen "idare merkezinin bulunduğu yer sistemi", sigorta şirketlerinin tâbiyetini tayinde esas alınmalıdır¹⁹². SMK, şayet sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayini konusunda Türk hukukunda kabul edilen prensipten ayrılmak isteseydi, bu istisnaî durumu açıkça belirtirdi. Kanunda böyle bir açıklık mevcut olmadığına göre, burada da göz önünde tutulacak sistem, "idare merkezinin bulunduğu yer sistemi" olacaktır¹⁹³.

1330 tarihli EŞHK, TTK ve SMK'nın ilgili hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi neticesinde, Türk hukukunda sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayini konusunda

¹⁸⁹ Arat, a.g.e., sh. 108; ayrıca, bkz. yuk. sh. 44.

¹⁹⁰ 21 Aralık 1959 tarih ve 7397 sayılı «Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun» ile, hem 25 Haziran 1927 tarih ve 1149 sayılı «Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun», hem de onun bazı hükümlerini değiştiren 20 Mayıs 1938 tarih ve 3392 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Öte yandan, 1987 yılında 3379 sayılı Kanun ile "Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Kanun" yeniden düzenlenmiştir. Yasanın adı, 1987 değişikliğiyle Sigorta Murakabe Kanunu (SMK) olarak kabul edilmiştir. 7397 sayılı SMK'da en son değişikliği, 1994 yılında kabul edilen 539 sayılı KHK yapmıştır.

¹⁹¹ Sayın Nihal Uluocak, Türkiye'de faaliyette bulunacak yabancı sigorta şirketlerinin «memleketlerinin sigorta mevzuatına göre kurulmuş...» olmaları şartını arayan SMK'nın 4. m. sinin (b) bendi hükmünden (ki bu hüküm 1987 yılında değişikliğe uğramıştır), söz konusu kanunun, sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayini konusunda kuruluş veri sistemini kabul ettiği neticesine ulaşmıştır (Bkz. Uluocak, a.g.e., sh. 152). Sayın Osman Tolun ise, SMK'da sigorta şirketlerinin tâbiyetlerinin ne suretle tayin edileceği konusunda açık bir hüküm olmadığını belirtmekle birlikte, SMK'nın 4/a ile 11. maddelerinin birlikte değerlendirilmesi halinde (bu hükümler de 1987 yılında değişikliğe uğramışlardır), yabancı sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayininde merkez veri sistemine itibar edilmesi gerektiği neticesine ulaşmıştır (Bkz. Tolun, a.g.b., sh. 483).

¹⁹² Birsen, a.g.b., sh. 511.

¹⁹³ Arat, a.g.e., sh. 117.

benimsenen sistemi tespit etmede ulaştığımız sonuç, gerçek idare merkezi kriterine dayanan merkez yeri sisteminin kabul edildiği yönündedir. Bu sonucun kabulü halinde, Türk kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve aynı zamanda gerçek idare merkezi Türkiye’de bulunan bir sigorta şirketi, Türk tâbiyetini taşıyacaktır. Bunun tam tersine, örneğin, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan, Fransız kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve aynı zamanda gerçek idare merkezi Fransa’da bulunan bir sigorta şirketi ise, Fransız sigorta şirkettir.

2. YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN MİLLETLERARASI HUKUKİ VARLIĞI

İnsanların, esas itibariyle, hak sahibi olmaları tabiat icabıdır. İnsan doğal olarak haklara ehildir. Mevzuat farklı da olsa, cenin, ana rahmine düştüğü andan itibaren sağ doğmak şartı ile medeni haklardan yararlanır. İnsanların doğal olarak hak sahibi olduğu ve hukukî varlıklarının her yerde kendiliğinden mevcut olduğu bugün tartışılmaz bir gerçektir. Burada üzerinde durulması gereken ve çeşitli tartışmalara yol açan mesele, yabancı tüzel kişilerin milletlerarası varlığı meselesidir¹⁹⁴.

Yabancı hukuka uygun olarak kurulan ve gerçek idare merkezi yabancı ülkede olan bir tüzel kişinin, sahip olduğu kişilik hakkından, diğer ülkelerde de faydalanıp faydalanamayacağı doktrinde tartışma konusu olmuştur. Bu konuda genel olarak iki farklı görüşün ortaya çıktığı söylenebilir. Birinci görüşe göre, tüzel kişilerin başka ülkelerde de hukukî varlığını sürdürebilmesi için (o ülkeler tarafından) tanınması gerekir. İkinci görüşe göreyse, tüzel kişiler (gerçek kişilerde olduğu gibi) diğer ülkelerde de kendiliğinden hukukî varlığa sahiptir, tanıma diye bir prosedür söz konusu

¹⁹⁴ Bazı müellifler, bu konuyu yabancı tüzel kişilerin (veya yabancı şirketlerin) tanınması şeklinde adlandırmaktadırlar (Bkz. Gülören Tekinalp, **Milletlerarası Özel Hukuk: Bağlama Kuralları** (Yedinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 2002), sh. 79 vd.; Gülören Tekinalp, “Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”, **Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan**, İstanbul 1978, sh. 187-214; Yücel Sayman, “Yabancı Şirketlerin Tanınması”, **Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Y. 3, S. 5, 1969, sh. 195-209). Biz ise, bu konuyu yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlığı şeklinde adlandırmayı uygun görüyoruz. Keza, yabancı şirketlerin tanınması, şirketlerin başka bir ülkede hukukî varlığa sahip olabilmesi konusunda ileri sürülen görüşlerden sadece birisidir.

olamaz. Bu konuda ileri sürülebilecek tek şart, tüzel kişinin tâbiyetinde bulunduğu ülkenin kanunlarına uygun olarak tüzel kişilik sıfatını kazanmış olmasıdır¹⁹⁵.

Aslında, yabancı tüzel kişilerin tanınması meselesi, tüzel kişiler için tâbiyeti kabul etmeyen görüşlerin bir uzantısıdır. Hemen ifade edelim ki, tüzel kişilerin tâbiyetinin bulunduğu yönündeki hâkim görüşe katıldığımız için; bir hukuk süjesi olarak tüzel kişilerin de (gerçek kişilerde olduğu gibi) her ülkede, herhangi bir sınırlama olmaksızın kişilik haklarından faydalanacakları yönündeki görüşü benimsemekteyiz. Yine belirtelim ki, milletlerarası hukukî varlık konusunu, sadece şirketler açısından ele alacağız. Ancak, milletlerarası hukukî varlığın, sadece yabancı şirketler için değil, aynı zamanda dernek ve vakıf gibi, diğer türden yabancı tüzel kişiler için de söz konusu olacağı unutulmamalıdır.

Ticaretin, bir ülkenin millî sınırlarını aşarak evrensel niteliğe bürünmesi, özellikle şirketlerin işlemlerini ve faaliyetlerini kurulmuş oldukları ülkeler dışına da taşımalarını sağlamaktadır. Milletlerarası özel hukukta, tüzel kişiliği haiz şirketler de, gerçek kişilerde ortaya çıkan meselelere benzer meselelerin doğumuna sebep olurlar. Ancak, gerçek kişiler ile tüzel kişiler arasında bazı mahiyet ve bünye farklılıklarının¹⁹⁶ var olduğu da inkâr edilemez. Aradaki bu farklılıklar, milletlerarası özel hukukta gerçek kişiler için artık üzerinde hiç durulmadan kabul edilen bir hususun, şirketler söz konusu olunca büyük önem kazanmasını ve birçok problemin ortaya çıkmasını sağlar. İşte, bu problemlerden birisi de yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlığı meselesidir¹⁹⁷.

Milletlerarası özel hukukta yabancı şirket ile ilgili bir uyuşmazlığa hangi hukukun uygulanacağı tespit edilmeden önce, bu uyuşmazlığın çözümüne bekletici mesele teşkil eden iki hususun incelenmesi gerekir:

¹⁹⁵ Jale Güral, **Hususî Hukuk Tüzel Kişilerinin Milletlerarası Mevcudiyeti** (Ankara: 1949), sh. 3 vd.; Kemaleddin Birsen, "Hususî Hukuktaki Tüzel Kişilerin Beynelmîlel Mevcudiyeti", **Cemil BİLSEL'e Armağan**, sh. 567-589, (1939), sh. 570 vd.

¹⁹⁶ Tüzel kişiler hakkında gerçeklik kuramını kabul etmiş olan Türk ve İsviçre Medenî Kanunu bu farklılıkları çok güzel bir şekilde belirtmiştir. TMK'nın 48. m.si şöyledir: "Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler" (Benzer bir hüküm için bkz. İMK m.53); ayrıca, Güral, **a.g.e.**, sh. 4.

¹⁹⁷ Güral, **a.g.e.**, sh. 4, dn. 3.

- Herhangi bir devlet dahilinde bir şirketin varlığının söz konusu olabilmesi için, prensip olarak bunun şahsî kanununa uygun şekilde, kişiliği haiz bir topluluk teşkil etmesi gerekir. Bunun bilinmesi için de, bu şirketin hangi devlet kanunlarına uyarak kurulmuş olduğunun, yani yerli veya yabancı mı olduğunun tespiti gereklidir. Keza, yerli şirket için varlık meselesi söz konusu olamaz. Bu husus şirketlerin tâbiyetinin tayini ile ilgili olup, vatandaşlık hukukunun konusudur.

- İkinci olarak, uyuşmazlığa konu olan haktan yabancı şirketin yararlanıp yararlanmayacağı meselesi çözümlenmelidir. Bu husus yabancılar hukukunun konusudur. Ancak, yabancı şirketlerin haklardan yararlanıp yararlanmayacağı meselesinden de önce, (tüzel kişilere özgü olarak) bir şirketin diğer bir ülkede nasıl hukukî varlığa sahip olacağı meselesinin¹⁹⁸ de çözümü gerekmektedir. Şirket, başka bir ülkede kendiliğinden mi (otomatikman), yoksa yabancı ülkenin bir tasarrufuyla mı (tanınma) hukukî varlığa sahip olacaktır¹⁹⁹?

Şirketin yabancı olduğu, hukuken var olduğu ve söz konusu haktan yararlandığı tespit edildikten sonra, kanunlar ihtilâfi probleminin çözümü aşamasına geçilir. Ancak, yabancı şirketlerin kanunlar ihtilâfi problemleri konumuzun dışında kalmaktadır. Burada, yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlığı konusu genel olarak incelenecektir. Bununla birlikte, hangi şirketlerin yabancı olduğunun bilinmesi için, öncelikle onların tâbiyetlerinin ne şekilde tayin edildiğini bilmek gerekir ki, bu husus (yabancı şirketlerin tâbiyetlerinin tayini meselesi) yukarıda incelenmiştir.

2.1. Yabancı Şirketlerin Diğer Ülkelerde Hukukî Varlığa Sahip Olması Konusunda İleri Sürülen Görüşler

Yabancı hukuka uygun olarak kurulmuş, gerçek idare merkezi yabancı ülkede olan ve tüzel kişiliği bulunan şirketin, diğer bir ülkede hukukî varlığı var mıdır? Başka bir ifadeyle, şirket kazanmış olduğu tüzel kişilik hakkından, tâbiyetine sahip olduğu ülke dışında kendiliğinden yararlanabilir mi? Yoksa, yabancı bir ülkede hukukî varlığa sahip olabilmesi için, yabancı ülkenin hukukî bir tasarrufla onu önceden tanıması, yani varlığını tasdik etmesi mi gerekir? Yabancı şirketlerin diğer ülkelerdeki hukukî

¹⁹⁸ Şu hususu önemle vurgulamak gerekir ki, tüzel kişilerin milletlerarası varlığı problemi, tüzel kişilerin kişisel statü (hak ve fiil ehliyeti vs.) problemlerinden tamamen farklıdır: Güral, a.g.e., sh. 7.

¹⁹⁹ Güral, a.g.e., sh. 6 vd.

varlıkları konusunda, müellifler arasında esaslı görüş farklılıkları olduğu görülmektedir. Bir yabancı şirketin başka bir ülkede nasıl hukukî varlığa sahip olacağı konusunda temel olarak iki farklı görüşün olduğu söylenebilir. Bu görüşler şunlardır:

- (i) Bir Yabancı Şirketin Başka Bir Ülkede Hukukî Varlığa Sahip Olabilmesi İçin Tanınması Gerekir;
- (ii) Bir Yabancı Şirket Başka Bir Ülkede Kendiliğinden (Bihakkın) Hukukî Varlığa Sahiptir²⁰⁰.

2.1.1. Bir Yabancı Şirketin Başka Bir Ülkede Hukukî Varlığa Sahip Olabilmesi İçin Tanınması Gerekir

2.1.1.1. Genel Olarak

Tanımaya görüşünü savunanlara göre, bir yabancı şirketin, tâbiyetini taşıdığı ülke dışında hiçbir hukukî varlığı yoktur. Diğer bir ifadeyle, şirketin yabancı ülkede haklara ehil olması doğal bir sonuç değildir. Şirketin tâbiyetini taşıdığı ülke dışında, bir hukukî varlığa sahip olabilmesi için, diğer ülkelerde idarî veya teşriî bir tasarrufla veya zımnî bir şekilde tanınması gerekir²⁰¹. Tanımaya, bir hukuk düzeninin kendi bölgesinde, kendi bölgesi için yabancı şirkete hayat vermesidir²⁰².

Tanımaya görüşünü savunan yazarların çoğu, tanımaya (şirketlerin hak ehliyetine uygulanacak hukuk şeklinde) bir kanunlar ihtilâfi problemi olarak ele almaktadır. Ancak, bu müellifler arasında da, gerek tanımaya kavramının kapsamı, gerekse tanınmanın tâbi olduğu hukuk ile şirkete kişi olarak uygulanan hukuk (şirketin kişisel statüsü) arasındaki ilişkinin ne olduğu konusunda fikir birliği yoktur²⁰³. Bir görüşe göre, şirketin kişisel statüsü ile tanımaya birbirinden farklı iki kavram olup, şirketin hukukî varlığı ve bu varlığa bağlı hak ehliyeti tanımaya kavramının kapsamında; fiil ehliyeti ise şirketin kişisel statüsü kapsamında değerlendirilmelidir. Diğer bir görüşe göre, tanımaya, şirketin kişisel statüsünün bir parçasıdır, bu nedenle tanımaya ve kişisel statüye

²⁰⁰ Güral, a.g.e., sh. 205; Kemaleddin Birsen, "Hususî Hukuktaki Tüzel Kişilerin Beynelmillel Mevcudiyeti", Cemil BİLSEL'e Armağan, sh. 567-589, (1939), sh. 571 vd.

²⁰¹ Gülören Tekinalp, Milletlerarası zel Hukuk: Baēlama Kuralları (Yedinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Daēıtım A.Ş., 2002), sh. 79 vd.; Güral, a.g.e., sh. 59.

²⁰² Gülören Tekinalp, "Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması", Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, sh. 187-214, (1978), sh. 187.

²⁰³ Aynı, sh. 190 vd.

uygulanan hukuk aynı olmalıdır. Yine başka bir görüşe göreyse, tanıma kişisel statünün bir parçasıdır, ancak tanımaya uygulanacak hukuk ile kişisel statüye uygulanacak hukuk ayrı olarak tespit edilmelidir²⁰⁴.

Şirketlerin tanınmasına uygulanan hukuk, genel olarak iki bağlama noktasına dayandırılır. Bunlar; kuruluş yeri ve gerçek idare merkezidir. Bu konuya ileride değineceğiz. Ülkeler, şirketlerin tanınmasına uygulanacak hukuku tespit için, hangi bağlama noktasını kabul etmiş olurlarsa olsunlar, uygulamada tanıma dört şekilde gerçekleşir. Bunlar; kanunla yapılan tanıma, hükûmetçe tanıma, antlaşma yolu ile tanıma ve her şirket için özel tanımadır²⁰⁵.

Kanunla yapılan tanıma sistemine göre, yabancı şirketin bir ülkede tanınabilmesi için, o ülkenin herhangi bir kanununda, (şirketin tâbiyetinde bulunduğu devletin kanunlarına uygun olarak kazandığı) tüzel kişilik hakkından o ülkede faydalanacağı yönünde hüküm bulunması gerekir. Bu şekilde yapılan tanıma, bütün yabancı şirketler hakkında olabileceği gibi, sadece belirli bir ülkenin tâbiyetine mensup şirketler hakkında da olabilir²⁰⁶.

Hükûmetçe tanıma sistemine, yabancı şirketlerin bazı hakları elde etmesini özel bir izne tâbi tutan devletlerde (özellikle Fransa’da) rastlanır. Hükûmet yabancı bir şirkete bu izni verirken onun varlığını da zımnen tanımış olur. Çünkü, ancak hukuken ve fiilen var olan şahıslar için haklardan faydalanma söz konusu olabilir²⁰⁷. Bu sistem, şirketler alanındaki günümüz gelişmelerini karşılamada zorluklar doğurur²⁰⁸.

²⁰⁴ Sayın Tekinalp’e göre, tanıma kişisel statünün bir parçasıdır, ancak tanıma problemini, diğer kişisel statü problemlerinden ayrı olarak ele almada fayda vardır. Öte yandan sayın Tekinalp, şöyle bir açıklamada bulunmaktadır: “...tüzel kişilerin ehliyetine ilişkin kural belirlenirse tanıma kavramını tespit kolaylaştır. Meselâ, ‘tüzel kişinin ehliyeti, merkezinin bulunduğu ülke hukukuna tâbidir’ denilirse, merkezinin bulunduğu ülkede ehil olan tüzel kişinin, ehliyeti merkez hukukuna tâbi tutan kuralı koyan ülkede de tanınacağı ve merkezinin bulunduğu ülkedeki gibi hak sahibi olabileceği anlaşılır...” Görülüyor ki, sayın Tekinalp, her ne kadar tüzel kişinin tanınması ile kişisel statüsüne uygulanacak hukuku ayırarak tespit etme taraftarı ise de; tanımaya uygulanacak hukuku belirlemede, tüzel kişinin ehliyetine uygulanacak hukuktan hareket etmekte, hatta tüzel kişinin hak ehliyeti ile tanınmasını aynı şey olarak kabul etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, sh. 79 vd; Tekinalp, *“Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”*, sh. 189.

²⁰⁵ Tekinalp, *“Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”*, sh. 195; Güral, a.g.e., sh. 71 vd.

²⁰⁶ Güral, a.g.e., sh. 71 vd.

²⁰⁷ Aynı, sh. 73.

²⁰⁸ Tekinalp, *“Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”*, sh. 195.

Antlaşma yolu ile tanıma sisteminde, devletler, karşılıklı olarak, âkit devlet toprakları üzerinde kurulan ve merkezi de orada bulunan tüzel kişilerin hepsini veyahut da bunlar arasından belirli bir türünü tanıyacaklarını beyan ederler. Keza, tüzel kişilerin varlığı hakkında milletlerarası özel hukukta âmir bir hükmün, bir örf ve âdet kuralının bulunmaması, çeşitli devletleri, aralarında antlaşmalar yapmaya sevk etmiştir. Bu şekil antlaşmalar ile yapılan tanıma çoğunlukla ticaret şirketleri hakkında olur. Antlaşmalarla yapılan tanımlar, ya iki devlet arasındaki ticaret ve ikâmet antlaşmaları veya bazen doğrudan doğruya şirketlerin tanınması hakkındaki antlaşmalar şeklinde ortaya çıkar²⁰⁹.

Her şirket için özel tanıma sisteminde tanıma, belirli bir hukukî sisteme mensup tek bir şirket lehinde yapılır. Tanıma, ya bir kararname veya sadece hükûmet tarafından verilen bir izin veyahut da yüksek bir yargı organından (örneğin, Danıştay'dan) alınacak bir karar şeklinde olabilir²¹⁰. Bu sistem, gerek varlığı tanınacak şirket için, gerekse tanıyacak devlet için pek de pratik olmayan bir sistemdir. Her şirketi ayrı ayrı tanıma sistemi bugün terk edilmektedir. Rusya'da uygulanmış olan bu sistem, 1961 tarihli Medenî Hukuk ve Usul Hukukunun Esasları m. 59/II. f. ile otomatik tanıma sistemi getirilerek kaldırılmıştır. Söz konusu eski sistem ile yabancı kapitalin sosyalist ekonomiye zarar vermesi önlenmek istenmiştir²¹¹.

2.1.1.2. Tanımaya Uygulanacak Hukuk

Şirketlerin tanınmasına uygulanacak hukuku tespit etmek için, (şirketlerin ehliyetlerine uygulanacak hukuku tespit için kullanılan) kuruluş yeri, gerçek idare merkezi, işletme merkezi, işlem merkezi ve kontrol sistemi gibi çeşitli kriterler ileri sürülmüştür. Bu kriterlerden sadece ilk ikisi (kuruluş yeri ve gerçek idare merkezi) tanımaya uygulanacak hukuku tespit için kullanılacak temel kriterler olup, diğerleri günümüzde önemlerini kaybetmişlerdir²¹².

²⁰⁹ Gural, a.g.e., sh. 73 vd.

²¹⁰ Aynı, sh. 72.

²¹¹ Tekinalp. "Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması", sh. 195.

²¹² Aynı, sh. 194.

2.1.1.2.1. Kuruluş Hukuku

Şirketlerin tanınmasına uygulanan kuruluş hukuku teorisi, *Anglosakson* ülkelerinde başlamış ve gelişmiştir. Kuruluş hukuku sistemine göre, bir şirket hangi ülkenin hukukuna göre kurulmuş ise, şirketin hukukî varlığı da, o ülkenin hukukuna tâbidir. Kurulduğu ülkenin hukukuna göre ehil olan şirket, tanımayı kuruluş hukukuna tâbi tutan kuralı koyan ülkede tanınacaktır²¹³.

Tüzel kişilerin tanınmasına bağlama noktası olarak kuruluş hukukunu öneren yazarlar, kuruluş hukukunun tanımaya uygulanmasının her şeyden önce mantıklı olduğunu söylerler. Çünkü, hak ehliyetini kazandığı kuruluş hukukuna göre şirketin tanınmasından daha mantıklı bir yol düşünülemez. Kuruluş hukuku taraftarlarınca, kriterin ikinci yararı güven verici olmasıdır. Çünkü, üçüncü kişilerce, şirketin hangi hukuka uygun olarak kurulduğunun tespiti çok kolaydır. Şirketin haklara ehil olması ve tanınması açısından kuruluş hukukunun uygulanması gerektiğini savunanlara göre, bu bağlama noktasının en önemli faydası, olası merkez değişikliklerinin şirketin kişiliğini etkilememesidir²¹⁴.

2.1.1.2.2. İdare Merkezi Hukuku

Şirketlerin tanınmasına uygulanan idare merkezi hukuku teorisi, *Kontinental* Avrupa hukukunda başlamış ve gelişmiştir. İdare merkezi hukuku sistemine göre, bir şirketin idare merkezi²¹⁵ nerede bulunuyor ise, şirketin hukukî varlığı da o yerin hukukuna tâbidir. İdare merkezinin bulunduğu ülkenin hukukuna göre ehil olan şirket, tanımayı idare merkezi hukukuna tâbi tutan kuralı koyan ülkede tanınacaktır²¹⁶.

Şirketlerin tanınmasına uygulanacak hukuk için, idare merkezi hukukunu öneren yazarların dayandıkları gerekçeler şunlardır: Birincisi, şirket ile ilişkisi bulunan kişilerin menfaatlerini en iyi şekilde koruyan hukuk, idare merkezi hukukudur. Çünkü, kuruluş hukuku sadece kurucuların menfaatini gözetmektedir. Şirkette yer alan küçük pay

²¹³ Tekinalp, “Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”, sh. 196.

²¹⁴ Aynı, sh. 206 vd.

²¹⁵ İdare merkezi ifadesiyle, gerçek idare merkezi anlaşılmalıdır; gerçek idare merkezi kavramı hakkında bilgi için bkz. yuk. sh. 45.

²¹⁶ Tekinalp, “Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”, sh. 200.

sahipleri, kurucu olmayan diğer ortaklar ve alacaklıların menfaatleri idare merkezi hukuku ile korunur. İkincisi, idare merkezi hukuku, şirkete ilişkin meselelerdeki kamu menfaatlerini de âdil ve dengeli biçimde gerçekleştirir. Her devlet ülkesinde bulunan büyük işletmelerin birleşmesini, monopolleri, holdingleri denetlemek ister. Bunların kuruluş ve işleyişleri, idari işlemleri o ülkenin ekonomi ve rekabet politikası ve piyasa düzeni ile yakından ilgilidir. Bu nedenle, devletin kamu menfaatlerini de en iyi koruyan idare merkezi hukukunun önemi yadsınamaz. Son olarak, idare merkezi hukuku, kuruluş hukukunda olduğu gibi sübjektif bağlama noktalarına dayanılarak elde edilmez. Kuruluş hukukunda kurucuların bağlama noktasını ve böylece uygulanacak hukuku seçmeleri, şirket ile anılan hukuk arasında gerçek ve objektif verilere dayanmayan bir bağ yaratmaktadır. Buna karşılık, idare merkezi hukukunda uygulanan “gerçek idare merkezi” kriteri, şirketin idarî organlarının, pay sahiplerinin ve alacaklıların bulunduğu yer gibi objektif verilere dayanmaktadır²¹⁷.

2.1.2. Bir Yabancı Şirket Başka Bir Ülkede Kendiliğinden (Bihakkın) Hukukî Varlığa Sahiptir

Bu görüşe göre, hukukî statülerini meydana getiren kanuna uygun olarak kurulmuş olan şirketler her ülkede birer hukuk süjesi vasfına sahip olmalıdır. Herhangi bir topluluk belirli bir sistem nazarında bir şahsiyet kazandığı anda bu kişilik hakkından her yerde yararlanmalıdır²¹⁸. Eğer, hukukî kişilik, amacına ulaşmak isteyen bir şahıs için zorunlu kabul edilirse; bu, bir cemiyet halinde toplanmış şahıslar için daha az zorunlu olamaz. Takip edilen amaç, her ikisinde de aynı olduğuna göre, gerçek kişiler için kabul edilen şahsiyetin, şirketler için neden keyfi olarak kabul edilmediği de anlaşılmamaktadır²¹⁹.

Teorik olarak, şirketlerin kendiliğinden hukukî varlığa sahip olmalarına engel olacak herhangi bir prensibin varlığından söz edilemeyeceği gibi, bilâkis bunun lehinde olarak bazı ilkeler de gösterilebilir. Örneğin, milletlerarası özel hukukun temel prensiplerinden biri olan kazanılmış haklara saygı, şirketlerin yabancı ülkelerde de tüzel

²¹⁷ Tekinalp, “Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”, sh. 209 vd.

²¹⁸ Gural, a.g.e., sh. 90.

²¹⁹ Aynı, sh. 90.

kişilik hakkından faydalanmalarını sağlayan önemli bir prensiptir²²⁰. Kuruluş kanunlarının aradığı şartlara uygun olarak kurulmuş olan bir şirketin kazanmış olduğu bu şahsiyet hakkı, kazanılmış haklara saygı prensibi gereğince her ülkede hiçbir formaliteye veya evvelden tanımaya lüzum kalmadan geçerlidir. Kısaca, şirketlerin bu şekilde her yerde otomatikman bir varlığa sahip oldukları kabul edilmelidir²²¹.

2.2. Türk Hukukunda Durum ve Sigorta Şirketleri

1330 tarihli Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat'ın (EŞHK) 8. maddesinde "...tanındıktan sonra...", 12. maddesinde de "... resmen tasdik edildikten sonra..." ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerden yabancı şirketlerin hukukî varlığa sahip olmadıkları ve ancak tanındıktan sonra Türkiye'de hukukî varlık kazanabilecekleri anlamı değil; Türkiye'de faaliyette bulunabilmelerinin düzenleme altına alındığı anlamı çıkarılmalıdır. Keza, EŞHK ile yabancı şirketlerin Osmanlı İmparatorluğu dahilindeki faaliyetleri düzenleme altına alınmak istenmiş, onların hukukî varlıkları konusunda hiçbir hükme yer verilmemiştir²²².

Tapu Kanununun 3. maddesinde de "mevcudiyeti Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetince tanınmış olan yabancılara ait müesseselerin" gayrimenkullerinin ne şekilde tescil edileceğine ilişkin bir hüküm vardır. Tanıma kavramına yer veren Tapu Kanununun 3. maddesi hükmü, Türkiye'de yerleşmiş ve faaliyette bulunan tüzel kişilerin kazanılmış haklarının tesciline ilişkindir. Bu hüküm ile yabancı şirketlerin ancak tanındıktan sonra, Türkiye'de hukukî varlık kazanacakları anlamı çıkarılamaz. Türkiye'de çalışan şirketlerin zaten tanınmış olduklarının kabulü gerekir²²³.

Şu husus unutulmamalıdır ki, yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlıkları ile herhangi bir ülkede faaliyette bulunmaları birbirinden farklı şeylerdir. Bir ülkede faaliyette bulunma imkânına sahip olan yabancı şirketin, o ülkede doğal olarak hukukî varlığı da bulunmaktadır. Örneğin, bir ülkede şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bir

²²⁰ Güral, a.g.e., sh. 90.

²²¹ Aynı, sh. 98 vd.

²²² Tekinalp, Milletlerarası Özel Hukuk, sh. 81, dn. 76; Güral, a.g.e., sh. 129 vd.

²²³ Tekinalp, Milletlerarası Özel Hukuk, sh. 82.

edildiği yönünde bir sonuç çıkarılamaz. “Tanıma” ifadesine yer veren EŞHK ve Tapu Kanununda yer alan hükümler ile “izin” ifadesine yer veren SMK’nın ilgili hükmü, yabancı şirketlerin ve dolayısıyla yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de faaliyet göstermeleri ile ilgilidir. Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı şirketlerin zaten hukukî varlıklarının bulunması gerektiği doğaldır. Buna göre, Türk Hukukunda yabancı şirketlerin, dolayısıyla yabancı sigorta şirketlerinin hukukî varlıkları konusunda problem yaratacak bir düzenleme veya kısıtlama yoktur. Yabancı sigorta şirketleri de Türk sigorta şirketleri gibi kendiliğinden hukukî varlığa sahiptir²²⁵.

3. TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK FAALİYETİNDE BULUNACAK OLAN YABANCI ŞİRKETLERLE İLGİLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER

3.1. Genel Olarak

Yabancı yatırımcılar, Türkiye’de sigortacılık sektöründe çeşitli şekillerde faaliyette bulunurlar. SMK m. 2/IV. f. hükmü, yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’de ancak şube açmak suretiyle faaliyette bulunabileceklerini düzenlemektedir. Bu hükümden, yabancı şirketlerin Türkiye’de sigortacılık faaliyetinde bulunmak amacıyla, anonim şirket kuramayacakları veya bir Türk şirketine ortak olamayacakları şeklinde bir anlam çıkarılmamalıdır. Yabancı şirketin Türkiye’de bir anonim şirket kurması veya bir Türk şirketine ortak olması, aslında yabancı sermayenin Türkiye’de yatırımıdır ve yabancı sermaye mevzuatı ile ilişkilidir. Yabancı sermaye ile kurulsu dahi (Türk hukukunda şirketlerin tâbiyeti konusunda idare merkezi kriteri kabul edildiğinden), Türkiye’de Türk kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve idare merkezi Türkiye’de olan şirket, Türk şirkettir. Dolayısıyla, bir yabancı sigorta şirketinin, Türkiye’de Türk kanunlarına göre bir anonim şirket kurması veya Türkiye’de faaliyette bulunan bir sigorta şirketine ortak olması durumunda, bu şirket artık yabancı sigorta şirketi değildir, yabancı sermayeli Türk şirkettir. Yukarıda da ifade edildiği

²²⁵ Yabancı şirketlerin Türkiye’de hukukî varlığa sahip olabilmesi için tanınması gerektiği görüşünü savunan (ve tanımayı bir kanunlar ihtilâfi problemi olarak gören) sayın Tekinalp, EŞHK ve Tapu Kanununda yer alan tanıma kavramlarının, teknik anlamda kanunlar ihtilâfına ait kavramlar olmadığını kabul etmektedir. Yazar, tüzel kişilerin ehliyetini, statülerinde gösterilen merkez hukukuna bağlayan MÖHUK m.8/IV. f. hükmünün, duruma açıklık getirdiğini; yabancı tüzel kişinin kendi statüsündeki merkez hukukuna göre ehil olmasının, Türkiye’de tanınması için yeterli olacağını ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinalp, **Milletlerarası Özel Hukuk**, sh. 81 vd.

gibi, bir yabancı sigorta şirketi, Türkiye’de ancak şube açmak suretiyle faaliyette bulunabilir²²⁶.

Yabancı sermayeyi düzenleyen mevzuata göre, yabancı sermaye ile her çeşit iş koluna yatırım yapılabilir. Yabancı sermaye hangi alana yatırım yapıyorsa, hukuksal olarak o iş alanını düzenleyen hukuk kuralları, yabancı sermaye mevzuatı ile birlikte uygulanmak durumundadır. Yabancı şirketin sigortacılık faaliyetinde bulunmak için Türkiye’de bir anonim şirket kurması veya bir Türk şirketine ortak olması durumunda olduğu gibi, yabancı sigorta şirketinin Türkiye’de şube açması durumunda da, sigortacılığı düzenleyen hukuk kuralları, yabancı sermayenin tâbi olduğu hukuk kuralları ile birlikte uygulanacaktır. Türkiye’de sigortacılık faaliyetinde bulunacak olan yabancı şirketleri ilgilendiren başlıca hukukî düzenlemeler, yabancı sermayeye ve sigorta şirketlerinin denetimine ilişkin hukukî düzenlemelerdir²²⁷.

Halen yürürlükte olan 7397 sayılı SMK, Türkiye’de faaliyette bulunacak olan yerli veya yabancı sigorta şirketlerinin, faaliyete geçme, faaliyet ve faaliyetin sona ermesi aşamalarında denetim altına alınmasını öngören hükümler içermektedir. Türkiye’de faaliyette bulunacak olan sigorta şirketleri açısından en önemli hukukî düzenlemeler, sigorta şirketlerinin denetimine ilişkin hukukî düzenlemelerdir. Bu nedenle, Türkiye’de yabancı sermayeye ilişkin düzenlemeler genel olarak incelendikten sonra, Türkiye’de faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketlerinin denetimine ilişkin hukukî düzenlemelerin neler olduğu daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

3.2. Türkiye’de Faaliyette Bulunacak Yabancı Şirketleri İlgilendiren Yabancı Sermayeye İlişkin Hukukî Düzenlemeler

Yabancı yatırımcılar, Türkiye’de bir Türk şirketi kurarak, şube açarak, bir Türk şirketine ortak olarak, irtibat bürosu veya temsilcilik açarak, vs... şekillerde yatırım yapabilir veya ticarî faaliyette bulunabilirler²²⁸. Bu işlemlerin yasal dayanağı, ilk plânda

²²⁶ Gülören Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku** (Altıncı Basım. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1998), sh. 60 vd; Işıl Özkan, **Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğu’nda Kişilerin Serbest Dolaşımı** (İstanbul: 1997), sh. 181; Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 83.

²²⁷ Çelikel/Gelgel, a.g.e., sh. 123 vd.

²²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünal Tekinalp, “Türk Yabancı Sermaye Hukukunun Ana İlkeleri”, **MHB**, Y. 4, S. 1: 39-50, (1984), sh. 39 vd.

6224 sayılı ve 1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu (YSTK)²²⁹ ve 1995 tarihli Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı (YSÇK)²³⁰ dır.

Bir yabancı yatırımın, yabancı sermaye mevzuatının sağladığı hak ve kolaylıklardan yararlanması için gerekli olan maddî şartlar, YSTK m. 1'de yer almıştır. Bu şartlara göre yatırım yapılacak teşebbüsün:

- (i) Memleketin ekonomik kalkınmasına yararlı olması, ve
- (ii) Türk özel sektörüne açık bulunan bir faaliyet sahasında çalışması gerekir.

Ancak, Türkiye'ye ithal edilecek yabancı sermaye, ülke çapında tekel teşkil edecek faaliyetlerde bulunan kuruluşlarda çoğunluk hissesine sahip olamaz (Bu hüküm, YSTK m. 1/II. fıkraya 27.04.1995 tarihinde eklenmiştir).

Yurt dışında yerleşik kişi ve kuruluşların, Türkiye'de yatırım yapmak ve/veya ticarî faaliyette bulunmak amacıyla şirket kurmaları, ortaklığa katılmaları, hisse almaları, şube ve irtibat bürosu açmaları söz konusu olduğunda, yatırımın yukarıdaki şartları taşıdığı konusunda karar vermesi gereken yetkili makam, **Hazine Müsteşarlığı**'dır (YSÇK m. 3/a).

Şirket kuruluşu, ortaklığa katılma ve şube açma durumlarında, yurt dışında yerleşik her bir kişi ve kuruluşun asgarî 50.000 ABD doları tutarında yabancı sermaye getirmesi gerekmektedir. Yabancı ortak sayısının birden fazla olması halinde, getirilen toplam yabancı sermaye içinde yabancı ortakların katılım payları serbestçe belirlenir (YSÇK m. 3/c).

Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı kapsamında, Türkiye'ye sermaye getirilmesi ile ilgili promosyon, izin, tescil, yatırım teşvik araçlarından yararlandırma, verilen izin belgelerini ve tescilleri iptal etme ve bu Kararda belirtilen diğer tüm işlemleri **Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü** yürütür (YSÇK m. 8/I).

²²⁹ Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu için bkz. RG. 23.01.1954 – Sayı: 8615 (değişiklik yapan Kanun için bkz. RG. 02.05.1995 - Sayı 22275).

²³⁰ Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı için bkz. RG. 23.07.1995 - Sayı 22352 (kararla ilgili 95/6990 sayılı 2 no'lu tebliğ için bkz. RG. 24.08.1995 – Sayı: 22384 ve 3 no'lu tebliğ için bkz. RG. 27.06.1996 – Sayı: 22679).

Dışarıda yerleşik kişi ve kuruluşların, Türkiye'de yatırım yapmak ve/veya ticari faaliyette bulunmak üzere, Türk Ticaret Kanununa göre anonim veya limitet şirket kurmaları veyahut da şube açmaları söz konusu olduğunda bazı belgelerle Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğüne müracaat etmeleri gerekmektedir (YSÇK Hakkında Tebliğ m. 2)²³¹.

3.3. Türkiye'de Faaliyette Bulunacak Olan Yabancı Sigorta Şirketlerinin Denetimine İlişkin Hukukî Düzenlemeler

Türkiye'de sigortacılık faaliyetleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Gerek sigortacılığa, gerekse sigorta şirketlerinin denetimine ilişkin ilk düzenlemeler yine bu dönemde yapılmıştır²³². Ancak, hemen ifade edelim ki, Türkiye'de Cumhuriyetin ilânından önceki dönemde, sigorta şirketlerinin denetimi için getirilen düzenlemeler, bugünkü çağdaş denetim hukukunun öngördüğü düzenlemelerin oldukça gerisindedir. Üstelik, bu dönemde reasürans şirketlerinin denetimine yönelik herhangi bir düzenleme olmadığı gibi, Türkiye'de faaliyet gösteren yerli veya yabancı reasürans şirketi de yoktur. Bu nedenle, Türkiye'de sigorta ve reasürans şirketlerinin denetimi için kabul edilen hukukî düzenlemeler hakkında sağlıklı bir fikir edinebilmek için, Cumhuriyetin ilânından önceki dönem ile sonraki dönemi birbirinden ayrı olarak incelemeyi uygun görüyoruz.

3.3.1. Cumhuriyetin İlânından Önceki Dönem

Osmanlı İmparatorluğunda ulema, ümera ve fukara gibi sosyal sınıflar içerisinde "tüccar" sınıfının bulunmayışı ve dinî saplantılar İmparatorluğun modern anlamda bir ticaret devleti olmasını engellemiştir. Bu gerçeklerin doğal bir sonucu olarak, birçok sektörde olduğu gibi "batı icadı" olarak nitelendirilen sigortacılık, ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, yabancı sermaye ve şirketlerin teşebbüsü ile başlayabilmiş ve sektörde uzun süre yabancı sigorta şirketlerinin faaliyet ve sermayesi hâkim olmuştur²³³.

²³¹ Bu belgeler için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümü, EK – 5 "Türkiye'de Yatırım Yapmak ve/veya Ticarî Faaliyette Bulunmak İsteyen Dışarıda Yerleşik Kişi ve Kuruluşların, TTK'ya Göre Anonim veya Limitet Şirket Kurmak veyahut da Şube Açmak İçin HM. Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'ne Başvurduklarında Gerekli Olan Belgeler", sh. 132.

²³² Bkz. yuk. sh. 11 vd.

²³³ Aslı İyidoğan, "Sigorta Sektöründe Rekabetin Düzenlenmesi", *Reasürör Dergisi*, S. 36: 9-20, (2000), sh. 16; ayrıca, bkz. yuk. sh. 11, dn. 28.

Tanzimat'ın ilân edildiği 1839 tarihinden önce, ne sigorta ile ilgili mevzuatın varlığından, ne de bu konuya değinen bir hükmün mevcudiyetinden söz etmek mümkündür²³⁴. 1808 tarihli Fransız Ticaret Kanununun tercümesi olan, 1850 tarihli Kanunname-i Ticarete de sigorta ile ilgili bir hükme yer verilmemişti. Sigortaya ilişkin ilk hüküm, 1850 tarihli Kanunname-i Ticarete ek olarak 1860 yılında yayınlanan Kanunun 29. m.sinde²³⁵ yer almıştır. Daha sonra, yine 1808 tarihli Fransız Ticaret Kanunundan tercüme edilen, 1864 tarihli Ticaret-i Bahriye Kanununun on birinci faslında deniz sigortaları hakkında hükümler yer almıştır²³⁶.

1870'li yıllardan itibaren, Türkiye'de acente veya şube açmak suretiyle sigortacılıkla uğraşan ve sayıları hızla artan birçok yabancı sigorta şirketinin faaliyetini denetim altına almak için, 12 Rebiülevvel 1305 (1889) ve 29 Muharrem 1324 (1908) yıllarında iki nizamname çıkarılmıştır. 12 Rebiülevvel 1305 (1889) yılında çıkarılan Nizamname²³⁷, Türkiye'de faaliyet gösterecek olan yabancı sigorta şirketlerini kuruluş aşamasında ruhsat alma suretiyle tescile tâbi tutmuştur. Bu nizamname, yabancı sigorta şirketlerini tescile ve birtakım merasime tâbi kılmakla ancak şekli bir denetim kurabilmiş, yoksa bugünkü gibi daimî bir denetim kuramamıştır. Öte yandan, bu nizamname sigortalıların haklarını koruma konusunda eksiklik arz etmektedir. Keza, kefalet akçesi, ihtiyat akçesi gibi sigortalıları güvence altına alan teminat türleri bu nizamnamede yer almamıştır²³⁸.

²³⁴ Tanzimat'ın açtığı yeni çığırda Osmanlı ulema ve fukahâsının (din âlimlerinin) onayıyla sigortanın, «ukudu şeriye» (sözleşmeler hukuku) dışında özel bir akit olarak kabulünden sonra sigorta ile ilgili hükümler sevk edilebilmiştir: Selim Kaya Kaşdaş, “Türkiye’de Sigortacılığın ve Sigorta Hukukunun Tekâmülü Hakkında İnceleme (1)”, *Adalet Dergisi*, S. 3: 240-254, (1955), sh. 249; Mustafa Avcı, “Sigortanın Osmanlı Hukukuna Girişi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. 1-2: 267-290, (2000), sh. 288 vd.

²³⁵ Bu Kanunun 29. m.si şöyledir: “Umuru ticareti bahriyeye müteallik kâffeî deavi ticaret mahkemelerinin bahriye meclislerinde rüyet ve faslolunacaktır”. Bu madde ile, bir ticarî iş olan sigortacılığa dair uyuşmazlıkların görüleceği ve çözüleceği merci gösterilmektedir. Yoksa, bu tek hükümle sigorta bir akit olarak düzenlenmiş değildir (Kaşdaş, *a.g.m.*, sh. 250).

²³⁶ Deniz sigortalılarına ilişkin bu hükümler, uzun süre kara sigortalılarına da uygulanmıştır. Kara sigortasına dair ilk hükümler, ancak 1906 yılında, Ticaret-i Bahriye Kanununun üçüncü eki olarak yayınlanan 25 maddeden oluşan bir Kanunda yer alabilmiştir (Halim Külünk, *Cumhuriyetin 50. Yılında Sigortacılığımız* (Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, 1974), sh. 27).

²³⁷ Memalik-i Ecnebiyede Teşekkül Eden Anonim Şirketlerin Memalik-i Devlet-i Aliyyede İcrayı Muamelât İçin Küşat veyahut Tayin Edecekleri Acenteler Hakkında Nizamname: Bu nizamname için bkz. Düstur, I. Tertip, C. III, sh. 160 vd.

²³⁸ Kaşdaş, *a.g.m.*, sh. 250 vd.; Külünk, *a.g.e.*, sh. 27.

29 Muharrem 1324 (1908) yılında çıkarılan Nizamname²³⁹ ise, yabancı sigorta şirketlerine, bir yandan ruhsat alma zorunluluğu, diğer yandan da her senenin sonunda bilanço verme mükellefiyeti yüklemiştir. Ayrıca, bu nizamname ile sigorta şirketlerine kefalet ve ihtiyat akçeleri ayırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu nizamname, ayrıntılı hükümleriyle daha esaslı bir denetim getirmesi ve dolayısıyla sigortalıların haklarını korumaya yönelik hükümleri içermesi bakımından, 1889 tarihli nizamnameye nazaran daha üstün durumdadır. Ancak, her iki nizamname de, bu dönemde yabancılara tanınan adli, idarî ve malî mahiyette birtakım imtiyazlar (kapitülasyonlar) nedeniyle, yabancı sigorta şirketleri üzerinde etkili ve sürekli bir denetim sağlayamamıştır²⁴⁰.

Kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırılmasından sonra, 30 Teşrinisani 1330 (1914) yılında “Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanun-u Muvakkat”²⁴¹ (EŞHK) kabul edilmiştir. EŞHK’nın 16-28. maddeleri yabancı sigorta şirketlerine ilişkin olup, sigortalıların haklarını koruma bakımından, daha önceki 1889 ve 1908 tarihli nizamnamelere göre daha ayrıntılı ve tamamlayıcı hükümler içermektedir. EŞHK, yabancı sigorta şirketlerini tescile ve teminat göstermeye tâbi tutmuştur²⁴².

XIX. yüzyılın son çeyreğinden, Cumhuriyetin ilânına kadar olan bu dönemde, ilgili kanun ve nizamname hükümleri, sigorta şirketlerini ancak kuruluşta denetime tâbi tutmuş, bugünkü gibi sürekli bir denetim getirememişlerdir. Ancak, Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu döneminde, kapitülasyonların gölgesinde, denetimsiz ve düzensiz olarak başlayan sigortacılığın, yavaş yavaş düzenli hale getirilmeye çalışıldığı ve esaslı denetime tâbi tutulmasına yönelik çabaların arttığı görülmektedir²⁴³.

3.3.2. Cumhuriyetin İlânından Sonraki Dönem

Cumhuriyet döneminde, bütün hukukî hayatımızda yapılan köklü reformlar neticesinde, ülkemizde ilmî esaslara dayanan bir sigorta hukuku da gelişmeye başladı.

²³⁹ Ecnebi Anonim Şirketler ile Sigorta Kumpanyaları Hakkında Nizamname: Bu nizamname için bkz. Ceridei Mehakimi Adliye No: 470.

²⁴⁰ Kaşdaş, a.g.m., sh. 251 vd.; Külünk, a.g.e., sh. 28.

²⁴¹ Bu kanun için bkz. Düstur, II. Tertip, C. VII, sh. 142 vd.

²⁴² EŞHK, önceki nizamnamelerde yer alan kefalet ve ihtiyat akçeleri yerine, sadece teminat akçesi ayrılması mükellefiyetini kabul etmiştir: Kaşdaş, a.g.m., sh. 252 vd.; Külünk, a.g.e., sh. 28.

²⁴³ Kaşdaş, a.g.m., sh. 254.

Cumhuriyetin ilânından sonra sigortacı ile sigortalı arasındaki ilişkileri düzenleyen, sigorta şirketlerinin kuruluşlarını ve faaliyetlerini düzenleyen, etkili ve yapıcı devlet denetimini sağlayan kanunlar hazırlanarak yürürlüğe konmuştur²⁴⁴.

25. 06. 1927 tarihinde, 1149 sayılı “Sigortacılığın ve Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun”²⁴⁵ yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1149 sayılı Kanun, 30 Teşrinisani 1330 (1914) tarihli EŞHK’yı yürürlükten kaldırmıştır²⁴⁶. Bu kanunda, şirketlerin kuruluşu, faaliyetleri ve tasfiyeleri sırasında sigortalıların hak ve hukukunun korunması için uygulanacak denetim esaslarını tayin ve tespit eden hükümler yer almaktadır. Bu hükümlere örnek olarak, sigortacılık yapabilecek şirket türlerini, yerli ve yabancı sigorta şirketlerinin ruhsat alabilmeleri için yerine getirmeleri gereken esas ve şartların neler olduğunu, sigorta genel şartları ve tarifelerinin Ticaret Bakanlığına bildirileceğini ve tasdik ettirileceğini belirten hükümler verilebilir²⁴⁷.

1149 sayılı Kanunla beraber aynı günde kabul edilen ve 01.08.1927 tarih ve 647 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 1160 sayılı “Mükerrer Sigorta İnhisarı Hakkındaki Kanun”²⁴⁸ ile ülkemizde faaliyette bulunan yerli ve yabancı tüm sigorta şirketlerine reasürans mecburiyeti getirilmiştir. 1160 Sayılı Kanunda (m. 4’de) öngörülen reasürans faaliyetini, T.C. Hazinesi adına işletmek üzere, İş Bankası’nın katkısıyla “Millî Reasürans T.A.Ş.” kurulmuştur²⁴⁹.

20. 05. 1938 tarihinde ise, 3392 sayılı “Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkındaki 1149 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Tadiline ve Mezkûr Kanuna Bazı Hükümler İlâvesine Dair Kanun”²⁵⁰ kabul edildi. On senelik uygulamasından sonra,

²⁴⁴ Külünk, a.g.e., sh. 28; Rayegân Kender, **Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi**, (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1968), sh. 34; Muhterem Çetinoğlu, **Türkiye’de Sigortacılık: Teknik Esasları Üzerinde İnceleme** (İstanbul: 1965), sh. 11 vd.

²⁴⁵ Bu kanun için bkz. Düstur, III. Tertip, C. VIII, sh. 974 vd.

²⁴⁶ Kanununun 24. m.si şöyledir: “30 Teşrinisani 1330 tarihli ve ecnebi anonim ve sermayesi eshama münkasim şirketlerin tesciline ait kanun ile zeylinin sigorta şirketlerine müteallik ahkâmı mülğadır”.

²⁴⁷ Eksikleri olmakla beraber, 1927 tarihli Kanununun, ülkemizin gerçek anlamda ilk sigorta denetleme kanunu olması nedeniyle, denetim hukuku mevzuatımızda önemli bir adım teşkil ettiğine hiç şüphe yoktur: Sesyılmaz, a.g.b., sh. 411.

²⁴⁸ Bu kanun için bkz. Düstur, III. Tertip, C. VIII, sh. 997 vd.

²⁴⁹ Cahit Nomer, “Türkiye’de Reasürans İnhisarı”, **Sigorta Hukuku Dergisi**, C. II, S. 1-2: 3-26, (1984), sh. 11 vd.; Selâhattin Onat, **Türkiye’de Reasürans Tekeli** (İstanbul: Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, 1974), sh. 1 vd.

²⁵⁰ Bu kanun için bkz. Düstur, III. Tertip, C. IX, sh. 693 vd.

ihtiyaçları karşılayamaz hale geldiği ileri sürülen 1927 tarihli kanunu tamamlamak üzere yapılan 1938 tarihli kanun ile, hayat dalında çalışan yabancı sigorta şirketlerinin ihtiyatlarının ülke dahilinde kalması ve bunların millî ekonominin gelişmesinde kullanılması, sabit ve değişken teminatların arttırılması, sigorta işlemlerinin daha sıkı kontrol altında bulundurulması amaçlanmıştır²⁵¹.

Gerek 1149, gerek 3392 sayılı denetim kanunları, uzun yıllar sigortacılığın denetlenmesinin başlıca dayanağını teşkil etmişlerdir. Ancak, aradan geçen yıllar, bu kanunların ihtiyaçları tam olarak karşılayamadığını ortaya koymuş ve bu nedenle denetim hukuku, bu konuda ileri yabancı hukuk hükümleri (özellikle İsviçre denetim hukuku hükümleri) göz önünde tutularak yeniden düzenlenmiştir. Bu amaçla, 21. 12. 1959 tarihinde 7397 sayılı “Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun”²⁵² kabul edilmiş ve 30. 12. 1959 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla 1149 ve 3392 sayılı denetim kanunları yürürlükten kaldırılmıştır²⁵³.

7397 sayılı Kanun, ülkemizde sigortacılığın denetimiyle ilgili birçok yeni hükümler getirmiştir. Örneğin, ülkemizde ilk kez, 7397 sayılı Kanun ile, reasürans şirketlerinin hangi hallerde denetime tâbi olacakları hususu düzenlenmiş (m. 60) ve sigorta şirketlerinin ve istihsal organlarının bütün işlemlerinin, uzman bir organ (Sigorta Murakabe Kurulu) tarafından denetlenmesi öngörülmüştür (m. 30). Yine, 7397 sayılı Kanun ile, Türkiye’de, sadece anonim veya karşılıklı (mütüel) şirketlerin sigortacılık faaliyetinde bulunabileceği düzenleme altına alınmıştır (m. 2). Halbuki, daha önceki 1149 sayılı Kanununun 1. maddesinde, tüm sermayesi paylara bölünmüş şirketlerin, Türkiye’de sigortacılık faaliyetinde bulunabileceği düzenlemiştir²⁵⁴.

²⁵¹ Gerek 1149, gerek 3392 sayılı denetim kanunlarında, sigorta şirketlerinin kurulmasına yönelik keyfi kararlardan kurtulmak için, denetim makamına geniş yetkiler vermekten kaçınıldığı gözlenmektedir: Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 34 vd.; Külünk, a.g.e., sh. 34.

²⁵² Bu kanun için bkz. RG. 30. 12. 1959 - Sayı: 10394.

²⁵³ Külünk, a.g.e., sh. 34 vd.; Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 35.

²⁵⁴ Vedat R. Seviğ, “Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Kanunu ve Devletler Hususî Hukuku”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. XXXIV, S. 7-8: 265-278, (1960), sh. 265 vd; Haydar Arseven, “Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans (1)”, *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 341: 12,13, (1988), sh. 12; Külünk, a.g.e., sh. 34 vd.

11. 06. 1987 tarihinde kabul edilen 3379 sayılı Kanun²⁵⁵, “Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun”u yeniden düzenlemiştir. 3379 sayılı Kanun ile 7397 sayılı Kanunda, yasal alandaki boşlukları doldurmak, sigorta şirketlerini malî yönden geliştirmek, sigorta araçlarını yeniden düzenlemek ve özellikle yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’deki çalışma şekillerini yeni bir düzene sokmak için önemli ve köklü değişiklikler yapılmıştır. 3379 sayılı Kanunla, yasanın adı **Sigorta Murakabe Kanunu (SMK)** olarak değiştirilmiştir²⁵⁶.

Sektörün gelişen ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak amacıyla, “Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 510 sayılı KHK”²⁵⁷, çıkarılmıştır. Ancak, Anayasa Mahkemesi 25. 11. 1993 tarih ve 1993/47 sayılı kararı ile 510 sayılı KHK’yi iptal etmiştir²⁵⁸.

Son olarak, “Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 539 sayılı KHK”²⁵⁹ çıkarılmıştır. Ancak, Anayasa Mahkemesi bu kez de, 29. 11. 1994 tarih ve 1994/80 sayılı kararı ile 539 sayılı KHK’nin dayanağı olan 3991 sayılı Yetki Kanununu iptal etmiştir²⁶⁰. Bu durumda 539 sayılı KHK yürürlüğünü sürdürmektedir. Ancak, bu KHK’nin Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptali (def’i yoluyla) Anayasa Mahkemesi’ne götürülürse, Anayasa Mahkemesi içerik denetimi yapmaksızın, sadece dayandığı yetki kanununun iptal edilmiş olması gerekçesiyle 539 sayılı KHK’yi iptal edecektir²⁶¹. Çünkü, Anayasa Mahkemesi’nin 05.02.1992 tarih ve E. 1990/22, K. 1992/6 sayılı bir kararında, “...bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan, yetki yasasının kapsamı dışında kalan, dayandığı yetki yasasının Anayasaya aykırılığı

²⁵⁵ 21.12.1959 Tarih ve 7397 Sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanunun Adının ve Bazı Maddelerin Değiştirilmesi, Bazı Maddelerin Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanuna (7) Ek ve (5) Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun: Bu kanun için bkz. RG. 25. 06. 1987 - Sayı: 19498.

²⁵⁶ Haydar Arseven, “Sigortacılığın Denetimi ve 3379 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler”, **Yaşar Karayalçın’a 65. Yaş Armağanı**, sh. 339-380, (1988), sh. 339.

²⁵⁷ Bu KHK için bkz. RG. 15. 09. 1993 - Sayı: 21699.

²⁵⁸ Bu Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. RG. 22. 12. 1993 - Sayı: 21796.

²⁵⁹ Bu KHK için bkz. RG. 22. 06. 1994 - Sayı: 21968.

²⁶⁰ Bu Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. RG. 10. 02. 1995 - Sayı: 22198.

²⁶¹ Bkz. İlhan Özay, “Anayasa Yargısında İptal Kararları”, **7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK’nin Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994)**, **Sigorta Hukuku Dergisi**, S. 1: 5-20, (1996), sh. 5 vd; Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasası ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Türkiye’de Kanun Hükmünde Kararnameler Rejimi** (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1996), sh. 137 vd.; karşı görüş için bkz. Kemal Gözler, **Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukukî Rejimi** (Bursa: Ekin Kitap Evi, 2000), sh. 117 vd.

saptanan ya da Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptal edilen KHK'ların anayasal konuları birbirinden farksızdır. Böyle durumlarda KHK'lar anayasal dayanaktan yoksun bulduklarından içerikleri Anayasaya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir..." ifadesi yer almaktadır²⁶².

Anayasa Mahkemesi'nin 539 sayılı KHK'nın dayanağı olan 3991 sayılı Yetki Kanununu iptal etmesinden sonra, sigortacılığın denetimine yönelik birçok yasa tasarısı hazırlanmış, ancak bunlardan hiçbirisi, henüz yasalaşma imkânını bulamamıştır²⁶³.

---

²⁶² Bu Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, C. I, S. 29, sh. 91-93.

²⁶³ Bilgi Kongar, "Yasasız Geçen Yıllar Boğulmamak İçin Çabalayan Sigortacılar", **Birlik'ten Dergisi**, Y: 1, S. 1: 5-6, (2000), sh. 5 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNMASI

1. DEVLETİN SİGORTA ŞİRKETLERİ ÜZERİNDE DENETİM KURMASI

Türkiye'de faaliyet gösteren yerli veya yabancı sigorta şirketleri, kendi organları vasıtasıyla iç denetime tâbi oldukları gibi, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümlerine göre devletin ilgili organları aracılığıyla faaliyete başlama, faaliyet ve faaliyetin sona ermesi aşamalarında dış denetime de tâbidirler. Buradaki incelememiz, devletin sigortacılığa müdahalesi şeklinde görünüm arz eden dış denetim ile ilgilidir.

1.1. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Denetim Kurmasının Nedenleri

Sigortacılığın devlet tarafından denetimi, özellikle gelişmiş ülkelerde çok eskiye dayanmaktadır. Öyle ki, ilk denetim kuruluşu, Kanada devletinin kurulmasından sadece dokuz yıl sonra (1876 yılında) faaliyetine başlayan "Federal Sigorta Denetim Kuruluşu" olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde birçok ülkede, devletin sigortacılığa müdahale etme ihtiyacı, ekonominin diğer bütün branşlarından önce (hatta, bankaların denetiminde öngörülen şartlardan daha sıkı şartlara tâbi olma şeklinde) kendini hissettirmiştir²⁶⁴. Acaba, bunun sebebi nedir?

Sigortacılığın mahiyeti ve ekonomik hayattaki rolü, devletin çeşitli nedenlerle sigorta ile ilgilenmesini zorunlu kılmaktadır. Rekabetçi bir liberal ekonominin temel taşlarından sayılan sigortacılık sektörü, her şeyden önce güvene dayalı bir sektördür. Sigorta sözleşmesi gereği prim ödeyerek yükümlülüğünü yerine getiren sigortalı, ileriki bir tarihte rizikonun gerçekleşmesi halinde uğrayacağı zararın, sigorta şirketi tarafından kendisine tazmin edileceğine güvenmektedir. Sigorta sözleşmelerinin gereğinin yerine

²⁶⁴ Haydar Arseven, "Sigortacılığın Denetimi 3379 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler". Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı, sh. 339-380, (1988), sh. 339; Rayegân Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1968), sh. 1; Hatice Doğukanlı ve Yıldırım Önal, "Sigorta Şirketlerinde Denetim ve Ödeme Gücünün Belirlenmesi Uygulamaları; Türkiye İçin Optimum Çözümler", *Reasürör Dergisi*, S. 38: 23-50, (2000), sh. 23 vd.

getirilmesi ve sigortalıların ileride doğması muhtemel alacaklarının tehlikeye düşmemesi için, sigorta şirketlerinin ödeme kabiliyetlerinin bulunması ve malî durumlarının güçlendirilmesi gerekmektedir. İşte bu nedenle devlet, sigorta şirketleri üzerinde denetim tesis etmektedir ki, bu husus, devletin sigortacılığa müdahalesinin en önemli ve geniş ölçüde kabul gören sebebini oluşturmaktadır. Keza, günümüzde gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde sigorta tüketicisinin korunması ve ona dürüst davranılması, sigortacılığa ilişkin olarak yapılan düzenlemelerin odak noktasını teşkil etmektedir²⁶⁵.

Bir ülke ekonomisinin (gerek reel, gerekse malî sektör açısından) gelişmesi, sigorta müessesesi ile yakından ilişkilidir. Özellikle, büyük ve orta ölçekli ekonomik teşebbüslerin maruz kalabilecekleri risklerin gerçekleşmesi halinde, ortaya çıkacak olumsuzlukları (üretim, istihdam, vergi vs. kayıplarını) tahmin etmek güç olmayacaktır. Bu tür felâketlerin önüne geçebilmek, ancak sigorta sayesinde mümkün olabilir. Sigortanın bu fonksiyonu, sadece işletmeye değil, aynı zamanda topluma da fayda sağlamaktadır ki, sigortanın reel sektörde oynamış olduğu bu rol, devletin sigortacılığa yapmış olduğu müdahalenin diğer bir nedenini oluşturmaktadır²⁶⁶.

Sigorta şirketlerinin tahsil ettiği primler önemli meblâğlara ulaşmaktadır. Sigortalılara karşı taahhütlerin zamanında ve tam olarak yerine getirilmesi için, bu yüksek meblâğları bulan paraların uygun yatırımlara tahsis edilmesi gerekir. Bu sigorta fonlarıyla gerçekleştirilecek yatırımların, malî sektör için oynadığı rol büyüktür. Sigortacılık, fon oluşturan ve bu fonları yatırıma yönlendiren bir mekanizma olduğu için, gelişmiş ülkelerde sigorta şirketleri sermaye piyasalarının en güçlü kurumsal yatırımcılarından biri olarak faaliyet göstermektedirler²⁶⁷.

²⁶⁵ Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 14 vd.; Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 2 vd.; Münevver Andaç, "Sigorta Şirketleri Üzerinde Devlet Müdahalesinin Dayanağı", *Reasürör Dergisi*, S. 26: 4-15, (1997), sh. 8 vd.; Bora Güner, "Sigortada Etkili Mevzuat Düzenlemesi ve Denetim Sistemi", *Birlik'ten Dergisi*, Y. 1, S. 1: 13-14, (2000), sh. 13 vd.

²⁶⁶ Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 4; Andaç, *a.g.m.*, sh. 9.

²⁶⁷ Mehmet Kahya, "Sigorta Sektörünün Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi ile Fon Yaratma İşlevi ve Sermaye Piyasalarındaki Etkinliği", *Reasürör Dergisi*, S. 37: 22-35, (2000), sh. 24 vd.; Andaç, *a.g.m.*, sh. 9.

Birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi, ülkemizde de devlet, sigorta sektöründe yaratılacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısını sağlamak, sigorta şirketlerinin mali yapılarını güçlendirmek ve dolayısıyla sigortalılar topluluğunun menfaatlerini korumak amacıyla, bu fonları kontrol etmekte ve hatta hangi tür yatırımlara tahsis edileceğini kanun hükmüyle (SMK m. 15) belirlemektedir. Ancak, bu kontrol öyle bir niteliğe sahip olmalıdır ki, poliçe sahipleri ve sigorta şirketlerinin çıkarları ile ekonomik kalkınma için gerekli olan yatırım fonları arasında sağlıklı ve tutarlı bir denge kurulabilmesine imkân tanısın²⁶⁸.

1.2. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetimin Sınırları

Sigorta sektörünün sağlıklı bir şekilde gelişmesi için, gereken ortamın yaratılması ve pazardaki başarısızlıkların, eksikliklerin giderilmesi yasa koyucular ile denetim mercilerinin görevidir. Unutulmamalıdır ki, iyi çalışan bir sigorta sektörü sadece tüketicilere değil, aynı zamanda ülkenin mevcut ve gelecekteki varlıklarını güvence altına alarak ekonominin tümüne yarar sağlamaktadır. Bu nedenle, düzenleme ve denetleme çabası mutlak surette kanunla kurulmalı, sigorta işlemlerine tanım getirilmeli, hangi tür tüzel kişiliğin sigorta hizmetlerini sunacağı ve hangi çeşit sigorta işlemlerinin denetleneceği belirtilmeli, aynı zamanda denetim kuruluşunun görev ve yetkileri tanımlanmalıdır. Ülkelerin çoğunda sigorta işlemleri, sadece ruhsat almış ve tescil edilmiş şirketler tarafından yapılabilmekle beraber, sigorta şirketlerinin faaliyetleri, sigorta işlemleriyle sınırlandırılmıştır²⁶⁹.

Devletin sigortacılığa müdahalesi ne kadar sıkı olursa olsun, sınırsız bir müdahale düşünülemez. Keza, devletin sigorta şirketleri üzerinde kuracağı denetimin, hem hukuka, hem de serbest piyasa ekonomisinin gereklerine ters düşmemesi gerekir. Sigortacılıkta esas sigortalıların ekonomik menfaatlerine hizmet olduğundan, öncelikle,

²⁶⁸ Bora Gürer, "Liberalleştirilmiş Bir Ortamda Sigorta Sektörünün Düzenlenmesinin ve Denetiminin Nedenleri", *Birlik'ten Dergisi*, Y. 1, S. 3: 9-11, (2000), sh. 10; Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 4.

²⁶⁹ Sigorta şirketlerinin faaliyet alanının sınırlandırılması, kamusal gücün sigorta şirketleri üzerindeki denetimini etkili kılmak ve bu şirketlerin faaliyetlerinde açıklığı sağlamak zaruretlerinden doğmaktadır. Türkiye'de de, SMK'nin 539 sayılı KHK ile değişik 41. m.si ile, sigorta şirketlerinin, bizzat işgal konuları ile ilgili olmayan taahhüt ve işlemlere girişemeyecekleri hüküm altına alınmıştır: Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gabriel Paratte, "Sigorta İşletmelerinin Faaliyet Alanının Sınırlandırılması", Çeviren: Akar Öcal, *Eskişehir İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi*, C. XV, S. 2: 289-292, (1979), sh. 289 vd.

devletin sigortacılığa müdahale etmesine imkân veren temel bir hüküm anayasada mevcut bulunmalıdır²⁷⁰. Öte yandan, bu müdahale kanunî esaslara dayalı, eşit ve amacına uygun olarak yapılmalıdır. Devletin sigorta şirketleri üzerinde kuracağı denetimin hukuka aykırı yönlerinin bulunması halinde, sigorta şirketlerinin yargıya başvurma ve hukuka aykırı olan idarî tasarrufların iptalini isteyebilme hakları olmalıdır²⁷¹.

Devletin, özellikle sigorta tüketicilerini (sigortalıları) korumak için, sigorta şirketleri üzerinde kurmuş olduğu denetimin, sigorta sektöründeki teşebbüs ruhunu zedelememesi gerekir. Devlet, sigorta piyasasına yeni şirketlerin girişlerine sınırlama getirmemelidir. Sektördeki sigorta şirketlerinin sayısını ve pazar paylarını, serbest piyasa ekonomisinin temelinde yatan serbest rekabet anlayışı içinde piyasanın kendi iç dinamikleri belirlemelidir. Ekonomik rejim olarak serbest piyasa ekonomisini kabul etmiş olan ülkelerde etkin bir sigorta sektörü için, şeffaflık esasına dayalı ve bilgi iletişim araçlarının alıcıları ve satıcıları gerçek piyasa koşullarına dayalı olarak bilinçli kararlar alma yolunda desteklediği; hiçbir şirketin piyasayı yönlendirici durumda olmadığı veya kendi koşullarını piyasanın tümüne empoze edemediği rekabet koşulları altında işlem gören piyasanın oluşması hedeflenmektedir²⁷².

Devlet, sigorta şirketlerine ülkelere göre değişen ölçü ve genişlikte müdahale etmekte, bunların çalışma serbestilerini çeşitli açılardan sınırlamaktadır. Denetim sistemleri birbirine benzese de, denetim felsefeleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin, Almanya, Japonya ve İsviçre gibi sıkı bir denetim rejiminin uygulandığı ülkelerde birçok sigorta faaliyeti önemli ölçüde denetlenmektedir. Bu ülkelerdeki denetim organları, sigorta şirketlerinin sadece ödeme gücünü kontrol etmezler; aynı zamanda poliçe sahiplerine dürüst davranılmasını sağlamak için, poliçe formlarının yasalarda belirtilen özel hükümlere uygun olup olmadığını, sigorta

²⁷⁰ Buna ilişkin hüküm anayasamızın 48. m.sinde yer almaktadır. T.C. Anayasası m. 48/II. f.sı şöyledir: "Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır".

²⁷¹ R. Schmidt, *Europäisches Versicherungsaufsichtsrecht* (Berlin: 1964), sh. 10.

²⁷² Gürer, "Sigortada Etkili Mevzuat Düzenlemesi ve Denetim Sistemi", sh. 13.

sözleşmelerinde yer alan primler ile teminatlar arasında uyumlu bir denge kurulup kurulmadığını da kontrol ederler²⁷³.

Geleneksel olarak denetimde “karışmayın” yaklaşımını benimsemiş olan Birleşik Krallık ve Hollanda gibi ülkelerde ise, denetim rejimi daha sınırlıdır. Bu gibi ülkelerde denetim, daha çok şirketlerin malî durumları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Piyasa yapısını, sigorta sözleşmelerinin tasarımı ve sigortaya ilişkin diğer konuları piyasanın iç dinamikleri belirlemektedir²⁷⁴.

1.3. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Denetim Kurması ile Sektörde Faaliyet Gösteren Yabancı Sigorta Şirketleri Arasındaki İlişki

Acaba, devletin sigorta şirketlerine müdahalesinin nedenlerinden birisi de, yerli sigorta şirketlerini, yabancı sigorta şirketlerine oranla daha himayeli bir hale getirmek amacı olabilir mi?

Sigorta denetim hukukunun ortaya çıktığı ilk dönemlerde, devletlerin, yabancı sigorta şirketlerine karşı farklı tutumlar içinde oldukları görülmektedir²⁷⁵. Her şeyden önce ifade edilmelidir ki, modern denetim hukukuna göre, sigorta şirketlerinin devlet tarafından denetimi; bunları, tamamen millî anlayışlarla hazırlanmış bir sisteme tâbi tutarak, sigortacılığın uluslararası vasfını ortadan kaldırmaya yönelik olmamalıdır²⁷⁶.

Yabancı sigorta şirketlerinin denetimi konusunda en liberal davranış, bunları, yerli sigorta şirketleri ile aynı statüye tâbi kılmak şeklinde olsa gerektir. Bir ülkede, bir yerli sigorta şirketi hangi şartları yerine getirerek faaliyette bulunabiliyorsa; bir yabancı sigorta şirketi de aynı şartları yerine getirerek faaliyette bulunabilmelidir. Yerli sigorta

²⁷³ Bora Gürer, “Sigorta İşlemlerinin Denetimi”, *Birlik'ten Dergisi*, Y. 1, S. 5: 20-22, (2000), sh. 20.

²⁷⁴ Gürer, “**Sigorta İşlemlerinin Denetimi**”, sh. 20.

²⁷⁵ Bu dönemde bazı devletler (örneğin, İngiltere, Hollanda ve Belçika), yabancı sigorta şirketleri ile yerli sigorta şirketlerini aynı hükümlere tâbi tutmuşlardır. Diğer bazı devletler ise (örneğin Fransa), yerli ve yabancı sigorta şirketlerinin faaliyetlerini aynı hükümlere tâbi tutmakla beraber, yabancı sigorta şirketinin ruhsat talebinin kabulü için hükümete geniş takdir yetkisi tanımıştır. Yine, bazı devletlerde de (örneğin ABD'de *New York Kanunu* hükümleri), yabancı sigorta şirketleri için çok ağır yükümlülükler konmuş olduğu görülmektedir: Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 117 vd.; Hikmet Sami Türk, “Sigorta Ortaklıklarının Denetimi”, *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 90: 20, (1967), sh. 20.

²⁷⁶ Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 117.

şirketlerini korumak amacıyla, yabancı sigorta şirketleri üzerinde daha sıkı bir denetim kurmak, günümüzün denetim hukuku anlayışlarına ters düşmektedir. Keza, bir yabancı şirket, sigortalılar için, bir yerli şirketten daha çok garanti arz edebilir. Asıl olan, yerli sigorta şirketlerinin değil, sigortalıların menfaatlerinin koruma altına alınmasıdır²⁷⁷.

Sigorta sektöründe yabancı girişimcilerin, yerli girişimcilerle piyasaya eşit koşullarda katılması, sigorta mekanizmasının temellerini oluşturan karşılıklık ve risk dağıtım süreçlerinin etkili bir biçimde çalışmasına neden olacaktır. Böylece yöresel risklerin sigortalıların kapasitesinde artış sağlanacaktır. Öte yandan, yabancıların iç piyasaya katılmalarının, sermaye, deneyim, rekabet ortamının sağlanması ve kamuya finans kaynağı aktarılması açısından faydalarının olduğu da unutulmamalıdır²⁷⁸.

1.4. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetim İle Reasürans Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetim Arasındaki Fark

Şu hususu önemle vurgulamakta fayda vardır ki, reasürans şirketlerinin denetimi, sigorta şirketlerinin denetimine oranla daha dar kapsamlıdır. Keza, sigorta şirketlerinin denetimi, esas itibarıyla, sigorta sözleşmesinin tarafını oluşturan sigortalıları korumak için tesis edilmiştir²⁷⁹.

Bir reasürans sözleşmesinin taraflarını, sigorta şirketi ile reasürans şirketi oluşturmakta, sigortalıların reasürans şirketine doğrudan doğruya başvurma hakları bulunmamaktadır. Bu nedenle, reasürans sözleşmelerinde, sigorta sözleşmelerinde olduğu gibi sigortalıların menfaatlerinin korunması ön plâna çıkmamaktadır. Ayrıca, reasürans işlemleri, çoğunlukla millî sınırlar içinde kalmayıp, milletlerarası sahaya intikal etmektedir. Bir sigorta şirketi, kendi ülkesinde faaliyet gösteren yerli veya yabancı bir reasürans şirketi ile reasürans sözleşmesi yapabileceği gibi; yabancı ülkede faaliyet gösteren bir yabancı reasürans şirketi ile de reasürans sözleşmesi yapabilir.

²⁷⁷ Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 117 vd.

²⁷⁸ Gürer, "Liberalleştirilmiş Bir Ortamda Sigorta Sektörünün Düzenlenmesinin ve Denetiminin Nedenleri", sh. 11.

²⁷⁹ Reasürans şirketleri de, sigorta şirketleri gibi sigortalılar ile doğrudan sigorta sözleşmesi yapabilmektedirler. Bu durumda, doğrudan sigorta sözleşmesi yapan reasürans şirketleri de, sigorta şirketlerine uygulanacak denetim hükümlerine tâbi olacaklardır: Haydar Arseven, "Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans", *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 341: 12-13, (1988), sh. 12; Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 134.

Yabancı ülkelerde faaliyet gösteren yabancı reasürans şirketleriyle reasürans sözleşmelerinin yapıldığı durumlarda, bu yabancı reasürörlerin Türkiye’de denetimine fiilen ve hukuken imkân yoktur²⁸⁰.

Her ne kadar reasürans şirketlerinin denetimi sigortalıların menfaatlerinin korunması ile doğrudan doğruya ilgili görünmüyor ise de, aslında, reasürans, devreden sigorta şirketine malî destek ve teknik esaslarını kontrol etme imkânı sağladığından, sigortalıların menfaatlerini yakından ilgilendirmektedir. Öte yandan, reasürans şirketlerinin yaratacağı fonlar, ülke ekonomisi açısından çok önemli yere sahiptir. Bu özellikleri göz önünde tutulduğunda, reasürans şirketlerinin daha etkili bir denetime tâbi tutulmaları, artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Günümüzün denetim kanunlarında, sigorta şirketlerinin faaliyete başlama, faaliyet ve faaliyetin sona ermesi aşamalarında tâbi oldukları denetim hükümleri (sigorta sözleşmesinin niteliği gereği sadece sigorta şirketlerine uygulanacak hükümler hariç) reasürans şirketlerini de kapsamaktadır²⁸¹.

Türkiye’de faaliyet gösteren yerli reasürans şirketleri ile Türkiye’de ancak şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilen yabancı reasürans şirketleri, 7397 sayılı SMK hükümlerine tâbidirler. 7397 sayılı SMK’nın ilk şeklinde, sadece tek bir madde (m. 60) ile, reasürans şirketlerinin hangi hallerde denetime tâbi olacakları hususu düzenlenmişti²⁸². 7397 sayılı Kanunda değişiklik yapan 1987 tarihli 3379 sayılı Kanun, reasürans şirketlerinin denetimiyle ilgili olan söz konusu 60. m.yi yürürlükten kaldırmıştır. 3379 sayılı Kanunun ek 5. m.si, Kanunun bazı maddelerinin reasürans şirketlerine de uygulanacağını hükme bağlamıştır. Ayrıca, 3379 sayılı Kanunun ek 5. m.sinde yollama yapılmadığı halde, aynı Kanunun bazı maddelerinde reasürans

²⁸⁰ Arseven, “Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans”, sh. 12; Kender, **Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi**, sh. 134.

²⁸¹ Arseven, “Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans”, sh. 12.

²⁸² 7397 sayılı SMK’nın (ilk şekli) 60. madde hükmü şöyledir: “Münhasıran reasürans muamelâtı ile işgal eden şirketlerin Türkiye’de faaliyette bulunabilmeleri için anonim şirket halinde kurulmuş olmaları ve en az 1.000.000 lira ödenmiş sermayesi bulunması ve bu kanunun 3, 4, 5, 36 ve 39. maddeleri hükümlerine tâbi olmaları şarttır. Reasürans şirketleri 12. maddenin I. fıkrasındaki sabit teminat akçesini de tesis etmekle mükelleftir. Ticaret Vekâleti tesis edilecek bu teminat akçesini bir misline kadar artırabilir”.

şirketlerini de kapsayan hükümler vardır. Böylece, 3379 sayılı Kanun, reasürans şirketlerinin denetimine uygulanacak hükümleri bir hayli genişletmiştir²⁸³.

Daha sonra, 7397 sayılı SMK'da sırayla değişiklik yapan 510 ve 539 sayılı KHK'lar, 3379 sayılı Kanundan daha da ileri giderek, faaliyete başlama, faaliyet ve faaliyetin sona ermesi aşamalarında sigorta şirketlerinin denetimine uygulanacak hükümlerin çoğunluğunu, reasürans şirketleri için de geçerli kılmışlardır. Sigorta sözleşmesinin niteliği gereği, SMK'nın bazı hükümleri (örneğin genel şartlara ilişkin hükümler) sadece sigorta şirketlerine uygulanabilir. Bunların dışında kalan hükümler aynen, reasürans şirketlerine de uygulanacaktır. Bu nedenle, aşağıda, sigorta ve reasürans şirketlerinin faaliyete başlama, faaliyet ve faaliyetinin sona ermesi aşamaları birbirinden ayrı olarak değil bir arada incelenecektir. Bu incelemeler sırasında, eğer, mahiyeti gereği sadece sigorta şirketlerine uygulanacak SMK hükümleri ile karşılaşırsa, bu hükümlerin reasürans şirketlerine ilişkin olmadığı özellikle belirtilecektir.

1.5. Devletin Sigorta Şirketleri Üzerinde Kuracağı Denetim Karşısında, Günümüze Kadar Olan Dönemde Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sigorta Şirketlerine İlişkin Bir Değerlendirme

Başlangıcından günümüze kadar Türkiye'de sigorta sektörünün gelişimi, belli başlı yasal değişim tarihleri göz önünde bulundurulduğunda; 1870 yılından 1927 yılına kadar geçen 50 yıllık devre "serbesti dönemi", 1927 yılından 1987 yılına kadar geçen 60 yıllık devre "devletçilik dönemi" ve 1987 yılından günümüze kadar geçen yaklaşık 15 yıllık devre de "kontrollü serbesti dönemi" olarak üç farklı döneme ayrılabilir²⁸⁴.

Türkiye'de sigortacılığın milâdı olarak kabul edilen 1870 yılından, 1149 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanun ile 1160 sayılı Mükerrer Sigorta Hakkında Kanunun yürürlüğe girdiği 1927 yılına kadar olan serbesti döneminde

²⁸³ 3379 sayılı Kanunun, 7397 sayılı Kanunda reasürans şirketlerinin denetimi konusunda getirmiş olduğu değişiklikler için bkz. Haydar Arseven, "Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans", sh. 13 ve Haydar Arseven, "Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans - 2", *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 342-343: 6-7, (1988), sh. 6 vd.

²⁸⁴ Aslı İyidoğan, "Sigorta Sektöründe Rekabetin Düzenlenmesi", *Reasürör Dergisi*, S. 36: 9-20, (2000), sh. 16.

sigortacılık faaliyetleri, yabancı sigorta şirketlerinin hâkimiyetinde olup, özellikle yangın ve nakliyat sigortalarında yoğunlaşmıştır. Bu dönemde Türkiye’de faaliyet gösteren yerli veya yabancı reasürans şirketi yoktur²⁸⁵. 1870 tarihli ünlü İstanbul-Beyoğlu yangınından sonra, 1872 yılında *Sun, Northern* ve *North British* adlı üç İngiliz sigorta şirketi, 1878’de de *La Foncière* adlı Fransız sigorta şirketi İstanbul’da faaliyete geçmiştir. Bu sigorta şirketlerini diğer yabancı ülkelerin sigorta şirketleri takip etmiş ve Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketi sayısı 1900 yılında yirmiye, 1906 yılında seksen bire ve 1914 yılında yüz ona ulaşmıştır²⁸⁶.

Kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırılmasını takiben, 1914 yılında kabul edilen Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasım Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkatin özellikle tescil ettirme, teminat gösterme ve yangın ile hayat sigortalarının vergilendirilmesi konusunda getirdiği yeni hükümler, yabancı sigorta şirketlerinin faaliyetlerine son vererek ülkeyi terk etmeleri sonucunu doğurmuştur. 1927 yılına gelindiğinde, Türkiye’de faaliyette bulunan kırk dokuz sigorta şirketinden otuz dokuzu yabancı sigorta şirketi idi. Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere, 1914 yılından itibaren yabancı sigorta şirketlerinin sayısında hızla düşüş yaşanmış, buna karşılık yerli sigorta şirketlerinin sayısı giderek artmaya başlamıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında, bazı yabancı sigorta şirketlerinin, Türk girişimcileri de ortak etmek suretiyle, Türk kanunlarına göre yeni sigorta şirketleri²⁸⁷ kurma eğilimlerinin de payı vardır²⁸⁸.

Türkiye’de 1149 ve 1160 sayılı kanunların yürürlüğe girdiği 1927 yılından, 7397 sayılı SMK’da değişiklik yapan 3379 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1987 yılına kadar olan dönem, sigorta sektöründe “devletçilik dönemi” olarak adlandırılmaktadır²⁸⁹. 1927 yılında çıkarılan, 1149 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanunla kurulan sistem, zaman içerisinde gerekli değişikliklerin yapılması suretiyle

²⁸⁵ İyidoğan, a.g.m., sh. 16.

²⁸⁶ Haydar Kazgan, Alkan Soyak ve Murat Koraltürk, *Cumhuriyetin 75 Yıllık Sigortacısı Koç Allianz* (İstanbul: 1998), sh. 35 vd.

²⁸⁷ Bu şirketler için bkz. yuk. sh. 14 vd. ve dn. 38.

²⁸⁸ İyidoğan, a.g.m., sh. 16 vd.; Kazgan, Soyak ve Koraltürk, a.g.e., sh. 35 vd.

²⁸⁹ Bu dönemin en belirgin özelliği, bir önceki serbesti ve bir sonraki kontrollü serbesti dönemlerinin tam aksine, sigortacılık faaliyetlerinde kamu yönetim ve denetiminin çok yoğun ve etkili bir biçimde uygulanmasıdır: İyidoğan, a.g.m., sh. 17.

1980'li yılların ortalarına kadar ana hatlarını korumuştur. Temel karakteristiği korumacılık olan bu dönemde, sektöre yeni şirket girişine izin verilmemiş, sigorta tarifeleri bilimsel esaslara dayanmaksızın, salt sigorta şirketlerinin önerileri göz önüne alınarak devlet tarafından belirlenmiş ve sonuç olarak rekabet ve canlılıktan uzak bir sigorta sektörü ortaya çıkmıştır²⁹⁰. 1963-1983 yılları arasını kapsayan kalkınma plânlarında da sigorta sektörüne pek fazla önem verilmediği gözlenmektedir. Sadece, 1968-1973 yılları arasını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında sigortacılık sektörünün iyileştirilmesi için bazı tedbirler öngörülmüş, ancak bu tedbirler (biri dışında) uygulanma fırsatını bulamamıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında bir tedbir olarak öngörülen "sigortacılık yapmak üzere yeni şirketlerin kurulmaları ve yabancı şirketlerin çalışma izni almaları teşvik edilmeyecek" hükmü karşısında, yeni sigorta şirketi kurulması hususunda (yerli birkaç reasürans şirketinin kurulmasına izin verilmesi dışında) herhangi bir girişim olmamıştır²⁹¹.

Yirmi dokuzu yabancı sigorta şirketi olmak üzere toplam otuz yedi sigorta şirketinin faaliyette bulunduğu 1932 yılında, yabancı sigorta şirketlerinin sektör içindeki prim üretim payı % 68 iken, Türk sigorta şirketlerinin prim üretim payı % 32 idi. Ancak, sektör içinde gerek sayı, gerekse prim üretimi bakımından yabancı sigorta şirketlerinin, yerli sigorta şirketlerinin üzerinde olduğunu gösteren bu rakamlar, yıllar ilerledikçe yerli sigorta şirketleri lehine gelişim göstermiştir. Öyle ki, yirmi biri Türk, on sekizi yabancı sigorta şirketi olmak üzere toplam otuz dokuz sigorta şirketinin faaliyet gösterdiği 1970 yılına gelindiğinde, yabancı sigorta şirketlerinin sektör içindeki prim üretim payı % 5, Türk sigorta şirketlerinin prim üretim payı ise % 95 olmuştur. Bu yapı 1980'lerin ortalarına kadar sürmüştür²⁹².

Türkiye'de 7397 sayılı Kanunda değişiklik yapan 3379 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği ve sigorta sektöründe düzenleme ve denetleme yapma yetkisinin Sanayi ve Ticaret Bakanlığından alınıp, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Başbakanlığa devredildiği 1987 yılından günümüze kadar olan dönem sigortacılık sektöründe

²⁹⁰ Çağatay Ergenekon, *Sigorta Sektörü* (İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, 1995), sh. 10.

²⁹¹ İyidoğan, *a.g.m.*, sh. 17 vd.; Kazgan, Soyak ve Koraltürk, *a.g.e.*, sh. 119 vd.

²⁹² Kazgan, Soyak ve Koraltürk, *a.g.e.*, sh. 197 vd.

“kontrollü serbesti dönemi” olarak adlandırılmaktadır²⁹³. 1980’lerde ülke ekonomisinde izlenen liberalleşme politikaları çerçevesinde sigorta sektörünün yapısal sorunları da tartışılmaya başlanmış ve 1987 yılında SMK yeniden düzenlenerek güncelleştirilmiştir. Sektörün oligopol²⁹⁴ yapısına son vererek, yeni şirketlerin piyasaya girmesine imkân tanıyan 1987 değişikliği, Türk sigortacılığının bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Bu dönemde sigortacılık faaliyetlerinin liberalleştirilmesine yönelik ikinci adım, 1990 yılında tarifeli sistemin terk edilerek serbest tarife sistemine geçilmesi olmuştur²⁹⁵.

1980’lerde ülke ekonomisinde izlenen liberalleşme politikaları, yerli ve yabancı sermayenin sigorta sektörüne yatırım yapmasında etkili olmuş, yeni kurulan şirketler sayesinde, sektörde faaliyet gösteren sigorta şirketi sayısı bir hayli artmıştır. Öyle ki, 1970’de sigorta sektöründe otuz dokuz sigorta şirketi faaliyette bulunuyorken, bu sayı, 1990’da kırk ikiye, 1995’de elli dörde ve 2000 yılında altmış üçe yükselmiştir²⁹⁶.

1987 yılında 7397 sayılı Kanunda yapılan önemli değişikliklerden birisi de, Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketlerinin, artık umumî vekillik şeklinde çalışmayacaklarının ve belirli bir miktar sermaye getirme koşulu ile birlikte, şube veya anonim şirket şeklinde faaliyet göstereceklerinin kabul edilmesidir. Türkiye’de umumî vekil yolu ile faaliyette bulunan yabancı şirketlerin şube veya anonim şirket biçiminde örgütlenmeleri ve yasanın aradığı diğer şartları yerine getirmeleri için iki yıllık bir süre tanınmıştır. Bu şartları yerine getirmeyenlerin ruhsatnamelerinin iptal edileceği kabul edilmiştir²⁹⁷. Keza, 3379 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1987 yılında Türkiye’de umumî vekillik şeklinde faaliyet gösteren on üç yabancı sigorta şirketinden; dördünün faaliyetine 1989 yılında (3379 sayılı Kanun gereğince yeterli sermaye getirmediklerinden) son verilmiş, ikisi Türkiye’deki faaliyetlerini şube şeklini alarak sürdürmüş ve diğer yedisi ise Türkiye’deki faaliyetlerini, Türk kanunlarına göre

²⁹³ İyidoğan, a.g.m., sh. 18.

²⁹⁴ Oligopol piyasa yapısı, az sayıda satıcının bir çok alıcı ile karşı karşıya bulunduğu piyasa yapısını ifade etmektedir.

²⁹⁵ Ergenekon, a.g.e., sh. 10 vd.

²⁹⁶ 2002 yılı itibarıyla, Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketleri için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümü, EK – 4 “2002 yılı itibarıyla Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sigorta ve Reasürans Şirketleri”, sh. 129.

²⁹⁷ Çelikel/Gelgel, a.g.e., sh. 151.

kurulmuş ve idare merkezi Türkiye’de olan anonim şirket şeklini alarak (Türk sigorta şirketi olarak) sürdürmüştür²⁹⁸.

Gerek 1987 tarihli 3379 sayılı Kanun, gerekse (halen yürürlükte olan) 1994 tarihli 539 sayılı KHK, yabancı sigorta şirketlerini, Türkiye’de açacakları şubeye ayıracakları sermaye miktarı bakımından, Türk sigorta şirketleri ile aynı hükme tâbi tutmuştur. Bu nedenle, Türkiye’de faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketleri üç farklı şekilde çalışmayı tercih etmişlerdir. Buna göre, yabancı sigorta şirketleri;

- (i) ya, Türkiye’de şube açmak suretiyle (yabancı sigorta şirketi olarak),
- (ii) veya, Türkiye’de Türk kanunlarına göre anonim şirket kurmak suretiyle (Türk sigorta şirketi olarak),
- (iii) veyahut da, Türk şirketlerine ortak olmak suretiyle (Türk sigorta şirketi olarak) faaliyette bulunmuşlardır²⁹⁹.

Son iki seçenekteki duruma uyan şirketlerin, sermayelerinin tamamı veya bir kısmı yabancı sermayeye dayansa bile, artık bu şirketler yabancı değil, Türk sigorta şirkettir. Keza, Türk kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve gerçek idare merkezi Türkiye’de olan bir şirket, Türk şirkettir³⁰⁰.

2002 yılı itibariyle, Türkiye’de faaliyet gösteren üç reasürans şirketi de, Türk reasürans şirkettir. *Assitalia Le Assicurazioni D’Italia S.P.A.* İstanbul Şubesi’nin tasfiye sürecine girmesiyle birlikte, Türkiye’de şu an, şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketi bulunmamaktadır. Tamamen **yabancı** sermayeye dayalı, ancak Türk kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve gerçek idare merkezi Türkiye’de olan 2 Türk sigorta şirketi vardır ki, bunlar: AIG Sigorta A.Ş. ve American Life Hayat Sigorta A.Ş.’dir. **Yabancı** sigorta şirketlerinin Türk şirketlerine ortak olması suretiyle, Türk kanunlarına göre kurulmuş ve gerçek idare merkezi Türkiye’de olan 11 Türk sigorta şirketi vardır ki, bunlar; Axa Oyak Sigorta A.Ş., Axa Oyak Hayat Sigorta A.Ş., Commercial Union Sigorta A.Ş., Commercial Union Hayat Sigorta A.Ş., Generali-

²⁹⁸ Bu yabancı sigorta şirketleri için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümünde, EK – 3 “7397 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapan 3379 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girdiği 1987 Yılından İtibaren İki Yıl İçinde Nev’i Değişen veya Faaliyetine Son Verilen Yabancı Sigorta Şirketleri”, sh. 127.

²⁹⁹ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 83 vd.; Çelikel/Gelgel, **a.g.e.**, sh. 151.

³⁰⁰ Bkz. yuk. sh. 65 vd.

Kent Sigorta A.Ş., İsviçre Sigorta A.Ş., İsviçre Hayat Sigorta A.Ş., Koç Allianz Sigorta A.Ş., Koç Allianz Hayat Sigorta A.Ş., Magdeburger Sigorta A.Ş., Türk Nippon Sigorta A.Ş.'dir³⁰¹.

2. SİGORTA ŞİRKETLERİNİN DENETİMİNDE BENİMSENEN ÇEŞİTLİ SİSTEMLER

Sigorta şirketlerinin denetiminde göz önünde bulundurulanan başlıca üç sistem vardır. Bu sistemler şunlardır: Aleniyet sistemi, normatif sistem ve maddî (*material*) kontrol sistemi³⁰².

2.1. Aleniyet Sistemi

Aleniyet sisteminde devlet, sigorta şirketlerini, şirketin malî durumu ve işlemlerini göstermeye yarayacak bilgi ve belgeleri başlangıçta ve belirli zamanlarda doğru olarak yayımlamaya mecbur tutar. Bu sistemde devlet, denetim görevini doğrudan gerçekleştirmemekte, sadece sigorta şirketlerinin bazı bilgi ve belgeleri doğru şekilde yayımlamasına aracı olmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilecek aleniyet sayesinde, sigorta şirketleri, aslında halkın denetimine tâbi tutulmak istenmiş ve dolayısıyla sigortalıların korunması amaçlanmıştır³⁰³.

Aleniyet sisteminin bir dönem uygulandığı İngiltere'de, yayımlanan hususların gerçeğe uygunluğu titizlikle kontrol edilmiştir. Sağlamış olduğu önemli faydalara rağmen, diğer ülkelerde bu sistem istenilen amaca ulaşmak için tek başına yeterli bir tedbir olarak görülmemiştir. Keza, sigortalılar yayımlanan esaslardan şirketin malî ve teknik durumunu anlayacak kadar sigortacılığa vakıf olmayabilir. Diğer yandan, bu

³⁰¹ Sigorta ve reasürans şirketlerinin sermayelerinin dağılımı için bkz. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, 2001 Yılı Türkiye'de Sigorta Faaliyetleri Hakkında Rapor (Ankara: 2002), sh. 161 vd.

³⁰² Tarık B. Sesyılmaz, "Sigorta Denetleme Sistemleri ve Türkiye'deki Denetleme Sistemi", Sigorta Hukuku Türk Derneği Tarafından Düzenlenen Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Seminer (Ankara: 15-18 Mayıs 1967), sh. 391-437, (Ankara: 1968), sh. 402 vd.; Bülent Su, "Sigortalıların Murakabesinde Kullanılan Üç Sistem", İktisadî Yürüyüş Dergisi, S. 177: 7.27, (1947), sh. 7; Kender, Hususî Sigorta Hukuku, sh. 35.

³⁰³ Sesyılmaz, a.g.b., sh. 403; Su, a.g.m., sh. 7; Kender, Hususî Sigorta Hukuku, sh. 35.

sistemin sigorta sözleşmesinin akdedilmesinden önce şahıslara faydalı olacağı, ancak, bu aşamadan sonra artık çok da etkili olamayacağı düşünülmektedir³⁰⁴.

2.2. Normatif Sistem

Normatif sistemde, sigorta şirketlerinin hem faaliyete geçme aşamasında, hem de faaliyet süresince uymaları gereken bütün şartlar kanunda tayin ve tespit edilmektedir. Faaliyete geçme aşamasında kanunda yer alan (şirketin statüsü, sermayesi, kuruluş genel kurulunun faaliyeti, ticaret siciline tescili vs.) şartlara tam olarak uyduğu anlaşılan sigorta şirketleri, otomatikman sigortacılık ruhsatına hak kazanırlar. Şirketin faaliyetini düzenleyen kanunî hükümler, her şeyden önce fonlara, bu fonlar sayesinde yapılacak yatırımlara, muhasebenin tutuluş şekline, tarifelere vs. karşılık gelmektedir. Bu sistemde sigorta şirketleri, sadece kanunda yer alan belirli normlara tâbi olmaktadır³⁰⁵.

Normatif sistemin şekli bir kontrol öngördüğü ve sigortacılık uygulamasında istenilen amacı tam olarak gerçekleştiremeyeceği ileri sürülmektedir. Keza, bütün ihtimallerin önceden öngörülerek, buna göre normun tespit edilmesi her zaman olumlu sonuç vermeyebilir. Menfaatler, denetim makamına belirli ölçüde takdir ve karar verme yetkisi tanınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sistem tam olarak, 1905 tarihli Hayat Sigortalarının Murakabesine Dair Fransız Kanununda benimsenmiştir³⁰⁶.

2.3. Maddî (*Material*) Kontrol Sistemi

Maddî kontrol sisteminin hukukî özelliği, sigorta şirketlerinin faaliyetlerini düzenleyen yasa hükümlerinin uygulanmasında, sigortacılığın en verimli şekilde icrası ve böylece sigortalıların haklarının korunması amacı ile idareye yasal sınırlar içinde takdir yetkisi verilmiş olmasıdır. Normatif sistemin gelişmiş şekli olan bu sistemde, devletin sigorta şirketleri üzerindeki denetimi, faaliyete geçme aşamasından başlayarak şirketin faaliyeti süresince devam eder ve tasfiye aşamasını da içine alır³⁰⁷.

³⁰⁴ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 35; Sesyılmaz, *a.g.b.*, sh. 405.

³⁰⁵ Sesyılmaz, *a.g.b.*, sh. 406; Su, *a.g.m.*, sh 27.

³⁰⁶ Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 14.

³⁰⁷ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 36; Su, *a.g.m.*, sh 27.

Maddî kontrol sisteminde, sigortacılık faaliyeti yapacak teşebbüslerin kuruluş esasları kanunla tespit edilmiştir. Bu sistemde esas itibariyle, anonim şirket tarzında kurulan şirketler ile kooperatif şirket tarzında kurulan karşılıklı (mütüel) şirketler sigortacılık faaliyetinde bulunabilirler. Diğer teşebbüs şekillerinin veya gerçek şahısların sigortacılık faaliyetinde bulunmasına izin verilmesi çok nadirdir. Yine, bu sistemde denetim makamının, faaliyete başlama için kanunda öngörülen şartları yerine getirmiş olan sigorta şirketinin faaliyetine izin verip vermeme hususunda takdir yetkisi vardır³⁰⁸.

Denetleme merci, sigorta şirketlerinin faaliyetleri sırasında hangi belgeleri kendisine göndereceğini tespit eder. Ayrıca, teknik karşılıklar, bunların yatırılabilceği kıymetler, şirketin likiditesini ilgilendiren yatırımlar ve özellikle şirketin hesap işleri, bilançoları, kâr ve zarar cetvelleri ile ilgili hükümleri yayımlayarak yürürlüğe koyar. Aynı zamanda denetim merci, sigorta şirketlerine yönelik en ince ayrıntılara kadar inen periyodik teftişler yapar. Yapılan kontroller neticesinde sigorta şirketinin, sigortalıların menfaatleri bakımından gerekli emniyeti sağlayamadığı tespit olunursa, denetim merci, işlerin yürütülüşü ve çalışma şeklinin değiştirilmesi hususunda talimat verebilir ya da şirketin bünyesini düzeltmeye yönelik tedbirlere başvurabilir. Bu arada teknik karşılıkların artırılmasını talep edebilir, şirket mevcudunun başka bir sigorta şirketine devri yoluna gidilebilir ve hatta, bu tedbirler gerekli faydayı sağlayamazsa, sigorta şirketinin zorunlu tasfiyesine girişilebilir³⁰⁹.

Maddî kontrol sisteminde, sigorta şirketlerinin iflâsı veya tasfiyesi halinde, sigortalıların, teminatlarla karşılanmış alacakları üzerinde rüçhan haklarının olduğu³¹⁰; teminatlarla karşılanmamış alacakları için ise imtiyazlı alacaklılar arasında yer alması gerektiği³¹¹ prensibi kabul edilmiştir³¹².

³⁰⁸ Sesyılmaz, a.g.b., sh. 408.

³⁰⁹ Aynı, sh. 408 vd.

³¹⁰ Türk mevzuatında SMK'nın 14. m. hükmü, bu hususu düzenlemiştir.

³¹¹ Türk mevzuatında SMK m. 22/son f. ve İİK m. 206, bu hususu düzenlemiştir. Buna göre, sigortalıların teminatlarla karşılanmamış alacakları iflâs masasında 3. sırada yer alır.

³¹² Sesyılmaz, a.g.b., sh. 409.

Bu sistemde, gerek şirketin faaliyete başlaması aşamasında, gerekse faaliyeti ve tasfiyesi aşamasında her türlü tedbiri alma hususunda takdir yetkisi bulunan denetim makamının, bu yetkisini hukukî ölçülerin gerektirdiği şekilde (denetim kanununa, genel hukuk kaidelerine ve anayasa prensiplerine uygun olarak) kullanması gerekir. Müdahale, karşı tarafa en az zarar verecek şekilde, eşit ve amacına uygun olmalıdır. Denetleme merciinin yetkilerini aşması halinde, sigorta şirketlerinin idarî yargıya başvurma hakları vardır ve hukuka aykırı olan idarî tasarrufların iptalini isteyebilirler³¹³.

Denetim hukukunun mahiyetine en uygun sistem olan maddî kontrol sistemi, bugün, az veya çok farklarla bütün gelişmiş ülkelerde (ABD., İngiltere, Almanya, Fransa, İsviçre, İtalya, Avusturya, Belçika gibi) uygulanmaktadır. Ülkemizde de, 7397 sayılı SMK, maddî kontrol sistemini benimsemiştir³¹⁴.

3. TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN DENETİMİ İLE İLGİLİ KURULUŞLAR³¹⁵

3.1. Sigorta Şirketlerinin Denetiminde Yetkili Makam

Sigortacılık özel bir konu olup, uzmanlık gerektirmektedir. Bu nedenle sigorta şirketlerinin denetimi için kural olarak, bu alanda bilgi ve ihtisas sahibi, tarafsız kişilerden oluşan bir heyetin görevlendirilmesi isabetli bir yaklaşım olacaktır. Yabancı ülkelerde bu prensip göz önünde tutularak, sigorta şirketlerini denetleyen, ilgili bakanlığa bağlı ihtisas organları oluşturulduğuna rastlanılmaktadır³¹⁶.

Türkiye'de, 1927 tarihli ilk denetim kanununa göre, sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı (bugünkü adı ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı) tarafından denetlenmiştir. 1959 tarih ve 7397 sayılı SMK'nın ilk şeklinde, sigorta şirketlerini, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın, «Murakabe Kurulu» aracılığıyla denetleyeceği öngörülmüştür. Bugün yürürlükte olan SMK'ya göre (m. 1/II. f./a bendi) denetim makamı, (ilk düzenlemeden

³¹³ Sesyılmaz, a.g.b., sh. 408; Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 14.

³¹⁴ Kender, *Husûsî Sigorta Hukuku*, sh. 36 vd.; Sesyılmaz, a.g.b., sh. 410.

³¹⁵ Türkiye'de sigorta sektörünün kurumsal yapısı ile sigorta ve reasürans şirketlerinin denetiminde yetkili olan makamın bu yapı içindeki konumunu görmek için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümünde, EK – 2 "Türkiye'de Sigorta Sektörünün Kurumsal Yapı Şeması", sh. 126.

³¹⁶ Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 141 vd.

farklı olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı değil) Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu **Bakan veya Bakanlıktır**³¹⁷. Sigortacılık sektörünün denetlenmesi, Hazine Müsteşarlığına bağlı faaliyet gösteren Sigorta Denetleme Kurulu tarafından yapılmaktadır. Sigortacılık sektörünün düzenlenmesi ve buna ilişkin politikaların uygulanması ise, yine Hazine Müsteşarlığına bağlı faaliyet gösteren Sigortacılık Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır³¹⁸.

SMK'nın 539 sayılı KHK ile değişik 30. m.sine göre: "Sigorta ve reasürans şirketleri ile sigortacılık işlemi yapan veya sigortacılık alanında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişiler, bu kanun ve diğer kanunların sigortacılıkla ilgili hükümleri yönünden Sigorta Denetleme Kurulunun denetimine tâbidir. Sigorta ve reasürans şirketlerinin faaliyetleri, varlıkları, iştirakleri, alacakları, öz kaynakları, borçları ile malî bünyeyi ve idarî yapıyı etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve tahlili Kurul uzman ve uzman yardımcıları ile aktüer ve aktüer yardımcıları tarafından yapılır". Bu madde hükmüne göre Denetleme Kurulu tarafından yapılan iş, teftiş veya durum tespittir. Ancak, tespit edilen duruma göre gerekli icraî kararları alacak olan makam, diğer ilgili maddelerden anlaşıldığı üzere Hazine Müsteşarlığı ve bağlı olduğu Bakan veya Bakanlıktır³¹⁹.

3.2. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

7397 sayılı SMK'nın (bugün de yürürlükte olan) m. 36/I. f.sından hareketle, 1960 yılında tüzel kişiliği haiz "Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" kurulmuş ve Birlik, 1975 yılında ana tüzüğü ile "Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" adını almıştır. 1987 yılında 3379 sayılı kanun ile, SMK'nın 36. m.si yeniden düzenlenmiş ve birliğe "kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu" hüviyeti verilmiştir³²⁰.

3379 sayılı kanun, birliğin kurulmasını ve amacını içeren SMK'nın m. 36/I. f.sını aynen muhafaza etmiş, bu fıkrayı takiben 15 fıkra ile birliğin organları, görev ve yetkileri hakkında ayrıntılı bir düzenleme getirmiştir. Birliğin amacı, sigortacılık

³¹⁷ Hazine Müsteşarlığı, ekonomiden sorumlu Devlet Bakanlığına bağlı bulunmaktadır.

³¹⁸ Bozer, *Sigorta Hukuku* (1999), sh. 16; Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 67.

³¹⁹ 7397 sayılı SMK'nın 30. maddesinden hareketle, "Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu Çalışma Yönetmeliği" çıkarılmıştır: Bu Yönetmelik için bkz. RG. 20. 02. 1995 - Sayı: 22208; ayrıca, bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 66 vd.

³²⁰ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 73 vd.

mesleğinin gelişmesini, şirketler arasında dayanışmanın teminini, şirketlerin sigortacılık mesleğinin gerektirdiği düzen ve disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak ve haksız rekabeti önlemek üzere gerekli kararları almak ve uygulamaktır. SMK m. 36/II. f.sına göre, Türkiye’de çalışan bütün sigorta ve reasürans şirketleri, kuruluş işlemlerinin tamamlanmasından ve ruhsatnamelerinin alınmasından itibaren üç ay içinde birliğe üye olmak zorundadırlar³²¹.

4. 7397 SAYILI SİGORTA MURAKABE KANUNU AÇISINDAN, YABANCI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRKİYE’DE FAALİYETE BAŞLAMA, FAALİYET VE FAALİYETİNİN SONA ERMESİ AŞAMALARI

4.1. Sigortacılık Yapabilecek Müesseseler

Sigorta şirketlerinin Türkiye’de faaliyete başlama aşamasını incelemeye geçmeden önce, Türkiye’de hangi tür müesseselerin sigortacılık faaliyetinde bulunabileceğinin tespiti gereklidir.

4.1.1. Genel Olarak

Sigortacılık tekniğinin gerektirdiği esaslar, sigorta sözleşmelerinin içeriğini etkilediği gibi, sigortacılık faaliyetinde bulunacak olan müesseselerin bünyelerine de tesir etmektedir. Sigortacılık faaliyetinin özünde işletme, organizasyon ve sermaye esasları yattığı için, hemen hemen bütün ülkelerde, gerçek şahısların ve şahıs şirketlerinin sigortacılık faaliyetinde bulunmalarına izin verilmemektedir³²². Öte yandan, hemen hemen bütün ülkelerde, sigortacılık faaliyetinde bulunmak isteyenlerin (İngiltere’deki *Lloyd’s* hariç), tüzel kişi olarak örgütlenmeleri şart koşulmaktadır³²³.

Sigortacılık faaliyeti için en çok tercih edilen müesseseler, tüzel kişiliği olan, sermayesi paylara bölünmüş şirketler ile karşılıklı (mütüel) şirketlerdir. Günümüzde, sigortacılıkta ileri olan bütün ülkelerde sigortacılık faaliyetlerinin, sermayesi paylara

³²¹ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 74 vd.

³²² Alfred Isaac, *Sigorta İşletmesi, C. I: Esaslar - Muameleler - Organizasyon* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1946), sh. 162.

³²³ Seyfi Döm, *Özel Sigortacılığın Denetlenmesi* (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 1999) sh. 17.

bölünmüş şirketlere ve özellikle anonim şirketlere bırakıldığı görülmektedir³²⁴. Öte yandan, birçok ülkede, bir sermaye şirketi türü olmasına rağmen, limitet şirketlerin; sermayelerinin yeterli olmadığı ve bir sigorta şirketinde olması gereken aleniyete sahip bulunmadıkları gerekçeleriyle, sigortacılık faaliyetinde bulunmalarına izin verilmemektedir³²⁵.

4.1.2. Yerli Sigorta Şirketleri Açısından

Sigortanın ekonomik alandaki önemi nedeniyle, sigortacılık yapacak müesseselerin şekli, genellikle kanunla tayin edilmektedir. SMK'nın 539 sayılı KHK ile değişik 2. m.sinden hareketle, Türkiye'de bugün sigortacılık faaliyeti, sadece **anonim şirketler** veya **karşılıklı (mütüel) şirketler** tarafından yapılabilir. SMK'nın 2. m.si, sigorta veya reasürans işleri yapacak şirketlerin, anonim şirket tarzında kurulmalarını öngörmüş ve bunların kuruluşuna ilişkin özel şartlar getirmiştir (SMK m. 2/II. f.). Kanun yine aynı madde içinde, sigorta şirketlerinin, ortak sayısı 200'den az olmamak üzere, kooperatif şirketlerin tâbi olduğu esaslara göre karşılıklı (mütüel) şirket olarak da kurulabileceğini öngörmüştür (SMK m. 2/III. f.). Türkiye'de sigortacılık ruhsatıyla çalışan **tek karşılıklı sigorta şirketi**, "Birlik Sigorta Kooperatifi" idi. Ancak, bu karşılıklı sigorta şirketi, 19. 12. 1997'de anonim şirkete dönüşmüştür³²⁶.

Türkiye'de limitet şirketler, TTK m. 503/III. f. hükmüne göre, sigortacılık faaliyetinde bulunamazlar. Ayrıca, Türkiye'de sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler de, sigortacılık faaliyetinde bulunamamaktadırlar³²⁷.

³²⁴ Keza, anonim şirketlerin, dağınık ve küçük tasarrufları bir araya toplayarak büyük sermayeye ihtiyaç duyan teşebbüsleri meydana getirebilme avantajı vardır. Diğer yandan, anonim şirketlerin bünyeleri itibariyle bütün faaliyetlerinin kontrolü kolaydır, ayrıca devlet denetimine de tâbidirler: Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 28; ayrıca, bkz. Döm, a.g.e., sh. 23 vd.

³²⁵ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 28.

³²⁶ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 30.

³²⁷ Şöyle ki, 1927 tarihli denetim kanununda sermayesi paylara bölünmüş bütün ticaret şirketlerinin sigortacılık yapabileceği kabul edilmişti (m. 1). 7397 sayılı Kanunun projesinde de, sigortacılık faaliyetinde bulunabilecek şirketler arasında sermayesi paylara bölünmüş şirketler yer almıştı. Ancak, aynı Kanunun gerekçesinde (bkz. Meclis Zabıt Ceridesi, Devre XI, Cilt X), anonim şirketler dışında, sermayesi paylara bölünmüş şirket türü olarak (limitet şirketlerin sigortacılık faaliyetinde bulunmalarının yasak olması nedeniyle) sadece sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin kalması ve bu şirket tipinin de sigortalıların haklarını koruma bakımından uygun görülmemesi nedeniyle, sadece anonim şirketlerin sigortacılık faaliyetinde bulunabileceği kabul edilmiştir: Yaşar Karayalçın, "Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Proje ve Teftiş ve Murakabe Hukukunun Başlıca Meseleleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IX, S. 3-4: 114-134, (1952), sh. 115.

4.1.3. Yabancı Sigorta Şirketleri Açısından

SMK'nın 539 sayılı KHK ile değişik 2. m.sinin IV. fıkrasına göre, yabancı ülkelerde kurulmuş yabancı sigorta şirketleri, Türkiye'de ancak şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilirler. Yukarıda da ifade edildiği gibi, SMK'nın 2. m.si, Türkiye'de kurulacak (yerli) sigorta şirketlerinin anonim şirket şeklinde kurulması şartını getirmekle birlikte; sigorta şirketlerinin karşılıklı (mütüel) şirket olarak da kurulabileceğini ifade etmektedir. Ancak, aynı maddede, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilen yabancı sigorta şirketlerinin türü hakkında herhangi bir ifade yer almamaktadır. Maddenin bu düzenleniş şekline göre, acaba, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilen yabancı sigorta şirketi için, anonim veya karşılıklı şirket türünde kurulma şartı aranmayacak mıdır?

Kanaatimizce, anonim veya karşılıklı şirket statüsünde kurulma şartı (maddenin açık hükmünden anlaşıldığı üzere), Türkiye'de kurulacak (yerli) sigorta şirketlerine özgüdür. Yurt dışında kurulmuş ve Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek olan yabancı sigorta şirketinin, anonim veya karşılıklı şirket statüsünde olması şart değildir. Çünkü, sigortacılık yapabilecek müesseselerin türü, ülkeden ülkeye³²⁸ değişiklik göstermektedir. Hâl böyleyken, Türkiye'de faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketinin türünü anonim veya mütüel şirket olarak sınırlandırmak, sigortacılığın uluslararası önem ve rolünün göz ardı edilmesine neden olacaktır. Kendi ülkesinin mevzuatına uygun olarak kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve sigortacılık yapmasına izin verilen bir şirket (anonim veya mütüel şirket statüsünde olmasa bile), Türkiye'de şube açmak suretiyle sigortacılık faaliyetinde bulunabilir. Burada önemli olan, yabancı sigorta şirketinin türü değil, sigortacılık faaliyetinin yürütülebilmesi için gerekli olan

³²⁸ Avrupa Topluluğu'na üye olan bazı ülkelerde, şu türdeki şirketler sigortacılık yapabilmektedir: **Belçika'da:** Anonim şirket, komandit şirket, karşılıklı sigorta (mütüel) birliği, kooperatif şirket; **Danimarka'da:** Anonim şirket, mütüel şirket; **Almanya'da:** Anonim şirket, karşılıklı sigorta şirketi, kamu hukukunun rekabete dayanan sigorta teşebbüsleri; **Fransa'da:** Anonim şirket, kooperatif şirket, Sosyal Güvenlik Yasasına göre yürütülen yardım kurumları, Karşılıklı Yardım Kanununa göre yürütülen yardım kurumları; **İrlanda'da:** Hisseleri sınırlandırılmış veya garanti edilmiş veya sınırlandırılmamış tüzel kişi ticaret şirketleri; **İtalya'da:** Anonim şirket, kooperatif şirket, mütüel birlikler; **Lüksemburg'da:** Anonim şirket, komandit şirket, mütüel sigorta birlikleri, kooperatif şirket; **Hollanda'da:** Anonim şirket, kooperatif şirket; **İngiltere'de:** Hisseleri sınırlandırılmış veya garanti edilmiş veya sınırlandırılmamış anonim şirketler, Sınai ve İdareli Şirketler Yasasına göre tescil edilmiş şirketler, *Lloyd's* adıyla bilinen aracılık yüklenimcileri (*underwriter*'lar); **İspanya'da:** Anonim şirket, mütüel şirket, kooperatif şirket; **Portekiz'de:** Anonim şirket, mütüel sigorta şirketi: Servet Taşdelen, **Avrupa Birliğinde Sigorta Denetim Hukuku ve Türk Sigorta Denetim Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme** (Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, 1996), sh. 31.

donanım, organizasyon ve sermayeye sahip olup olmadığının tespiti. Bunun tespiti de, yabancı sigorta şirketine ruhsat verilmesi aşamasında söz konusu olur. Bilindiği gibi, sigortacılık ruhsatını vermeye yetkili makamın, ruhsatname verme konusunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Yetkili makam, sigortacılık yapmak üzere ruhsat talebinde bulunan yabancı sigorta şirketinin, sigortacılık faaliyetini yürütebilecek kapasitede olup olmadığını inceleyecek, uygun bulduğu takdirde ruhsatnameyi verecektir.

4.2. Sigorta Şirketlerinin Faaliyete Başlama Aşaması

539 sayılı KHK ile değişik (bugün yürürlükte olan) SMK, yerli sigorta şirketlerinin faaliyete başlamasında uygulanacak hükümler ile yabancı sigorta şirketlerinin faaliyete başlamasında uygulanacak hükümler arasında önemli farklılıklar getirmiştir. SMK, yerli sigorta şirketlerinin faaliyete başlaması için öncelikle **kuruluş izni**, daha sonra da **sigortacılık ruhsatı** almalarını öngörmüştür. SMK, yabancı sigorta şirketlerinin faaliyete başlaması içinse, öncelikle **şube açma izni**, daha sonra da **sigortacılık ruhsatı** almalarını öngörmüştür. Hemen belirtelim ki, yerli sigorta şirketleri için sigortacılık ruhsatı alma konusunda SMK'da yer alan hükümler, aynen yabancı sigorta şirketlerine de uygulanacaktır, bu konuda farklılık yoktur. Ancak, yerli sigorta şirketlerinin faaliyete başlamasında aranan kuruluş izni ile yabancı sigorta şirketlerinin faaliyete başlamasında aranan faaliyet (şube açma) izni, mahiyeti gereği birbirinden oldukça farklıdır. Bu nedenle, yerli sigorta şirketlerinin faaliyete başlaması ile yabancı sigorta şirketlerinin faaliyete başlamasının birbirinden ayrı olarak incelenmesi gerekmektedir.

4.2.1. Yerli Sigorta Şirketlerinin Faaliyete Başlaması

4.2.1.1. Kuruluş İzni

SMK m. 2/I. f.ya göre: "Türkiye'de bir sigorta veya reasürans şirketinin kurulması, ... Bakanlığın³²⁹ **iznine** tâbidir".

Sigorta şirketlerinin çalışmaya başlarken devletten ruhsatname alma zorunluluğunun olması, sigorta denetim hukukunun temel prensiplerinden biridir. Diğer ülkelerde ve Avrupa Topluluğu'nun sigortaya dair kurallarında bu esas kabul

³²⁹ Bu bakanlık, Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu ekonomiden sorumlu Devlet Bakanlığıdır.

edilmiştir³³⁰. Türk hukukunda ise, 539 sayılı KHK ile değişik SMK, sigortacılık yapacak bir şirketin devletten ruhsatname alması zorunluluğu yanında, bir de kuruluş izni alması zorunluluğunu getirmiştir³³¹.

Sigorta şirketleri, genellikle anonim şirket tarzında kurulmaktadır. Anonim şirketlerin kuruluşu, bilindiği gibi, TTK hükümlerine tâbidir. Bir anonim şirketin kurulması için, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir (TTK m. 273). SMK'nın, sigorta şirketleri için Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlıktan da kuruluş izni alma zorunluluğunu getirmesi, sigortacılık faaliyetinde bulunacak olan bir anonim şirketin, kuruluş aşamasında, hem Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın, hem de Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın denetimine tâbi olması sonucunu doğuracaktır. Bir şirketin kuruluşu iki defa ve iki ayrı makamın iznine tâbi tutulmamalıdır. Bu hukuken doğru değildir. Sigorta denetim hukukunda, devlet, bir sigorta şirketini, çalışmaya başlamadan önce ruhsatname almak için gerekli olan şartları yerine getirip getirmediği noktasında denetlemektedir. Üstelik, kuruluş bakımından sigortacılık için önemli sayılacak bazı şartların (örneğin, şirketin nev'i, sermaye miktarı vs.) varlığı, ruhsatname verilirken de kontrol edilebilir. Sigorta şirketleri için ruhsatname alma zorunluluğu varken, SMK'nın bir de kuruluş izni alma zorunluluğunu getirmesi, kanun yapma tekniğine aykırı olduğu gibi, hukukî ve ekonomik gerekçeden de mahrumdur³³².

4.2.1.1.1. Şartları

Anonim veya karşılıklı (mütüel) şirketlerin sigortacılık yapmak üzere Bakanlıktan kuruluş izni almaları için, öncelikle bağlı oldukları kanun hükümlerine göre kurulmaları, sonra da SMK m. 2'de yer alan özel şartları yerine getirmeleri gerekir.

³³⁰ Taşdelen, a.g.e., sh. 30.

³³¹ Rayegân Kender, "539 sayılı KHK'nın Kuruluş İzni ve Ruhsata Dair Hükümlerinin Değerlendirilmesi", 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK'nın Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994), Sigorta Hukuku Dergisi, S. 1:52-67, (1996), sh. 53.

³³² Kender, a.g.b., sh. 53 vd; Merih Kemal Omağ ve Mehmet Somer, "539 Sayılı KHK'nın Anonim Şirketler Hukukuna İlişkin Olmak Üzere Bazı Yönlerden Değerlendirilmesi", 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK'nın Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994), Sigorta Hukuku Dergisi, S. 1: 21-51, (1996), sh. 22 vd.

Anonim şirketlerin kuruluş şartları, TTK'nın şirketler bahsinde (m. 269 vd.) yer almaktadır. TTK'nın anonim şirketlerin kuruluş, işleyiş ve sona ermesine ve anonim şirketlerde devlet kontrolüne dair bütün hükümlerine elbette ki sigorta şirketleri de tâbidir. Ancak, anonim şirketlerin TTK hükümlerine göre kuruluşu ve denetimi konumuzun tamamen dışındadır. Burada, sadece, TTK'nın tedricî veya anî kuruluşla ilişkin hükümlerine uygun olarak kurulmuş bir anonim şirketin, sigortacılıkla meşgul olabilmesi için, SMK'nın aradığı özel şartlar incelenecektir.

Türkiye'de kurulacak sigorta şirketlerinin kuruluş izni almak için yerine getirmek zorunda oldukları **şartlar** (SMK m. 2/II. f./a,b,c,d,e bentleri) şunlardır:

- (i) Yalnızca sigortacılık işleri yapmak üzere anonim şirket şeklinde kurulmaları;
- (ii) Ödenmiş sermayelerinin 8 trilyon TL'den az olmaması;
- (iii) Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve nama yazılı olması;
- (iv) Ana sözleşmelerinin bu kanun hükümlerine uygun olması;
- (v) Kurucularının belli niteliklere³³³ sahip olmaları şarttır.

Türkiye'de kurulacak sigorta şirketlerinin kuruluş izni almak için yerine getirmek zorunda oldukları bu beş şart dışında, bir şart daha aranmaktadır ki, bu şart:

(vi) Ödenmiş sermayelerinin % 20'si oranında **teminat** tesis etmeleridir. Yerli sigorta şirketleri için kuruluş iznini düzenleyen SMK'nın 2. m.sinde, sigorta şirketlerinin yerine getirmek zorunda olduğu şartlar arasında, bu şart yer almamaktadır. Teminat tesisine ilişkin bu şart, (teminatı düzenleyen) SMK'nın m.12/IV. f.sında ve (ruhsat başvurusuna eklenecek bilgi ve belgeleri düzenleyen) Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 15. m.sinde yer almaktadır.

SMK m. 2/II. f./a-e bentlerinde yer alan beş şartın, Türkiye'de kurulacak (yerli) sigorta şirketlerine ait olduğu, madde hükmünde açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, maddenin üçüncü fıkrasında karşılıklı (mütüel) sigorta şirketleri düzenlenmiştir. SMK m. 2/III. f.

³³³ Kurucuların taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya beş yıldan fazla yahut sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla ağır para cezasına mahkum edilmemiş olmaları; cezası ne olursa olsun zimmet, ihtilâs, rüşvet, irtikâp, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlar ile resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, istimal ve istihlâk kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, devlet sınırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından dolayı hüküm giymemiş, iflâs ve konkordato ilân etmemiş olmaları şarttır.

şöyledir: “Sigorta şirketleri, ortak sayısı 200’den az olmamak üzere kooperatif şirketlerin tâbi olduğu esaslara göre karşılıklı (mütüel) şirket olarak da kurulabilir”. Maddenin bu düzenleniş şekline göre, karşılıklı (mütüel) sigorta şirketlerinin kuruluş izni almaları için, **sadece** düzenlenmiş oldukları fıkrada yer alan şart (ortak sayısının 200’den az olmaması) aranacak, maddenin ikinci fıkrasının bentlerinde yer alan şartlar aranmayacaktır³³⁴.

TTK hükümlerine göre bir anonim şirketin kurulabilmesi için esas sermayesi en az 5 milyar TL olmalıdır (TTK m. 272). Ayrıca, anonim ortaklığa sermaye olarak nakit, nakitten başkaca iktisadî bir değer, taşınır ve taşınmaz mallar konulabilir (TTK m. 285). 7397 sayılı SMK ise, sigortalıların menfaatlerini korumak için, sigortacılık yapacak anonim şirketlerin ödenmiş sermayesinin 8 trilyon liradan az olmamasını ve asgarî sermayenin sadece nakdî olabileceğini hükme bağlayarak, kuruluş sermayesi konusunda TTK’da yer alan mevcut hükümlere iki önemli istisna getirmiştir³³⁵.

SMK m. 2/VII. fıkra ile, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlık, yine aynı maddede yazılı asgarî sermaye tutarını, Devlet İstatistik Enstitüsü Toptan Eşya Fiyatları Endeksi artış oranını aşmamak kaydıyla arttırmaya yetkili kılınmıştır³³⁶.

4.2.1.1.2. Gerekli Olan Belgeler

Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin³³⁷ 5. m.sinde, sigorta şirketlerinin kuruluş izni başvurusu yapabilmeleri

³³⁴ Kender, **a.g.b.**, sh. 54 vd.; öte yandan, anonim şirket şeklinde kurulan şirketlerin, sigortacılık yapmak üzere, kuruluş izni almak için Bakanlığa yapacağı başvuruya eklenecek belgelere ilişkin hükümler ile sigortacılık ruhsatı almalarına ilişkin hükümler, kooperatif şirketlerin tâbi olduğu esaslara göre kurulan karşılıklı (mütüel) şirketlere de aynen uygulanır, bu konuda farklılık yoktur.

³³⁵ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 28 vd.

³³⁶ 16. 04. 1994 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ve SMK’da en son değişikliği yapan 539 sayılı KHK, asgarî sermaye tutarını 200 milyar TL olarak belirlemişti. Bakanlık, SMK. m. 2/VII. fıkradan aldığı yetkiyle asgarî sermaye tutarını arttırmıştır. Bakanlık, bu asgarî sermaye tutarını, 11. 11. 1995 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile 350 milyar TL’ye, 18. 06. 1996 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile 500 milyar TL’ye, 05. 02. 1998 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile 1.6 trilyon TL’ye, 15. 07. 1999 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile 3 trilyon TL’ye, 10. 04. 2001 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile 5 trilyon TL’ye ve nihayet 23.07.2002 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile 8 trilyon TL’ye yükseltmiştir (RG. 23. 07. 2002 - Sayı: 24824): Reha Bavbek, “Sigorta Şirketlerinde Asgarî Sermaye”, **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 435: 4-5, (1996), sh. 4.

³³⁷ Bu Yönetmelik ile Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik için bkz. RG. 26. 12. 1994 - Sayı: 22153 ve RG. 14. 07. 1995 - Sayı: 22343.

için gerekli olan **belgeler** yer almaktadır. Yönetmeliğin 5. m.sine göre: “Türkiye’de sigorta veya reasürans şirketi kurulması Bakanlığın ön iznine tâbidir. Kurucular, ilgili merciler nezdinde kuruluş işlemlerine başlamadan önce, ön izin almak için aşağıda belirtilen belgelerle³³⁸ Müsteşarlığa başvuruda bulunurlar:

- (i) Anonim veya kooperatif şirketlerin tâbi olduğu esaslara göre kurulacak karşılıklı (mütüel) şirketin kurucuları tarafından imzalanmış ana sözleşmenin noterden tasdikli iki nüshası;
- (ii) Şekli ve içeriği Müsteşarlık tarafından tespit edilen “Yapılabilirlik Raporu”;
- (iii) Gerçek kişi ortakların adlî sicil belgeleri, iflâs etmediklerine ve konkordato ilân etmediklerine dair belgeler ile şekli ve içeriği Müsteşarlıkça tespit edilen “Gerçek Kişi Kuruculara İlişkin Bilgi Formu”;
- (iv) Tüzel kişi ortakların ana sözleşmeleri, iflâs etmediklerine ve konkordato ilân etmediklerine dair belgeler, son üç yıla ait bilanço ve kâr-zarar cetvelleri ile şekli ve içeriği Müsteşarlıkça tespit edilen “Tüzel Kişi Kuruculara İlişkin Bilgi Formu”.

Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 8. m.sine göre, kuruluş ön izni için Müsteşarlığa yapılacak başvuruların sonuçları, gerekli tüm bilgi ve belgelerin tamamlanmasından itibaren iki ay içerisinde başvuru sahiplerine bildirilir. Yine aynı Yönetmeliğin 9. m.sine göre de, kuruluş ön izni alanlar, iznin verildiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde tescil işlemlerini tamamlayıp ruhsatname almak üzere Müsteşarlığa başvuruda bulunurlar. Bu süre içinde başvuruda bulunmayanların izinleri geçersiz sayılır³³⁹.

4.2.1.2. Sigortacılık Ruhsatı Alma

Ruhsat verilmesi ve iptalini düzenleyen SMK’nın m. 3/I. fıkrası aynen şöyledir: “Sigorta ve reasürans şirketleri, sigorta ve reasürans faaliyetine başlamadan önce Müsteşarlıktan ruhsat almak zorundadırlar. Bu ruhsat, sigorta şirketlerine faaliyet göstermek istedikleri her **brans** için ayrı ayrı verilir...”.

³³⁸ Yerli sigorta şirketlerinin kuruluş ön izni başvurusunda, Hazine Müsteşarlığı’nın istemiş olduğu bilgi ve belgelerin şekli ve içeriği için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümünde, EK - 6 “Yerli Sigorta Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni ile Yabancı Sigorta Şirketlerinin Şube Açma İzni Başvurusunda İstenen Bilgi ve Belgeler”, sh. 133.

³³⁹ Kender, **Husûsî Sigorta Hukuku**, sh. 84.

Sigortacılık ruhsatının hangi sigorta branşlarında verileceğinin tespiti için, “Sigorta Grupları” başlığını taşıyan SMK m. 7’de şöyle bir düzenleme getirilmiştir: “Sigortacılık faaliyetleri, **hayat** sigortaları ve **hayat dışı** sigortalar olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Hazine Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Bakanlık, bu ana gruba girecek sigorta branşlarını tespiti ve değişen ihtiyaçlara göre yeni sigorta branşlarını tesise yetkilidir. Tesis edilen sigorta branşları³⁴⁰ Resmî Gazete’de ilân edilir. Sigorta şirketleri, hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar ana gruplarından sadece birinde faaliyet gösterebilirler”.

SMK m. 3’ün diğer fıkralarında, ruhsatın iptal edileceği haller gösterilmiştir. Gerek üçüncü maddede, gerekse diğer maddelerde ruhsat verilmesi için gerekli olan şartlar yer almamıştır. Ruhsatname alınması için gerekli olan şartlar, yukarıda zikredilen Yönetmelikte yer almıştır³⁴¹. Yönetmeliğin 15. m.sine göre, ruhsatname almak isteyen şirketler, faaliyette bulunmak istedikleri branşla ilgili olarak bazı bilgi ve belgelerle Müsteşarlığa başvuruda bulunurlar. Bu bilgi ve belgeler şunlardır:

- (i) Çalışma esasları raporu (Bu raporda, ruhsat istenilen branşla ilgili pazar değerlendirmesi, şirketin amacı, faaliyet politikası, örgütlenme şeması, 3 yıllık prim üretim hedefi ve söz konusu branşta şirketçe yapılması düşünülen katkıların neler olduğu hususlarının bulunması gerekmektedir.);
- (ii) Saklama payı asgarî ve azamî hadlerini gösteren tablolar ile reasürans ve retrosesyon program ve plânlarını gösterir belgeler;
- (iii) Teknik rezervler ve fonlarla ilgili yatırımların detayını gösterir belgeler;
- (iv) Tarifeler ve hesaplanma şekilleri;
- (v) Uygulanacak özel şartlar ve poliçe örnekleri;
- (vi) İstihdam edilecek personele ve teknik donanımına ilişkin belgeler;
- (vii) Hayat sigortalarında teknik karşılıkların hesaplanmasında kullanılacak ölüm, malûliyet ve hastalık tabloları, komisyon oranları, tenzil, iştirak ve ikraz işlemlerine ilişkin esasları, teknik faiz oranları, ferdî ve grup hayat sigortası tarifeleri ve bunlara ilişkin hesaplama usulleri.

³⁴⁰ Sigorta şirketlerinin faaliyete bulunabilecekleri sigorta branşları şunlardır: **Yangın, Nakliyat, Kaza, Makine-Montaj, Tarım, Hukuksal Koruma, Sağlık, Ferdî Kaza, Kredi ve Hayat.**

³⁴¹ Burada aranan şartlar, bir sigorta veya reasürans şirketinin sigorta sektöründe ekonomik faaliyette bulunabilmesi için gerekli olan şartlardır. Bu şartlar, çalışma serbestisinin sınırlanması niteliğinde olduğundan Anayasa hükmüne göre (m. 13) kanun ile düzenlenmelidir. Bu şartlar yönetmelikle düzenlenemez. Yönetmeliğin amacı, kanun hükmünün uygulanmasını sağlamaktır. Bu nedenle, yönetmelikte sadece usul ve şekle dair hükümler yer alabilir: Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 41.

(İlk defa ruhsat alacak şirketlerden, yukarıda belirtilen belgelere ilâve olarak);

- (i) Ticaret siciline tescil edildiklerine ilişkin sicil belgesi ve tescilin ilân edildiği Ticaret Sicili Gazetesi'nin birer nüshası,
- (ii) Asgarî ödenmiş sermaye miktarının tamamının ödendiğine ilişkin belgenin tasdikli bir nüshası,
- (iii) Ödenmiş sermayenin asgarî % 20'si oranındaki teminatın tesis edildiğine ilişkin belgenin tasdikli bir nüshası,
- (iv) Yönetim kurulu üyeleri, genel müdür, genel müdür yardımcıları ve denetçilerin kanunun dördüncü maddesinde aranılan şartları haiz olduklarına dair belgeler ile şekli ve asgarî içeriği Müsteşarlıkça tespit edilen "Yönetici ve Denetçilere İlişkin Bilgi Formu",
- (v) Yetkili müdür ve müdürler kurulu üyelerinin kanunun dördüncü maddesinde aranılan şartları haiz olduklarına dair belgeler ile şekli ve asgarî içeriği Müsteşarlıkça tespit edilen "Yönetici ve Denetçilere İlişkin Bilgi Formu",
- (vi) Yetkili müdürün, şubeyi temsil ve ilzama mezun kılındığına dair şirket yetkili organları tarafından alınan karar ile bu amaçla kendisine verilen vekâletnamenin tasdikli birer nüshası da istenir.

Sigorta denetim hukuku alanında en önemli prensip, yetkili makamın, sigortacılık yapmak üzere ruhsat talebinde bulunan şirketlerin kanunda gösterilen şartları ihtiyaçlara uygun bir şekilde yerine getirip getirmediğini incelemesi ve uygun bulunduğu takdirde ruhsatnameyi vermesidir. Bu konuda idareye belli ölçüde (sınırı kanunda belirtilen) takdir yetkisi verilmesi, maddî kontrol sisteminin bir gereğidir, amacı da sigortalıların korunmasıdır³⁴².

Ancak, ruhsatname verme hususu, Türk hukukunda hukuk tekniğine uygun olarak düzenlenmemiştir. Şöyle ki, 539 sayılı KHK ile değişik SMK'nun m. 3/I. fıkrası hükmü, ruhsatname alınacağını öngörmüş, ancak bunun şartlarını göstermemiştir. Bu durumda, madde metninden idarenin ruhsat vermede takdir yetkisinin olup olmadığı da anlaşılammaktadır. Sigorta ve reasürans şirketlerine ruhsatname verilmesinde idarenin

³⁴² Bkz. yuk. sh. 88 vd.

takdir yetkisinin olup olmadığını, Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 16. m.si hükmünden anlamaktayız. Madde hükmü aynen şöyledir: “Müsteşarlıkça talepleri uygun bulunanlara keyfiyet bir yazı ile bildirilir. Gerekli harçların yatırıldığıın belgelenmesini müteakip başvuru sahiplerine ruhsatnameleri verilir...”. Burada talebin uygun olup olmadığı Hazine Müsteşarlığınca takdir edilecektir. Bu takdir yetkisinin sınırları ise kanun hükmü ve denetim hukukunun amacı olmalıdır. Ancak, önemle belirtilmelidir ki, böyle bir hüküm ancak kanunda yer alabilir, yönetmelik bunu düzenleyemez³⁴³.

Yönetmeliğin, ruhsatname verilmesiyle ilgili 16. m.sinin ikinci cümlesinde, “... şirketler, ruhsatnameyi ticaret siciline tescil ve Ticaret Sicil Gazetesi ile Türkiye çapında dağıtımını yapılan günlük en az iki gazetede ilân ettirerek, ilânların yapıldığı gazetelerin ikişer nüshasını 15 gün içinde Müsteşarlığa gönderirler” hükmü yer almıştır.

Ruhsatname verme kararı, öyle bir idarî karardır ki, bununla yetkili makam, talepte bulunan şirketin ilgili sigorta branşında faaliyette bulunmasına müsaade eder. Bu işlem, şirketin, bir yandan devlet denetimine tâbi olduğunu, diğer yandan da kuruluş aşamasındaki denetimin idarî ve yasal gereklerine uygun bulunduğunu gösterir³⁴⁴. Müsteşarlığın ruhsatname verilmesi veya talebin reddine dair kararları, idarî karar mahiyetinde olduğundan, idarî yargının kontrolüne tâbidir³⁴⁵.

4.2.2. Yabancı Sigorta Şirketlerinin Faaliyete Başlaması

4.2.2.1. Eski Durum

1959 yılında kabul edilen 7397 sayılı Kanunun **ilk şekline** göre, Türkiye’de bir yabancı şirket aşağıda gösterilen şartlara uymak suretiyle sigortacılık alanında çalışabiliyordu (7397 sayılı SMK m. 2/son f., 4, 6, 7, 8 ve 11. maddeler).

³⁴³ Bkz. yuk. dn. 341; Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 43.

³⁴⁴ Bernard Viret, “İsviçre’de Yabancı Sigorta Teşekküllerinin Faaliyetlerine İzin Verilmesi”, Çev.: Akar Öcal, **Sigorta Hukuku Dergisi**, C. II, S. 3-4: 153-160, (1985), sh. 154.

³⁴⁵ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 44.

Yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de faaliyette bulunabilmeleri için, mensup oldukları ülkenin kanunlarına göre, anonim veya kooperatif şirkete denk bir statüye sahip olmaları gerekmektedir (m. 2/son f.). Yabancı sigorta şirketlerine ruhsatname verilmesinde aranacak olan (3. maddede yer alan şartların dışındaki) şartlar ise, 7397 sayılı Kanunun 4. m.sinde düzenlenmişti³⁴⁶.

Ayrıca, 7397 sayılı SMK’nın 6. m.si, Türkiye’de faaliyette bulunan veya bulunacak olan yabancı sigorta şirketleri hakkında **karşı işlem (mukabele-i bilmissil) esasını** kabul etmişti³⁴⁷. Söz konusu 6. m. şöyledir: “Türkiye’de çalışmakta olan veya çalışmak isteyen yabancı sigorta şirketlerinin mensup oldukları memleketlerde, Türk sigorta şirketlerinin çalışmak istemeleri halinde, o memleketler mevzuatına göre tâbi olacakları şartlar, bu kanunun yabancı sigorta şirketleri için vazettiği şartlardan daha ağır olduğu veya bilâhare ağırlaştığı takdirde; Ticaret Vekâleti bilmukabele alâkalı yabancı sigorta şirketlerinden aynı şartları yerine getirmelerini isteyebilir ve bu talebe uymayanların ruhsatını iptal edebilir”.

7397 sayılı Kanunun ilk şeklinde, Türkiye’de çalışmak isteyen yabancı sigorta şirketlerinin, Türkiye’de yeni bir sigorta şirketi kurmaları veya şube açmalarına olanak tanınmış, ancak bu, bir zorunluluk olarak yer almamıştı. Yabancı sigorta şirketleri de daha ziyade acente veya temsilcilik yolu ile çalışmayı yeğlemişlerdi³⁴⁸. Kanunun 7. maddesi, yabancı sigorta şirketlerine, Türk mevzuatı hükümleri dairesinde işlerini yürütmek için şirketin kanunî temsilcisi sıfat ve yetkisini haiz ve her türlü işlemlerden sorumlu olmak üzere bir **umumî vekil** tayin etmeleri zorunluluğunu getirmişti. Kanunun 8. m.sinde de, yabancı sigorta şirketlerinin umumî vekillerine verecekleri vekâletnamelerin neleri kapsayacağı hususları yer almaktaydı³⁴⁹.

³⁴⁶ Vedat R. Seviğ, “Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Kanunu ve Devletler Hususî Hukuku”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. XXXIV, S. 7-8: 265-278, (1960), sh. 265 vd.; Gülören Tekinalp, “Yabancı Sigorta Şirketlerinin Kuruluş ve İşleyişleriyle İlgili Bazı Problemler”, **Sigorta Hukuku Türk Derneği Tarafından Düzenlenen Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Seminer (Ankara: 15-18 Mayıs 1967)**, sh. 331-349, (Ankara: 1968), sh. 336 vd.; Şükrü Özyayın, “Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye’de Şube Açmaları”, **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (Ankara: 13-18 Mayıs 1963)**, sh. 551-558, (Ankara: 1964), sh. 557 vd.

³⁴⁷ Çelikel/Gelgel, a.g.e., sh. 151.

³⁴⁸ Aynı, sh. 150.

³⁴⁹ Seviğ, a.g.m., sh. 266; Tekinalp, a.g.b., sh. 340 vd.; Çelikel/Gelgel, a.g.e., sh. 150.

7397 sayılı Kanunun ilk şeklinde, reasürans şirketleri ile ilgili 60. madde, reasürans şirketlerinin Türkiye’de faaliyette bulunabilmeleri için, anonim şirket statüsünde olmalarını, belirli miktar ödenmiş sermayelerinin bulunmasını ve bu kanunun 3, 4, 5, 36 ve 39. madde hükümlerine tâbi olmalarını şart kılmıştı. Bu hükümle yabancı reasürans şirketlerinin de Türkiye’de faaliyette bulunabilmelerinin önü açılmıştı.

1987 yılında da 3379 sayılı Kanun, 7397 sayılı SMK’da köklü değişiklikler yapmıştı. Bu değişiklikler sayesinde, yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’de faaliyette bulunması, yeni bir şekle bürünmüştür. 3379 sayılı Kanunla değişik, 7397 sayılı SMK’nın 4. maddesi şöyledir: “Yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’de anonim şirket veya şube şeklinde faaliyet göstermeleri ve Türkiye’de faaliyette bulunan sigorta ve reasürans şirketlerine ortak olarak katılabilmeleri için tâbiyetinde buldukları ülkenin kanunlarına göre anonim şirket veya denk bir yapıya sahip olmaları mecburîdir... ”³⁵⁰

3379 sayılı Kanunun SMK’da yapmış olduğu değişikliğe göre, Türkiye’de sigortacılık faaliyetinde bulunacak olan yabancı şirketler, artık **umumî vekillik şeklinde çalışamayacaklardı**. 1987 değişikliği ile, 7397 sayılı SMK’nın (ilk şeklinde) umumî vekilliği düzenleyen 7 ve 8. m.leri yürürlükten kaldırılmış, yabancı şirketlerin Türkiye’de sigortacılık faaliyetinde bulunmaları, yeni bir düzenlemeye tâbi tutulmuştur. Yasanın yeniden düzenlenen 4. m.sine göre, Türkiye’de çalışmak isteyen yabancı sigorta şirketleri, Türkiye’de şube açarak faaliyette bulunabilirler, Türkiye’de anonim şirket şeklinde faaliyette bulunabilirler veya Türkiye’de faaliyette bulunan sigorta şirketlerine ortak olabilirlerdi.

³⁵⁰ Yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’de faaliyette bulunmasını düzenleyen 3379 sayılı Kanunla değişik SMK’nın 4. maddesi, yanlış anlamaya mahal verecek şekilde düzenlenmiştir. Unutulmamalıdır ki, yabancı sigorta veya reasürans şirketinin, Türkiye’de bir anonim şirket kurması veya bir Türk şirketine ortak olması, aslında yabancı sermayenin Türkiye’de yatırımıdır ve yabancı sermaye mevzuatı ile ilişkilidir. Yabancı sermaye ile kurulsa dahi (Türk hukukunda şirketlerin tâbiyeti konusunda idare merkezi kriteri kabul edildiğinden), Türkiye’de Türk kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve idare merkezi Türkiye’de olan şirket, Türk şirkettir. Buna göre, SMK’nın 4. maddesinin, bir yabancı sigorta veya reasürans şirketinin, Türkiye’de şube açarak veya anonim şirket şeklinde faaliyette bulunabileceğini veya Türkiye’de faaliyette bulunan bir sigorta veya reasürans şirketine ortak olabileceğini düzenleme altına aldığı anlaşılmalıdır. Yoksa, yabancı sigorta şirketinin, yabancılık sıfatını muhafaza ederek, Türkiye’de bir anonim şirket kurması veya bir Türk şirketine ortak olması söz konusu olamaz.

Yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de çalışan aynı tür şirketlere katılmaları veya şube açmaları için anonim veya dengi bir statüye sahip olmaları gerekmekteydi. Öte yandan, 3379 sayılı kanunla değişik SMK’nın 4. m.sinde, şube şeklinde çalışacak yabancı sigorta şirketinin 1 milyar TL ödenmiş sermaye getirmesi şart koşulmuştu. Bakanlar Kurulu bu miktarı beş katına kadar arttırabilirdi (m. 2/V)³⁵¹.

Görüldüğü gibi, bu düzenlemeler ile yabancı sigorta şirketlerinin temsilcilik yolu ile çalışmaları önlenmiş, belirli bir miktar sermaye getirme koşulu ile birlikte, 4. m.de yazılı olan hukuksal biçimde faaliyet göstermeleri kabul edilmişti. Türkiye’de umumî vekil yolu ile faaliyette bulunan şirketlerin şube veya anonim şirket biçiminde örgütlenmeleri ve Yasanın aradığı diğer şartları yerine getirmeleri için iki yıllık bir süre tanınmıştır (geçici m. 3). Bu şartları yerine getirmeyenlerin ruhsatnamelerinin iptal edileceği kabul edilmiştir³⁵².

1987 tarihli 3379 sayılı Kanun, 7397 sayılı SMK’nın 6. m.sinde yer alan ve Türkiye’de faaliyette bulunan veya bulunacak olan yabancı sigorta şirketlerine uygulanan karşı işlem (mukabele-i bilmisil) esasında herhangi bir değişiklik yapmamıştı. Ancak, 1993 tarihinde yürürlüğe giren 510 sayılı KHK’nın 30. m.si, yabancı sigorta şirketlerine uygulanan karşı işlem esasını düzenleyen 7397 sayılı SMK’nın 6. m.sini yürürlükten kaldırmıştır.

4.2.2.2. Yeni Durum

4.2.2.2.1. Şube Açma İzni

1994 yılında kabul edilen 539 sayılı KHK ile değişik 7397 sayılı SMK m. 2/I. fıkraya göre: “... yabancı ülkelerde kurulmuş bir sigorta veya reasürans şirketinin Türkiye’de faaliyette bulunması Bakanlığın **iznine** tâbidir”.

³⁵¹ Çelikel/Gelgel, a.g.e., sh. 150 vd.; Arseven, “Sigortacılığın Denetimi 3379 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler”, sh. 348 vd.; Reha Bavbek, “7397 Sayılı Kanundaki Değişiklik ve Sigorta Sektörümüz”. *Sigorta Dünyası Dergisi*, S. 328: 6-7, (1987), sh. 6.

³⁵² Çelikel/Gelgel, a.g.e., sh. 151.

4.2.2.2.1.1. Şartları

Yabancı sigorta şirketlerinin şube açma izni alabilmeleri için gerekli olan şartlar, 7397 sayılı SMK'nın (bugün yürürlükte olan metnin) 2. m.sinin V ve VI. fıkralarında düzenlenmiştir. Ayrıca, Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 6. m.sinde, SMK'da yer alan hükümler (SMK m. 2/IV,V. f.), benzer bir şekilde ifade edilmiştir.

SMK m. 2/IV. f., yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin, Türkiye'de ancak ŞUBE açmak suretiyle faaliyette bulunabileceklerini düzenlenmiştir. 1994 yılında kabul edilen ve 7397 sayılı SMK'da en son değişikliği yapan 539 sayılı KHK, 1987 tarih ve 3379 sayılı Kanunla yapılan esas değişikliği (yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de umumî vekillik şekilde çalışamayacağını) muhafaza etmiş; ancak, 1987 tarih ve 3379 sayılı Kanunun getirmiş olduğu düzenlemeden farklı olarak, yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de **sadece** şube açmak suretiyle faaliyette bulunabileceğini kabul etmiştir. Dolayısıyla, yürürlükte olan SMK'ya göre, yabancı sigorta şirketleri, Türkiye'de yabancı sıfatı ile ancak şube şeklinde faaliyet gösterebilirler.

Şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yabancı sigorta veya reasürans şirketlerinin, Türkiye'ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin SMK'nın m. 2/II. fıkrasının 3. bendine göre belirlenen tutardan (8 trilyon TL) az olmaması ve faaliyette buldukları ülkelerde sigortacılık yapmaktan yasaklanmamış olmaları şarttır (SMK m. 2/V. f.).

Teminatı düzenleyen, SMK'nın m.12/IV. f.sından ve ruhsat başvurusuna eklenecek bilgi ve belgeleri düzenleyen, Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 15. m.sinden hareketle; Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilecek olan yabancı sigorta şirketlerinin, şube açma izni almaları için aranacak şartlar arasında, ödenmiş sermayelerinin % 20'si oranında **teminat** tesis etmeleri şartı da yer almaktadır.

Bu durumda, bugün yürürlükte olan 539 sayılı KHK ile değişik SMK'ya göre, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketlerinin şube açma izni almaları için üç temel **şart** aranmaktadır. Bunlar:

- (i) Türkiye'ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin 8 trilyon TL'den az olmaması,
- (ii) Faaliyette buldukları ülkelerde sigortacılık yapmaktan yasaklanmamış olmaları ve,
- (iii) Ödenmiş sermayelerinin % 20'si oranında teminat tesis etmeleridir.

Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyette bulunan yabancı sigorta ve reasürans şirketleri, ikinci şubelerini açtıkları tarihten itibaren en geç bir ay içinde Müsteşarlığa ayrıca bir beyanname vererek, Türkiye'deki şubelerinden birini, diğer şubeleri temsile yetkili ve sorumlu yönetim merkezi³⁵³ olarak göstermek zorundadırlar. Bunların ikinci ve müteakip şubeleri izne tâbi değildir (SMK m. 2/VI. f.). Ayrıca, Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 6. m.sinin II. f.sında şöyle bir hüküm yer almaktadır: “Yabancı sigorta veya reasürans şirketlerinin Türkiye'de açacakları ilk şube, bu şirketlerin Türkiye'deki faaliyetlerinden sorumlu yönetim merkezleridir. Bu şirketler, Türkiye'de açtıkları müteakip şubelerinden birini merkez şube olarak tayin ederek yönetim merkezini buraya nakletmek istedikleri takdirde, TTK'nın ve ilgili mevzuatın hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bu hususu bir beyanname ile Müsteşarlığa bildirirler”.

4.2.2.1.2. Gerekli Olan Belgeler

Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 7. m.sinde, yabancı sigorta şirketlerinin, Türkiye'de şube açma izni için Müsteşarlığa yapacakları başvuruda, yanlarında bulunduracakları **belgeler**³⁵⁴ düzenlenmiştir. Bu belgeler şunlardır:

- (i) Ana sözleşmelerinin tasdikli bir nüshası;
- (ii) Türkiye'de şube açılması için, yetkili organları tarafından alınmış kararın tasdikli bir nüshası;
- (iii) Son üç yıla ait tasdikli bilançoları ile kâr-zarar cetvelleri;

³⁵³ “Sorumlu yönetim merkezi” ifadesiyle, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta veya reasürans şirketinin idare merkezi anlaşılmalıdır. Çünkü, yabancı şirketin Türkiye'de idare merkezi bulunamaz. Bkz. Tekinalp, a.g.e., sh. 60 vd.

³⁵⁴ Yabancı sigorta şirketlerinin şube açma izni başvurusunda, Hazine Müsteşarlığı'nın istemiş olduğu bilgi ve belgelerin şekli ve içeriği için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümünde, EK - 6 “Yerli Sigorta Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni ile Yabancı Sigorta Şirketlerinin Şube Açma İzni Başvurusunda İstenen Bilgi ve Belgeler”, sh. 133.

(iv) Şekli ve içeriği Müsteşarlıkça tespit edilen “Yapılabilirlik ve Çalışma Esasları Raporu³⁵⁵”.

Yönetmeliğin 8. m.sine göre, şube açma izni için Müsteşarlığa yapılacak başvuruların sonuçları, gerekli tüm bilgi ve belgelerin tamamlanmasından itibaren iki ay içerisinde başvuru sahiplerine bildirilir. Yine aynı Yönetmeliğin 9. m.sine göre de, şube açma izni alanlar, iznin verildiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde tescil işlemlerini tamamlayıp ruhsatname almak üzere Müsteşarlığa başvuruda bulunurlar. Bu süre içinde başvuruda bulunmayanların izinleri geçersiz sayılır.

4.2.2.2. Sigortacılık Ruhsatı Alma

Bugün yürürlükte olan SMK, gerek yerli sigorta şirketlerine, gerek Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketlerine faaliyetlerine başlamadan önce ruhsat alma zorunluluğu getirmiştir. Ruhsat alma konusunda yerli sigorta şirketleri için uygulanan hükümler, **aynen** Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketlerine de uygulanır ki, bu konuda farklılık yoktur. Sigortacılık ruhsatı alınmasına ilişkin hükümler yukarıda incelendiği için, burada, ayrıca üzerinde durulmasına gerek görülmemiştir³⁵⁶.

4.3. Sigorta Şirketlerinin Faaliyet Aşaması

4.3.1. Genel Olarak

Hemen hemen her ülkede, sigorta sözleşmesi yapılması sonucu, sigorta şirketi ve sigortalı arasında oluşan ticarî ilişkide, sigortalıların menfaatlerinin korunması açısından sigortacılık faaliyetleri ruhsat verildikten sonra da denetime tâbi olmaktadır³⁵⁷. Bu nedenle, yerli veya yabancı sigorta şirketlerinin faaliyet aşamasında, hem denetim makamının, hem de yerli veya yabancı sigorta şirketlerinin, yerine getirmek zorunda oldukları bazı yükümlülükler vardır³⁵⁸.

³⁵⁵ Bu raporun içeriğinde bulunması gereken hususlar için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümünde, EK - 7 “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni veya Şube İzni İçin Gerekli Olan Yapılabilirlik ve Çalışma Esasları Raporunun Asgarî İçeriği”, sh. 135.

³⁵⁶ Bu konudaki incelemelerimiz için bkz. yuk. sh. 99 vd.

³⁵⁷ Döm. a.g.e., sh. 30.

³⁵⁸ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 45 vd.

4.3.2. Denetim Makamının Yükümlülükleri

Denetim makamı olan Bakanlık³⁵⁹, sigortacılığı, Hazine Müsteşarlığı ve Sigorta Denetleme Kurulunun çalışmaları ile teftiş ve kontrol eder. Denetim makamının yerine getirmek zorunda olduğu en önemli yükümlülüğü, sigorta şirketlerini çalıştıkları sürece kontrol ederek işlemlerinin kanuna uygunluğunu denetlemektir³⁶⁰.

Sigorta şirketlerinin faaliyetleri süresince, denetim makamının yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülüklerinden birisi de, gerektiğinde ıslah tedbirleri almaktır. Bir sigorta şirketinin SMK'da yer alan şartlara aykırı olarak çalıştığı anlaşılırsa, ilk akla gelen tedbir, şirketin faaliyetine son vermektir. Ancak, birçok hallerde bu tedbir sigortalıların menfaatlerini gereği gibi koruyamaz. Malî durumu bozulmuş bir sigorta şirketinin hemen tasfiyesine gidilirse, sigortalılar alacaklarını tam elde edemeyerek zarara uğrayabilirler. Bu nedenle, denetim kanunları, malî durumu bozulan şirketler için gerekli düzeltme tedbirleri alma hususunda denetim makamını yetkili kılmışlardır³⁶¹.

Türkiye'de de 539 sayılı KHK ile değişik 7397 sayılı SMK'nın 20. m.sinde bu husus şöyle düzenlenmiştir: "Bir sigorta veya reasürans şirketinin tesis etmesi gereken teminatı ya da karşılıkları tesis edememesi yahut sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini yerine getirememesi veyahut şirketin malî bünyesinin sigortalıların hak ve menfaatlerini tehlikeye düşürecek şekilde zayıfladığının herhangi bir suretle tespit edilmesi hallerinde, Bakan, uygun bir süre vererek ilgili şirketten;

- Sermayenin artırılmasını, varsa ödenmemiş kısmının ödenmesini, sermayeye mahsuben şirkete ödeme yapılmasını veya kâr dağıtımının durdurulmasını,
- İştiraklerin veya sabit değerlerin kısmen veya tamamen elden çıkarılmasını,
- Reasürans anlaşmalarının veya saklama paylarının oran veya miktarlarının değiştirilmesini,
- Tespit edilecek gündemle genel kurulun toplantıya çağrılmasını,
- Malî bünyenin güçlendirilmesine yönelik benzeri diğer tedbirlerin alınmasını, isteyebilir.

³⁵⁹ Bu bakanlık, Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu ekonomiden sorumlu Devlet Bakanlığıdır.

³⁶⁰ Döm, a.g.e., sh. 30 vd.; Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 50.

³⁶¹ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 51.

Birinci fıkraya göre, talep edilen hususların yerine getirilmemesi veya bu tedbirlerin uygulanmasına rağmen malî bünyedeki zayıflamanın devam etmesi yahut şirketin malî bünyesindeki zayıflamanın bu tedbirlerle dahi herhangi bir suretle düzeltilmesine imkân bulunmadığının tespit edilmesi halinde Bakan;

- Malî bünyeyi zayıflatan karar ve işlemlerin yönetim veya müdürler kuruluna ait olması halinde, yönetim veya denetim veya müdürler kurulu üyelerinden bir kısmını veya tamamını görevden alarak veya yönetim veya denetim veya müdürler kurulu üye sayısını arttırarak bu kurullara üye atamaya,

- Sigorta veya reasürans şirketinin yeni sigorta veya reasürans sözleşmesi yapma yetkisini kaldırmaya,

- Şirketin faaliyette bulunduğu sigorta branşlarından birine veya tamamına ait sigorta portföyünün teminat ve karşılıkları ile birlikte başka şirket veya şirketlere devrine karar vermeye,

- Şirketin ruhsatını iptal etmeye yetkilidir”.

Sigorta denetim makamı, sigorta şirketlerinin çalıştıkları dallarda sigorta genel şartları ile tarifelerinin ihtiyaçlara ve kanunî esaslara uygun şekilde düzenlenmesini ve bunların kullanılmasını sağlamak ile de yükümlüdür³⁶². SMK’da, prim ve tarifelere ilişkin hükümler 26. maddede, genel şartlara ilişkin hükümler 28. maddede düzenlenmiştir. Bu hükümler mahiyeti gereği sigorta şirketlerine ilişkin olup, reasürans şirketleri ile ilgili değildir³⁶³.

³⁶² Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 53.

³⁶³ “**Prim ve Tarifeler**” başlığını taşıyan 26. maddenin I, II, IV, V, VI. fıkralarında prim ve tarifeler ile ilgili şu hükümler yer almaktadır: “Hayat sigortaları ve süresi bir yılı aşan sağlık sigortaları ile zorunlu sigortalar dışında kalan sigorta sözleşmelerinde uygulanacak tarifeler sigorta şirketi tarafından serbestçe belirlenir. Bakanlık, sigorta tarife talimatlarını ve aracılık komisyon hadlerini tespit ve ilâna, sigorta tarifelerini tasdike tâbi tutmaya, zorunlu sigortaların tarifelerini serbest bırakmaya ve bu hususlarla ilgili tüm tedbirleri almaya yetkilidir. Bu kanuna ve diğer kanunlara göre yapılması zorunlu kılınan sigortaların primleri ile bunların tarife ve talimatları Bakanlıkça tespit olunur ve Resmî Gazete’de yayımlanır. Hayat sigortası ile süresi bir yılı aşan sağlık sigortasının tarifeleri ile prim, formül ve cetvellerinin uygulamaya konulabilmesi Müsteşarlığın onayına bağlıdır. Sigorta şirketleri özellik arz eden sigorta konuları dışında uygulayacakları tarifelerini tespit etmek ve müşterilerinin emrine hazır tutmak zorundadırlar”.

Genel şartları düzenleyen SMK’nın 28. maddesinin I ve II. fıkralarında şu hükümler yer almaktadır: “Sigorta sözleşmeleri, Müsteşarlıkça onaylanan genel şartlara uygun olarak yapılır. Sigorta poliçeleri, genel şartları kapsayacak şekilde düzenlenir”. Bu iki fıkranın ifadesinden, sigorta sözleşmesi ile poliçenin ayrı şeyler olduğu anlamı ortaya çıkabilir. Halbuki, poliçe sigorta sözleşmesinin bağlandığı yazılı belgedir. Poliçenin bu mahiyeti karşısında ikinci fıkranın gereksiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, SMK’nın genel şartları düzenleyen 28. m.sinin diğer fıkralarında sigorta sözleşmesi hukukuna dair hükümler yer almaktadır ki, bu yanlıştır. Bu hükümlerin SMK’dan çıkartılması, denetim hukukunun mahiyetine daha uygun düşecektir. Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 53 vd.

4.3.3. Yerli Sigorta Şirketlerinin Yükümlülükleri

Sigorta şirketlerinin faaliyetleri süresince yerine getirmek zorunda oldukları birçok yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülüklerinden en başta geleni, teminat gösterme yükümlülüğüdür³⁶⁴.

Sigorta şirketleri iki şekilde teminat göstermektedirler. Bunlardan ilki, sigorta şirketlerinin faaliyete başlamadan önce tesis etmeleri gereken, sabit (değişmez) teminatıdır. Bu teminat türünü yukarıda incelemiştik³⁶⁵.

Sigorta şirketlerinin göstereceği diğer teminat türü ise, faaliyet süresince tesis edilmesi gereken, mütehavvil (değişen) teminatıdır. Bu teminat türünde, gösterilecek olan teminatın miktarı, içinde bulunulan yılda sigorta sözleşmelerinden tahsis edilmiş olan prim tutarına göre belirlenmektedir. Bu nedenle, bu teminat türüne mütehavvil (değişen) teminat adı verilmiştir³⁶⁶. Ancak, şu hususu belirtmekte fayda vardır ki, mütehavvil (değişen) teminat gösterme yükümlülüğü, mahiyeti gereği, sigorta şirketlerine özgü olup, reasürans şirketlerinin mütehavvil (değişen) teminat gösterme yükümlülüğü yoktur.

Bugün yürürlükte olan SMK'nın "Teminat" başlığını taşıyan 12 . m.sinin I. f.sına göre: " Sigorta şirketleri, sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere, sigorta primleri ile orantılı olarak teminat göstermek zorundadırlar". Sigorta şirketlerinin hayat ve hayat dışı branşlarda gösterecekleri mütehavvil teminatın, hangi oranda alınacağı ve nasıl hesaplanacağı, 12. m.nin diğer fıkralarında yer almaktadır³⁶⁷.

³⁶⁴ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 45 vd.

³⁶⁵ Sigorta şirketlerinin faaliyete başlamadan önce gösterecekleri sabit teminat oranı, SMK m.12/IV. f. ya göre, ödenmiş sermayelerinin % 20'sidir: Bkz. yuk. sh. 97.

³⁶⁶ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 45 vd.

³⁶⁷ SMK m. 12/II. f.'ya göre, sigorta şirketlerinin hastalık ve ferdi kaza sigortaları ile hayat dışı diğer sigorta branşlarında göstereceği teminat miktarı, her hesap dönemi sonu itibariyle Türkiye'de akdedilmiş sigortalardan fesih ve iptaller çıkarıldıktan sonra kalan prim tutarının % 20'sinden çok olmamak üzere. Müsteşarlıkça tespit edilen orana göre hesaplanır. SMK m. 12/III. f.'ya göre, sigorta şirketlerinin hayat sigortası branşında göstereceği teminat miktarı, hayat sigortalılarının safi primleri üzerinden ayrılan matematik karşılıkları, hayat sözleşmeleri üzerine yapılmış ikrazların düşülmesinden sonra kalan tutar ile hayat muallâk tazminat karşılıkları ve tahakkuk etmiş kâr payları ihtiyat toplamıdır. Ayrıca, 12. m.nin son fıkrası, teminat miktarı, hesap tarzı, vs. hususların yönetmelikle belirleneceğini ifade etmektedir.

Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin “Teminatlar” başlığını taşıyan 18. m.sinde, hayat branşı dışında kalan sigorta branşlarında mütehavvil teminat oranı (SMK m. 12/IV. f. hükmünün verdiği yetkiye dayanılarak) % 15 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, söz konusu Yönetmelikte, teminatların kıymetlerinin tespiti (m. 21), teminatların tesisi ve serbest bırakılması (m.20) ile teminatların kullanılması (m. 22) hususları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Acaba, sigorta şirketleri, hangi tür kıymetleri teminat olarak gösterebileceklerdir? Daha önce de belirttiğimiz gibi, sigorta şirketlerinin sahip olduğu fonların verimli bir şekilde yatırıma dönüşmesi ve bunların üzerinde etkili bir denetim tesis edilmesi, sigortalılar, sigorta şirketleri ve ülke ekonomisi açısından oldukça önemlidir³⁶⁸. SMK'nın 15. maddesine göre, sigorta şirketlerinin teminat olarak gösterebilecekleri kıymetler şunlardır:

- (i) Türk lirası olarak nakden tevdiat ve T.C. Merkez Bankasınca alım satım konusu yapılan dövizler;
- (ii) Devlet iç ve dış istikraz tahvilleri, Hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri ile Devletçe ihraç edilecek diğer menkul değerler;
- (iii) Sermayesinin en az % 51'i Devlete ait şirketlerin hisse senetleri;
- (iv) Müsteşarlıkça kabul edilen diğer sermaye piyasası araçları;
- (v) Sigorta şirketlerinin Türkiye'de sahip olduğu gayrimenkuller.

Sigorta şirketlerinin çalıştıkları süre içinde, ikinci mükellefiyetleri de teknik ihtiyatları ayırmaktır. Sigortacılığa ait teknik ihtiyatlar³⁶⁹ şunlardır: Carî sigorta ihtiyatları, riyazî ihtiyatlar ve muallâk hasar ihtiyatları. Bu ihtiyatlar, SMK'nın 25. m.sinde ve Yönetmeliğin 23, 24, 25 ve 26. m.lerinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

³⁶⁸ Bkz. yuk. sh. 76 vd.

³⁶⁹ **Carî sigorta ihtiyatları:** Hayat dalı dışındaki sigorta işlemlerine ait olup, sigorta şirketinin bir hesap yılı içinde tahsil ettiği primlerden henüz gerçekleşmemiş rizikolar için ayıracağı ihtiyatlarıdır. **Riyazî ihtiyatlar:** Hayat sigortasına özgü olan bu ihtiyatlar, özellikle ölüm rizikosunu karşılamaktadır. İleriki yıllarda artacak olan rizikoyu karşılamak üzere önceki yıllarda tahsil edilen ayrılan kısımlar özel teknik esaslara göre nemalandırılmakta ve buna riyazî ihtiyat denmektedir. **Muallâk hasar ihtiyatları:** Şirketler her hesap yılı sonunda, o yıl içinde rizikosu gerçekleşmiş, fakat tazminatı ödenmemiş poliçeler için ihtiyat ayırmaktadır ki, buna muallâk hasar ihtiyatları denir: Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 48.

Sigorta şirketlerinin üçüncü mükellefiyetleri, ruhsat verilirken aranan şartlarda herhangi bir değişiklik olduğu takdirde, bunu denetim makamına bildirmektir³⁷⁰. SMK m. 10'a göre: "Sigorta ve reasürans şirketleri, bu kanunun 2, 3 ve 4. m.lerinde yazılı hususlarda meydana gelecek değişiklikleri, değişikliğin meydana geldiği tarihten itibaren bir ay içinde Müsteşarlığa bildirmek zorundadırlar".

Sigorta şirketlerinin çalıştıkları süre içinde dördüncü mükellefiyetleri ise, her yıl bilânçolarını, kâr-zarar cetvellerini hazırlamak, ilân ettirmek ve ilgili mercilere (Müsteşarlığa ve Birliğe) göndermektir. 539 sayılı KHK ile değişik SMK'nın 39. m.sinde bu konu çok uzun bir metin ile düzenlenmiş ve burada sigorta şirketlerinin hesaplar ve bilânçoları ile kâr-zarar cetvellerini nasıl hazırlayacakları, hangi defterleri tutacakları gibi hususlar tespit edilmiştir³⁷¹.

4.3.4. Yabancı Sigorta Şirketlerinin Yükümlülükleri

Yerli sigorta şirketlerinin faaliyetleri süresince tâbi oldukları SMK'nın bütün hükümleri, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilen yabancı sigorta şirketlerine **aynen** uygulanır, bu konuda farklılık yoktur. Ancak, SMK, yerli sigorta şirketlerinden ayrı olarak, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketleri için bazı ek yükümlülükler getirmiştir³⁷². Burada, sadece, yabancı sigorta şirketlerinin faaliyet aşamasında yerine getirmek zorunda oldukları ek yükümlülükler üzerinde durulacaktır.

Bir yabancı sigorta şirketinin, Türkiye'deki merkez şubesinde, yönetim kurulu yetki ve sorumluluklarını taşıyan ve şube müdürünün de dahil olduğu en az üç kişilik bir **müdürler kurulu** kurması gerekmektedir (SMK m. 4/II. f.). Bu müdürler kurulu üyelerinin yarıdan fazlasının en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmaları ve sigortacılık, bankacılık, iktisat, işletmecilik, muhasebe, hukuk, maliye, matematik, istatistik veya mühendislik alanlarının en az birinde bilgi ve deneyim sahibi kimselerden seçilmeleri şarttır (SMK m. 4/III. f.).

³⁷⁰ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 49 vd.

³⁷¹ Aynı, sh. 49 vd.

³⁷² Aynı, sh. 82, dn 128.

SMK, yerli sigorta şirketlerinden ayrı olarak, yabancı sigorta şirketlerini, merkezlerine ait değişiklikleri bildirmekle yükümlü tutmuştur. SMK m. 10/II. f.'ya göre: "Yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'deki merkez şubeleri, merkezleri ile ilgili devir, birleşme, tasfiye, bir veya birden fazla sigorta dalındaki sigortacılık faaliyetlerinin durdurulması veya sona erdirilmesi gibi esaslı değişiklikleri de ayrıca bildirmek zorundadırlar".

Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketleri, Türkiye'deki yönetim merkezleri tarafından hazırlanan bilânço, kâr-zarar hesaplarını müdürler kuruluna onaylatarak ilgili mercilere (Müsteşarlığa ve Birliğe) göndermek ve sonra da ilân ettirmek zorundadırlar. SMK, bu yükümlülüğe ilâveten, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketlerine, **merkezlerinin** de bilânço ve kâr-zarar cetvellerinin yukarıda ifade edilen mercilere gönderilmesi yükümlülüğünü getirmektedir (SMK m. 39/V. f.).

4.4. Sigorta Şirketlerinin Faaliyetinin Sona Ermesi Aşaması

Sigorta denetim hukukunda, denetim kanunları, sigorta şirketlerinin faaliyetlerinin sona ermesi halleri ve tasfiyeleriyle de yakından ilgilenmektedir. Keza, sigortalıların korunması açısından, şirketin sona ermesi ve bunu takiben tasfiyesi üzerinde devlet denetiminin çok önemli rolü vardır³⁷³.

4.4.1. Yerli Sigorta Şirketleri Açısından

Türkiye'de yerli sigorta şirketleri esas itibariyle anonim şirket şeklinde kurulduklarından, faaliyetlerinin sona ermesi de, genel olarak TTK'nın anonim şirketlere dair hükümlerine tâbidir. Öte yandan, SMK, sigorta şirketlerinin faaliyetlerinin sona ermesi ve bunu takiben tasfiyesi aşamalarında bazı özel hükümler getirmiştir. SMK'nın karıştığı veya düzenlediği sona erme halleri şunlardır: Ruhsatnamenin iptali, portföy devri ve iflâs³⁷⁴.

³⁷³ Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 100.

³⁷⁴ Kender, *Hususi Sigorta Hukuku*, sh. 57 vd.

Sigorta şirketlerinin, denetim hükümleri ile öngörülen yükümlülüklere riayet etmemeleri sonucunda sigortalıların menfaatleri tehlikeye düştüğü veya düşebileceğinin anlaşıldığı hallerde, alınacak tedbirlerle durumun düzeltilmesi mümkün olmazsa, denetim makamı ruhsatnameyi geri almak suretiyle şirketin çalışmasına son verir. SMK m. 3.'de, aşağıda gösterilen hallerde sigorta ve reasürans şirketlerinin ruhsatlarının, Müsteşarlıkça sürekli veya bir yıldan fazla olmamak üzere geçici olarak ilgili branşta veya bütün branşlarda iptal edileceği öngörülmüştür. Bu haller şunlardır:

- (i) Aralıksız olarak bir yıldan fazla süre ile yeni sigorta ve reasürans sözleşmeleri akdetmemeleri;
- (ii) Kuruluş izni, şube açma izni veya ruhsatın verilmesine ilişkin şartların ortadan kalkması;
- (iii) SMK'nın 20. maddesi uyarınca gerekli görülmesi;
- (iv) SMK'ya göre sözleşme yapma ve prim tahsil yetkisi verilmesi mümkün olmayan kişilerle bu yetkileri kapsayan acentelik sözleşmesi yapmaları;
- (v) Sigortacılık mevzuatına aykırı hareketleriyle, sigorta şirketinin emin bir şekilde çalışmasını veya sigortalıların hak ve menfaatlerini tehlikeye düşürdüklerinin tespiti.

Bir sigorta şirketi için, sigortalılara zarar vermeden çalışmaya son vermenin en kolay ve çabuk yolu portföyünü başka bir şirkete devretmektir. Portföy devri ile devreden şirket sona erer, bütün hak ve borçları devralan şirkete geçer. Portföy devrini düzenleyen SMK'nın 24. m.sinin I. f.sında, bir sigorta şirketinin sigorta portföyünü kısmen veya tamamen diğer bir sigorta şirketine devretmesinin Bakanlığın iznine tâbi olduğu ifade edilmektedir. Aynı maddenin III. f.sında, portföy devrine ilişkin anlaşmanın sigortalıların hak ve menfaatlerine zarar veren hükümler taşıyamayacağı hükme bağlanmıştır. Portföy devrine ilişkin diğer hususlar, 24. maddede ayrıntılı olarak düzenlenmiştir³⁷⁵.

Sigorta şirketlerinin denetime tâbi sona erme sebeplerinden birisi de iflâstır. Sigorta şirketleri tacir sıfatına sahip oldukları için iflâsa tâbidirler. İflâsı istenebilecek bir sigorta şirketinin malî durumu, elbette denetim makamının müdahalesini gerektirir.

³⁷⁵ Kender, *Hususî Sigorta Hukuku*, sh. 57 vd.

Şirketin kötüye giden durumunun, denetim kanununda öngörülen tedbirlerle düzeltilmeye çalışıldığı sırada, bir alacaklının talebi ile mahkemenin şirketin iflâsına karar vermesi, denetim tedbirlerini boşa çıkarabilir. Bu nedenle, sigorta şirketlerinin iflâsında denetim makamının izni alınmalıdır veya iflâsı bizzat bu makam talep edebilmelidir³⁷⁶.

SMK m. 22/III. f.sına göre: “Müşteşarlık, lüzumu halinde iflâs idare memurlarının değiştirilmesini isteyebilir”. Bu hüküm karşısında, denetim makamının iflâsın talebi konusunda hiçbir yetkisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. SMK m. 23’de ise iflâsla ilgili şöyle bir hüküm yer almıştır: “Bir sigorta şirketinin iflâsı halinde, hayat sigorta portföyünün bütün hak ve yükümlülükleriyle devrini kabul eden bir veya birkaç şirket bulunduğu takdirde, tasfiye neticesi beklenmeksizin Müşteşarlığın izni ile devir yapılır”.

Her ne sebeple olursa olsun, faaliyeti sona eren bir sigorta şirketinin tasfiye edilmesi gerekir. Tasfiye esas olarak, TTK’nın anonim şirketlerin tasfiyesine dair hükümlerine tâbidir. Denetim hukuku bu aşamada sigortalıların haklarının korunması (sigortalıların alacaklarının imkân dahilinde karşılanması ve teminatların öncelikle bu alacakların ödenmesine ayrılması) amacıyla tasfiye işlemlerine müdahale etmektedir³⁷⁷.

Sigorta şirketlerinin tasfiyesi, SMK m. 22’de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Sigorta şirketleri, faaliyetlerine son vermek ve işlemlerini tasfiye etmek istedikleri takdirde³⁷⁸, Bakanlıktan izin alarak durumu Türkiye çapında dağılımı ve basımı yapılan günlük en az iki gazete ile ilân ve sigortalılar ile alacaklılarına tebliğ etmek zorundadırlar (m. 22/I. f.). Faaliyetlerine son vermek üzere izin alan şirketlerin ruhsatları, izin tarihinden itibaren kendiliğinden geçersiz olur ve bu husus Ticaret Sicili Gazetesi’nde ilân edilir (m. 22/II. f.).

³⁷⁶ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 63.

³⁷⁷ Aynı, sh. 64.

³⁷⁸ Maddenin I. fıkrası ifadesinden anlaşıldığı üzere prosedür ve izinlerin söz konusu olabilmesi için şirketin faaliyetine kendisinin son vermek istemesi gerekmektedir. Oysaki, her türlü sona erme halinde, tasfiye sırasında denetim makamının müdahalesi gereklidir. Bu nedenle fıkra hükmü isabetsizdir (Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 65 vd.).

Sigorta şirketlerinin tasfiyesi veya iflâsı halinde teminatların ne şekilde kullanılacağı hususu, SMK'nın hem 14. m.sinde, hem de 22. m.sinin IV, V, VI. fıkralarında düzenlenmiştir.

Teminat, sigortalıların alacaklarına karşılık teşkil eder ve sigorta şirketlerinin tasfiyesi veya iflâsı halinde öncelikle tesis edildiği sigorta branşındaki sigortalıların alacaklarının ödenmesine tahsis edilir, artan kısım, diğer branşlara ait bulunan teminata eklenir (m. 14/I. f.). Sigorta şirketlerinin faaliyetlerine son verdiği branşlara ait teminatları o branşa ait tüm borçların ödenmiş olması şartıyla Müsteşarlıkça serbest bırakılır (m. 14/II. f.). Teminatlar, sigortalıların tüm alacakları ödenmeden iflâs veya tasfiye masasına dahil ve başka nitelikteki alacaklar için dava edilemez veya icra takibine konu olamaz (m. 14/III. f.).

Faaliyete son verme ve tasfiye işlemlerinin yürütülmesi sırasında teminatların öncelikle sigortalıların alacaklarına ödenmesi için Müsteşarlıkça gerekli tedbirler alınır (m. 22/IV. f.). Tasfiye halinde, en son ilân tarihinden itibaren bir yıl geçtikten ve bütün yükümlülüklerin yerine getirildiğinin belgelendirilmesinden sonra, teminatlar ilgililere iade olunur (m. 22/V. f.). Ayrıca, sigortalılar teminatlarla karşılanmamış alacakları için iflâs masasına üçüncü sırada iştirak ederler (m. 22/VI. f.).

4.4.2. Yabancı Sigorta Şirketleri Açısından

Yerli sigorta şirketlerinin sona erme ve bunu takiben tasfiye aşamasında tâbi oldukları SMK'nın bütün hükümleri, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketlerine **aynen** uygulanır, bu konuda farklılık yoktur³⁷⁹.

Ancak, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketlerinin, yerli sigorta şirketlerinden farklı olarak, faaliyetlerinin sona ermesi ile ilgili şöyle bir sorun ortaya çıkmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'deki merkez şubelerinin, faaliyetleri süresince, merkezleri ile ilgili devir, birleşme, tasfiye, bir veya birden fazla sigorta dalındaki sigortacılık faaliyetlerinin durdurulması veya sona erdirilmesi gibi esaslı değişiklikleri bildirme

³⁷⁹ Kender, **Hususî Sigorta Hukuku**, sh. 82, dn. 128.

yükümlülüğü vardır (SMK m. 10/II. f.). Buna göre, acaba, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren bir yabancı sigorta şirketinin faaliyeti şu veya bu sebeple sona erdiğinde, Türkiye’deki şubesi çalışmaya devam edebilir mi? Bu soruya verilecek yanıt olumsuzdur. Çünkü, şubeler hukukî bakımdan bağlı buldukları merkezin statüsüne tâbidirler³⁸⁰. Şirketin hukukî mevcudiyetinin sona erdiği hallerde, şubenin de hukukî mevcudiyeti ortadan kalkar. Bu durumda sigortalıların hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla, varlığı sona ermiş olan şubenin tasfiye edilmesi gerekecektir³⁸¹.

³⁸⁰ Kender, *Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi*, sh. 130.

³⁸¹ Osman Tolun, “Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye’de Şube Açmaları”, *III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası* (Ankara: 13-18 Mayıs 1963), sh. 533-549, (Ankara: 1964), sh. 536.

SONUÇ

Bu çalışmamızda, yabancı sigorta şirketlerinin Türk Yabancılar Hukuku Açısından Türkiye'de ne şekilde faaliyette bulunabileceklerini inceledik. Bir ülkede sigorta şirketlerinin faaliyette bulunabilmesi, o ülkenin denetim sistemi ve mevzuatı ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle konuyu, mümkün olduğunca 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümleri çerçevesinde tahlil etmeye çalıştık.

Yabancı sigorta şirketlerinin, Türkiye'de faaliyette bulunmaları konusunda ulaştığımız sonuçları aktarmadan önce, bazı hususlar üzerinde durmak gerekmektedir. Bilindiği gibi, Türkiye'de sigortacılık yabancı sermaye ve şirketlerin girişimi ile başlamış ve sigortacılık alanında uzun süre yabancı sigorta şirketlerinin faaliyet ve sermayesi hâkim olmuştur. Bu dönemde, yabancı sigorta şirketlerinin sektördeki hâkimiyetinin denetim altına alınmadığı ve yabancı sigorta şirketlerinin de bu durumdan istifade ederek hâkim durumlarını kötüye kullandıkları doktrinde yoğun bir şekilde ifade edilmektedir. Özellikle, bir şeyhülislâmın 1911 yılında vermiş olduğu fetvadan hareketle, yabancı sigorta şirketleri acımasızca eleştirilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de sigorta sektöründe yabancı sigorta şirketlerinin faaliyette bulunmasına pek de sıcak bakılmamaktadır.

Şu husus gözden kaçırılmamalıdır ki, Türkiye'de yabancı sigorta şirketlerinin faaliyet ve sermayesinin hâkim olduğu dönem, yabancılara adlî, idarî ve malî mahiyette birtakım imtiyazların tanındığı bir dönemdir. Oysa, kapitülasyon sistemi ile günümüz Türkiye'sinin Yabancılar Hukuku sistemi arasında derin farklar vardır. Kapitülasyonların hüküm sürdüğü dönemde bile, yabancı sigorta şirketlerinin faaliyetlerini denetim altına almak için, 1889 ve 1908 yıllarında iki nizamname çıkarılmıştır. Bu nizamnameler, her ne kadar bugünkü anlamda daimî bir denetim sağlayamamış olsa bile, yabancı sigorta şirketlerini tescile ve birtakım merasime tâbi kılmakla şekli bir denetim kurabilmişlerdir. Elbette ki, bir memlekette modern anlamda denetim mekanizmasının eksikliği, ülkenin ekonomik ve sosyal düzenini bozabilecek birtakım suiistimalleri beraberinde getirir. Ancak, böyle bir fiilî durumun sorumlusu

olarak, sadece yabancı sigorta şirketlerinin gösterilmesi oldukça yanlıştır. Keza, kontrolsüzlük sigortalılar için zararlar doğurabileceği gibi, sigorta şirketleri için de telâfisi mümkün olmayan kayıplara yol açabilir. Modern sigortacılıkta daimî kontrol mekanizması, piyasalarda sağlıklı bir rekabet düzeni sağladığından, sigorta şirketleri açısından hayatî öneme sahiptir.

Çalışma, Türkiye’de faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketlerine ilişkin olduğundan, yabancı şirketlerin tâbiyetlerinin tayininin Türk hukukunda ne şekilde tespit edildiği meselesi ile yabancı şirketlerin milletlerarası hukukî varlığı meselesi öncelikle çözümlenmelidir. 1330 tarihli EŞHK, TTK ve SMK’nın ilgili hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi neticesinde, Türk hukukunda sigorta şirketlerinin tâbiyetinin tayini konusunda benimsenen sistemi tespit etmede ulaştığımız sonuç, gerçek idare merkezi kriterine dayanan merkez yeri sisteminin kabul edildiği yönündedir. Bu sonucun kabulü halinde, Türk kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve aynı zamanda gerçek idare merkezi Türkiye’de bulunan bir sigorta şirketi, Türk tâbiyetini taşıyacaktır.

Yabancı hukuka uygun olarak kurulan ve gerçek idare merkezi yabancı ülkede olan bir şirketin, sahip olduğu kişilik hakkından, diğer ülkelerde de faydalanıp faydalanamayacağı doktrinde tartışma konusu olmuştur. Bu konuda genel olarak iki farklı görüşün ortaya çıktığı söylenebilir. Birinci görüşe göre, şirketlerin başka ülkelerde de hukukî varlığını sürdürebilmesi için (o ülkeler tarafından) tanınması gerekir. İkinci görüşe göreyse, şirketler (gerçek kişilerde olduğu gibi) diğer ülkelerde de kendiliğinden hukukî varlığa sahiptir, tanıma diye bir prosedür söz konusu olamaz. Bu konuda ileri sürülebilecek tek şart, şirketin tâbiyetinde bulunduğu ülkenin kanunlarına uygun olarak tüzel kişilik sıfatını kazanmış olmasıdır. Aslında, şirketlerin tanınması prosedürü, şirketler için tâbiyeti kabul etmeyen görüşlerin bir uzantısıdır. Hemen ifade edelim ki, şirketlerin tâbiyetinin bulunduğu yönündeki hâkim görüşe katıldığımız için; bir hukuk süjesi olarak şirketlerin de (gerçek kişilerde olduğu gibi) her ülkede, herhangi bir sınırlama olmaksızın kişilik haklarından faydalanacakları yönündeki görüşü benimsemekteyiz. Keza, tâbiyetinde bulunduğu ülkenin kanunlarının aradığı şartlara uygun olarak kurulmuş olan bir şirketin kazanmış olduğu bu şahsiyet hakkı, kazanılmış

haklara saygı prensibi gereğince her ülkede hiçbir formaliteye veya evvelden tanımaya lüzum kalmadan geçerlidir.

Öte yandan, gerek teoride, gerek uygulamada Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketleri hakkında gerçekçi olmayan, birbiri ile çelişen ifadeler yer almaktadır. Bunun temel nedeni, Türk hukukunda bir yabancı sigorta şirketinin tâbiyetinin nasıl tayin edileceği hususunun göz ardı edilmesidir. Örneğin, American Life Hayat Sigorta A.Ş., tamamen yabancı sermayeye dayalı, ancak Türk kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişilik kazanmış ve gerçek idare merkezi Türkiye’de olan bir Türk sigorta şirkettir. Koç Allianz Sigorta A.Ş., Axa Oyak Sigorta A.Ş. gibi şirketler ise, yabancı sigorta şirketlerinin, Türk şirketlerine ortak olması suretiyle, Türk kanunlarına göre kurulmuş ve gerçek idare merkezi Türkiye’de olacak şekilde faaliyette bulunan Türk sigorta şirketleridir.

Unutulmamalıdır ki, 1994 yılında kabul edilen ve 7397 sayılı SMK’da en son değişikliği yapan 539 sayılı KHK, yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de **sadece** şube açmak suretiyle faaliyette bulunabileceğini kabul etmiştir. Dolayısıyla, SMK’ya göre, yabancı sigorta şirketleri, Türkiye’de **yabancı** sıfatı ile ancak şube şeklinde faaliyet gösterebilirler. *Assitalia Le Assicurazioni D’Italia S.P.A.* İstanbul Şubesi’nin tasfiye sürecine girmesiyle birlikte şu an, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketi bulunmamaktadır. Ayrıca, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı reasürans şirketi de yoktur.

Şu hususu belirtmekte fayda vardır ki, modern sigorta denetim hukukuna göre, yabancı sigorta şirketlerinin, yerli sigorta şirketleri ile aynı statüde faaliyette bulunması giderek önem kazanmaktadır. Bu nedenle, yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye’de **sadece** şube açmak suretiyle faaliyette bulunmaları yerine, Türkiye’de şube açmaksızın, yerli sigorta şirketleri gibi doğrudan faaliyette bulunmalarını daha yararlı görmekteyiz. Belki de, bir yabancı şirket, sigortalılar için, bir yerli şirketten daha çok garanti arz edebilir. Asıl olan, yerli sigorta şirketlerinin değil, sigortalıların menfaatlerinin koruma altına alınmasıdır. Bu nedenle, Türkiye’de sigortacılık faaliyetine başlama aşamasında

yerli sigorta şirketleri ile yabancı sigorta şirketlerini aynı statüye tâbi kılmak liberal bir çözüm olacaktır.

539 sayılı KHK ile değişik (bugün yürürlükte olan) SMK, yerli sigorta şirketlerinin faaliyete başlamasında uygulanacak hükümler ile yabancı sigorta şirketlerinin faaliyete başlamasında uygulanacak hükümler arasında önemli farklılıklar getirmiştir. SMK, yerli sigorta şirketlerinin faaliyete başlaması için öncelikle kuruluş izni, daha sonra da sigortacılık ruhsatı almalarını öngörmüştür. SMK, yabancı sigorta şirketlerinin faaliyete başlaması içinse, öncelikle şube açma izni, daha sonra da sigortacılık ruhsatı almalarını öngörmüştür. Hemen belirtelim ki, yerli sigorta şirketleri için sigortacılık ruhsatı alma konusunda SMK’da yer alan hükümler, aynen yabancı sigorta şirketlerine de uygulanacaktır, bu konuda farklılık yoktur.

SMK m. 2/I. fıkraya göre: “... yabancı ülkelerde kurulmuş bir sigorta veya reasürans şirketinin Türkiye’de faaliyette bulunması Bakanlığın **iznine** tâbidir”. Bugün yürürlükte olan 539 sayılı KHK ile değişik SMK’ya göre, Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyette bulunacak olan yabancı sigorta şirketlerinin şube açma izni almaları için üç temel şart aranmaktadır. Bu **şartlar** şunlardır:

- (i) Türkiye’ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin 8 trilyon TL’den az olmaması,
- (ii) Faaliyette buldukları ülkelerde sigortacılık yapmaktan yasaklanmamış olmaları ve,
- (iii) Ödenmiş sermayelerinin % 20’si oranında teminat tesis etmeleridir.

Yabancı sigorta şirketlerinin, Türkiye’de şube açma izni için Müsteşarlığa yapacakları başvuruda, yanlarında bulunduracakları **belgeler** şunlardır:

- (i) Ana sözleşmelerinin tasdikli bir nüshası;
- (ii) Türkiye’de şube açılması için, yetkili organları tarafından alınmış kararın tasdikli bir nüshası;
- (iii) Son üç yıla ait tasdikli bilançoları ile kâr-zarar cetvelleri;
- (iv) Şekli ve içeriği Müsteşarlıkça tespit edilen “Yapılabilirlik ve Çalışma Esasları Raporu”.

Yerli sigorta şirketlerinin çalıştıkları süre içinde, faaliyetlerinin sona ermesinde ve bunu takiben tasfiye aşamasında tâbi oldukları SMK'nın bütün hükümleri, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı sigorta şirketlerine aynen uygulanır. Ancak, SMK, **faaliyet aşamasında**, yerli sigorta şirketlerinden farklı olarak, yabancı sigorta şirketleri için bazı ek yükümlülükler (örneğin, yabancı sigorta şirketinin Türkiye'deki merkez şubesinde müdürler kurulu kurması yükümlülüğü) getirmiştir ki, bu yabancılar hukuku için gayet doğal bir durumdur. Keza, T.C. Anayasası m. 16'ya göre, “temel hak ve hürriyetler, yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir”.

EKLER

EKSayfa

1. Yabancı Memleketteki Şirketlerde Hayat Sigortası Yaptırmağa Cevaz Veren Fetva 124
2. Türkiye’de Sigorta Sektörünün Kurumsal Yapı Şeması 125
3. 7397 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapan 3379 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girdiği 1987 Yılından İtibaren İki Yıl İçinde Nev’i Değişen veya Faaliyetine Son Verilen Yabancı Sigorta Şirketleri..... 126
4. 2002 Yılı İtibariyle Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sigorta ve Reasürans Şirketleri..... 128
5. Türkiye’de Yatırım Yapmak ve/veya Ticarî Faaliyette Bulunmak İsteyen Dışarıda Yerleşik Kişi ve Kuruluşların, TTK’ya Göre Anonim veya Limitet Şirket Kurmak veyahut da Şube Açmak İçin HM. Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğüne Başvurduklarında Gerekli Olan Belgeler 131
6. Yerli Sigorta Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni ile Yabancı Sigorta Şirketlerinin Şube Açma İzni Başvurusunda İstenen Bilgi ve Belgeler..... 132
7. Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni veya Şube İzni Almaları İçin Gerekli Olan Yapılabilirlik ve Çalışma Esasları Raporunun Asgarî İçeriği 134

EK – 1. Yabancı Memleketteki Şirketlerde Hayat Sigortası Yaptırmağa Cevaz Veren Fetva

Huzur-u Âli-i Cenâb-ı Meşihatpenâhiye,
Marûz-u Çakirleridir,

Memalik-i Ecnebiyenin bir mahallinde meselâ Fransa'da teşekkül etmiş *Union* namındaki bir şirketle âcizleri beyninde hayatta kaldığım halde on beş senenin hitamında veyahut müddeti mezkûreden evvel vefat eder isem vereseme mahalli mezkûrdan gönderilip beş yüz adet lirayı Osmanî verilmek üzere bir akd icra etsem yani beher sene maktuan mezkûr şirkete otuz bir adet lirayı Osmanî gönderip işbu on beş sene hitamına kadar vermiş olduğum meblâğın miktarı da dört yüz altmış beş liraya balığ olsa bu göndermiş olduğum meblâğa mukabil şirketin hissederanı tarafından âcizlerinden müddeti mezkûr zarfında almış oldukları dört yüz altmış beş liraya otuz beş lira zammıyla beş yüz lira mezkûr şirket tarafından âcizlerine mahallî mezkûrdan gönderseler veyahut senevî maktuan göndereceğim otuz bir adet lirayı Osmanîyi bir sene gönderip de vefat etsem şu bir senede göndermiş olduğum otuz bir liraya dört yüz altmış dokuz lira zammıyla beş yüz adet lirayı Osmanîyi şirketin hissederanı vereseme mahallî mezkurdan gönderseler böyle bir akdin kabul ve icrasına cevazı şer'î olup olmadığının Fetvahanei Âlice tetkik ve bu bapta bir kıt'a fetvayı şerife verilmek üzere işbu istidayı kemteranemin makamı müşarünileyhaya havale buyurulmasını istirham eylerim. Olbabda Emrûferman hazreti menlehülemrindir.

23 Teşrinievvel 1327

Sultanahmet'te Kapıağası mahallesinde üç numaralı hanede sakin

Mahmut CELÂLEDDİN

K. Fetvahâne-i Âliye 12 Rebbiülevvel 1329

Müstediyat 1327

5824

İstida 5094

225

Havale buyurulan işbu arzuhal mütalâa olundu. Derunu arzuhalde mukarrer akdi mezkûr darüislâmda olmayıp da berveçhi meşruh memaliki Ecnebiyede kâin bir sigorta şirketi ile icra edildiği takdirde şirketi mezkûre rızasıyla vereceği ziyadeyi yani makudunaleyh sigorta bedeli ne miktar meblâğ ise anı alız HELÂL OLUR. Olbabda emrûferman hazreti menlehülemrindir.

22 Zilkâde 1329

Alelûsul itâsı

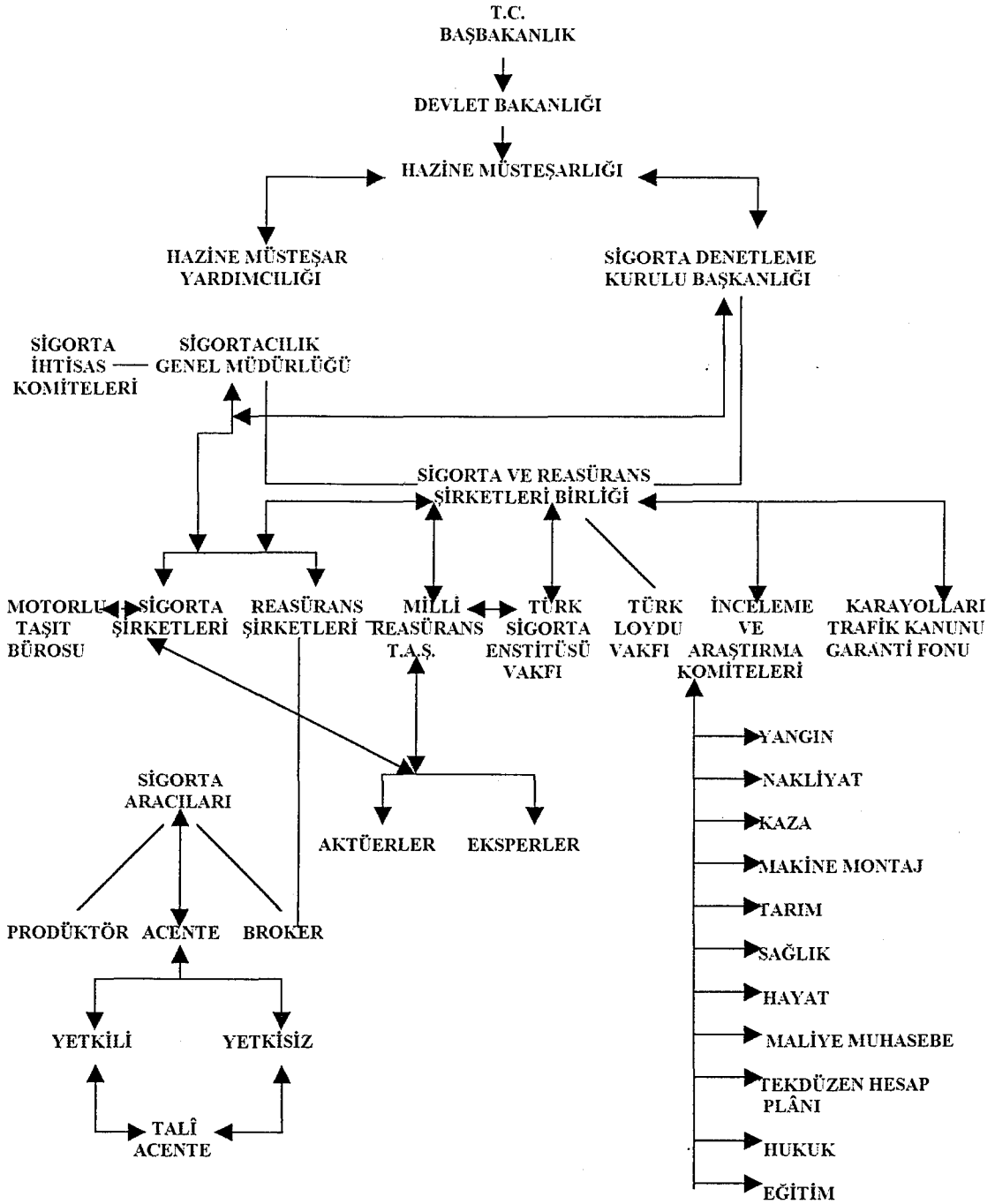
Emin'ül Fetva

25 Zilkade 1329

(Mühür)

Kaynak: Servet Armağan, "İslâm Hukuku'nda Sigorta Konusu ve İki Belge", Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, sh. 251-276, (1978), sh. 270 vd.

EK – 2. Türkiye’de Sigorta Sektörünün Kurumsal Yapı Şeması

↔ = Doğrudan İlişki

— = Dolaylı İlişki

EK – 3. 7397 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapan 3379 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girdiği 1987 Yılından İtibaren İki Yıl İçinde Nev’i Değişen veya Faaliyetine Son Verilen Yabancı Sigorta Şirketleri

1987 (Eski Şekli)

1989 (Yeni Şekli)

American Home Assurance Company

Türkiye Umumî Vekilliği ----- American Home Sigorta A.Ş.

(MAG) Magdeburger Feuerversicherungsgesellschaft

Türkiye Umumî Vekilliği ----- Magdeburger Sigorta A.Ş.

Nordstern Allgemeine Versicherungsgesellschaft

Türkiye Umumî Vekilliği ----- Nordstern Sigorta A.Ş.

L’union des Assurances de Paris-Vie

Türkiye Umumî Vekilliği ----- Unyon Hayat Sigorta A.Ş.*

L’union des Assurances de Paris-IARD

Türkiye Umumî Vekilliği ----- Unyon Yangın Kaza ve Diğer Rizikolar A.Ş.**

(PFA) Preservatrice Fonciere TRIAD

Türkiye Umumî Vekilliği ----- PFA Sigorta A.Ş.

Assicurazioni Generali Türkiye Şubesi ----- Assicurazioni Generali Sigorta A.Ş.

Riunione Adriatica Di Sigurta

Türkiye Umumî Vekilliği ----- Riunione Adriatica Di Sigurta Türkiye Şubesi

La Suisse Compagnie Anonyme d’Assurances

Türkiye Umumî Vekilliği ----- Switzerland General Insurance Türkiye Şubesi***

1987 (Eski Sekli)**1989 (Yeni Sekli)**

The London Assurance Company

Türkiye Umumî Vekilliği ----- 3379 sayılı Kanun uyarınca sermaye getirmediğinden
Haziran 1989'da faaliyetine son verilmiştir.

La Concorde Compagnie d'Assurances

Türkiye Umumî Vekilliği ----- 3379 sayılı Kanun uyarınca sermaye getirmediğinden
Haziran 1989'da faaliyetine son verilmiştir.

La Baloise Compagnie d'Assurances

Türkiye Umumî Vekilliği ----- 3379 sayılı Kanun uyarınca sermaye getirmediğinden
Haziran 1989'da faaliyetine son verilmiştir.

Mannheimer Versicherungsgesellschaft

Türkiye Umumî Vekilliği ----- 3379 sayılı Kanun uyarınca sermaye getirmediğinden
Haziran 1989'da faaliyetine son verilmiştir.

* = Unyon Hayat Sigorta A.Ş., 1990 yılında ismini değiştirerek İntaş Hayat Sigorta A.Ş. adını almıştır.

** = Unyon Yangın Kaza ve Diğer Rizikolar A.Ş., 1992 yılında tasfiyesiz infisah yoluyla, İntaş Hayat Sigorta A.Ş.'ye katılmıştır.

*** = Switzerland General Insurance Türkiye Şubesi, Ağustos 1992'de tasfiye sürecine girmiş ve faaliyeti sona ermiştir.

Kaynak: Ali İhsan Karacan, "Türkiye'de Sigortacılık Sektöründe Liberalleşmenin Niteliği, İçeriği, Fayda ve Mahzurları", **Türkiye Sigortacılığında Liberalleşme Semineri (İstanbul: 13 Mayıs 1994)**, sh. 25-76, (1994), sh. 73 vd.

EK – 4. 2002 Yılı İtibariyle Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sigorta ve Reasürans Şirketleri

(Sigorta Şirketleri)

1. AIG Sigorta A.Ş.*
2. Ak Sigorta A.Ş.
3. Ak Hayat Sigorta A.Ş.
4. Akdeniz Sigorta A.Ş.
5. American Life Hayat Sigorta A.Ş. Türkiye*
6. Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi
7. Anadolu Hayat Sigorta A.Ş.
8. Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi
9. Ankara Hayat Sigorta A.Ş.
10. Axa Oyak Sigorta A.Ş.**
11. Axa Oyak Hayat Sigorta A.Ş.**
12. Başak Sigorta A.Ş.
13. Başak Hayat Sigorta A.Ş.
14. Batı Sigorta A.Ş.
15. Bayındır Hayat Sigorta A.Ş.
16. Birlik Sigorta A.Ş.
17. Birlik Hayat Sigorta A.Ş.
18. Commercial Union Sigorta A.Ş.**
19. Commercial Union Hayat Sigorta A.Ş.**
20. Demir Sigorta A.Ş.
21. Demir Hayat Sigorta A.Ş.
22. Doğan Hayat Sigorta A.Ş.
23. Ege Sigorta A.Ş.
24. Egs Sigorta A.Ş.
25. Emek Hayat Sigorta A.Ş.
26. Fiba Sigorta A.Ş.
27. Garanti Sigorta A.Ş.
28. Garanti Hayat Sigorta A.Ş.

29. Genel Yaşam Sigorta A.Ş.
30. Generali-Kent Sigorta A.Ş.**
31. G.I.C. Dünya Sigorta A.Ş.
32. Güneş Sigorta A.Ş.
33. Güneş Hayat Sigorta A.Ş.
34. Güven Sigorta T.A.Ş.
35. Güven Hayat Sigorta A.Ş.
36. Hür Sigorta A.Ş.
37. Inter Sigorta A.Ş.
38. Işık Sigorta A.Ş.
39. İhlas Sigorta A.Ş.
40. İhlas Hayat Sigorta A.Ş.
41. İsviçre Sigorta A.Ş.**
42. İsviçre Hayat Sigorta A.Ş.**
43. Kapital Sigorta A.Ş.
44. Koç Allianz Sigorta A.Ş.**
45. Koç Allianz Hayat Sigorta A.Ş.**
46. Magdeburger Sigorta A.Ş.**
47. Merkez Sigorta A.Ş.
48. Ray Sigorta A.Ş.
49. Rumeli Sigorta A.Ş.
50. Rumeli Hayat Sigorta A.Ş.
51. Sanko Sigorta A.Ş.
52. Şeker Sigorta A.Ş.
53. Teb Sigorta A.Ş.
54. Ticaret Sigorta A.Ş.
55. Toprak Sigorta A.Ş.
56. Toprak Hayat Sigorta A.Ş.
57. Türk Nippon Sigorta A.Ş.**
58. Türkiye Genel Sigorta A.Ş.
59. Yapı Kredi Sigorta A.Ş.
60. Yapı Kredi Yaşam Sigorta A.Ş.

(Reasürans Şirketleri)

61. Destek Reasürans T.A.Ş.
62. Halk Reasürans A.Ş.
63. Millî Reasürans T.A.Ş.

* = Tamamı yabancı sermayeye dayalı Türk sigorta şirketleri.

** = Türk ve yabancı sermaye (yabancı sigorta şirketi) ortaklı Türk sigorta şirketleri.

Kaynak: "Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Adresleri", Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği:
<<http://www.trsb.org.tr/private/trk/adresl.htm>>, (12. 08. 2002).

EK – 5. Türkiye'de Yatırım Yapmak ve/veya Ticarî Faaliyette Bulunmak İsteyen Dışarıda Yerleşik Kişi ve Kuruluşların, TTK'ya Göre Anonim veya Limitet Şirket Kurmak veyahut da Şube Açmak İçin HM. Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğüne Başvurduklarında Gerekli Olan Belgeler

1. Dışarıda yerleşik kuruluşlara ait:
  - a) Faaliyet belgesi*,
  - b) Son yıl faaliyet raporu (son yıl bilançosu ve faaliyet alanını ihtiva eden).
2. Dışarıda yerleşik kişilere ait:
  - a) Pasaport örneği*,
  - b) Ticarî ve sınaî özgeçmişi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve bunları tevsik edici belgeler,
3. Yurt dışında yerleşik kişi ve kuruluşun, Türkiye'de faaliyette bulunmak istediği konu için gerekli sermayeyi getireceğine dair niyet mektubu,
4. Ek 1'deki örneğe göre hazırlanmış müracaat formu,
5. Kurulacak şirketin ana sözleşme taslağı,
6. Yatırım için ithali düşünülen makine, teçhizat ve demirbaşların proforma faturaları, prospektüs ve katalogları ile bunların FOB (menşe ülke döviz), FOB (\$), CIF (TL) ve gümrük vergi ve resimlerinin belirtildiği üç nüsha global liste,
7. Yatırım için teşvik araçlarından istifade edilmek isteniyorsa, teşvik mevzuatında öngörülen belgeler,
8. İzin alma işlemlerini yürütecek kişiye ortaklarca verilecek vekâletname (noterden veya yukarıda belirtildiği şekilde tasdik edilmiş),
9. Eklenmesinde yarar görülen diğer bilgi ve belgeler.

* = Faaliyet Belgesi ile pasaport örneği, ilgili Türk Konsoloslüğundan veya *Lahey* Devletler Özel Hukuku Konferansı çerçevesinde hazırlanan Yabancı Resmi Belgelerin Tasdiki Mecburiyetinin Kaldırılması Sözleşmesi hükümlerine göre tasdik edilmiş olacaktır. Pasaport örneğinin, Türkiye'deki bir noterce tasdik edilmiş olması halinde başkaca tasdik aranmaz.

Kaynak: Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı Hakkında 3 no'lu Tebliğ'in 2. maddesi. Bu tebliğ için bkz. RG. 27.06.1996 - Sayı 22679.

EK – 6. Yerli Sigorta Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni ile Yabancı Sigorta Şirketlerinin Şube Açma İzni Başvurusunda İstenen Bilgi ve Belgeler

1. Şirket Ana Sözleşmesi (2 adet-Kurucu Ortaklar Tarafından İmzalı-Noterden tasdikli),
2. Yapılabilirlik ve Çalışma Esasları Raporu*,
3. Kurucu Ortaklara Ait Bilgi ve Belgeler,
  - a) Gerçek kişi kurucular için;
    - ayrıntılı özgeçmiş (eğitim durumu, iş tecrübesi ve diğer kişisel bilgiler),
    - nüfus cüzdanı sureti,
    - ikametgah belgesi,
    - savcılık kaydı belgesinin aslı,
    - iflas etmediğine ve konkordato ilan etmediğine dair belgelerin asılları,
    - gerçek kişi kuruculara ilişkin bilgi formu (Hazine Müsteşarlığından alınacak),
  - b) Tüzel kişi kurucular için;
    - iştirakle ilgili Yönetim Kurulu kararının bir örneği,
    - son üç yıla ilişkin bilanço ve kar-zarar tabloları**,
    - ana sözleşmesinin bir örneği,
    - şirketin ortaklık yapısı***,
    - faaliyet alanları, varsa son yıla ilişkin faaliyet raporu,
    - konkordato ilan etmediğine dair belgenin aslı,
    - tüzel kişi kuruculara ilişkin bilgi formu (Hazine Müsteşarlığından alınacak),
4. Yöneticilere İlişkin Bilgi ve Belgeler [Genel müdür, genel müdür yardımcılığı ve denetçiliğe atanacaklar için ayrıntılı özgeçmiş (eğitim durumu, iş tecrübesi ve diğer kişisel bilgiler)],
5. Ön İnceleme Sonrasında Müsteşarlıkça İstenecek Diğer Bilgi ve Belgeler.

Yabancı Sigorta Şirketinin Türkiye’de Şube Olarak Faaliyette Bulunacak Olması Halinde İlâve Olarak İstenecek Diğer Bilgi ve Belgeler

Yabancı sigorta şirketinin;

- Ana sözleşmesinin tasdikli bir nüshası,

- Türkiye’de şube açılması için, yetkili organları tarafından alınmış kararın tasdikli bir nüshası,
- Son üç yıla ait tasdikli bilançoları ile kâr-zarar cetvelleri.

- * = Yapılabilirlik ve çalışma esasları raporunun içeriği için bkz. bu çalışmanın EKLER Bölümünde, Ek – 7 “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni veya Şube İzni Almaları İçin Gerekli Olan Yapılabilirlik ve Çalışma Esasları Raporunun Asgarî İçeriği”, sh. 134.
- ** = 3 yıldan daha yeni şirketler için, mevcut bilanço ve kâr-zarar tabloları.
- *** = Şirketin tüzel kişi ortakları bulunması durumunda, bunlara ilişkin ortaklık yapısını gösteren tablo da eklenir. Gerek duyulduğu takdirde, şirketin %40 veya üstünde hisselerine sahip tüzel veya gerçek kişi ortaklarına ilişkin ilâve bilgi istenebilecektir.
- **** = Nüfus cüzdanı sureti, ikametgâh, savcılık kaydı, iflâs etmediğine ve konkordato ilân etmediğine dair belgelerin düzenleniş tarihlerinin, başvuru tarihi itibarıyla 6 aydan eski olmamaları gerekmektedir.

Kaynak: “Sigorta Şirketi Kuruluş Ön İzni Başvurusunda İstenilen Bilgi ve Belgeler”, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı: <<http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/form-kur.htm>>, (12. 08. 2002).

EK – 7. Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş Ön İzni veya Şube İzni Almaları İçin Gerekli Olan Yapılabilirlik ve Çalışma Esasları Raporunun Asgarî İçeriği*

1. Amaç,
2. Pazar etüdü,
3. Beklentiler, sektöre kazandırılacak yenilikler, yeni ürün ve hizmetler,
4. Şirketin çalışma esasları ve faaliyet politikaları:
  - şirketin organizasyon yapısı,
  - yurt içi ve yurt dışı örgütlenme şeması ve politikası,
  - istihdam edilecek personel ve teknik donanıma ilişkin bilgiler,
  - faaliyette bulunulması öngörülen branşlar ve sebepleri,
  - sigorta ürünlerinin dağıtımı ve araçlarla ilgili politikası,
  - faaliyet politikaları (reasürans, konservasyon, fiyatlandırma, tanıtım vs.)
  - kaynakları değerlendirme ve yatırım politikası,
5. Kuruluş masrafları,
6. Yönetim giderleri ve genel giderlerle ilgili gerçekçi tahminler (3 yıllık),
7. Yatırım türleri ve bunlara ilişkin gerçekçi gelir tahminleri (3 yıllık),
8. Prim tahsilâtı ve hasar ödemeleri ile ilgili gerçekçi tahminler (3 yıllık),
9. Gerçekçi varsayımlara dayanan bilânço tahminleri (3 yıllık).

* = Yapılabilirlik ve çalışma esasları raporu, kuruluş ön izni veya şube izni değerlendirmesine esas teşkil eden en önemli faktörlerden biri olduğu için ayrıntılı ve gerçekçi bilgiler ihtiva etmesi gerekir.

Kaynak: “Sigorta Şirketi Kuruluş Ön İzni Başvurusunda İstenilen Bilgi ve Belgeler”, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı: <<http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/form-kur.htm>>, (12. 08. 2002).

KAYNAKÇA

I – GENEL ESERLER

Ackerman, S. B.. **Insurance**. 3rd Edition. New York: The Ronald Press Company, 1948.

Altuğ, Yılmaz. **Yabancıların Hukukî Durumu**. Dördüncü Basım. İstanbul: 1971.

Arseven, Haydar. **Sigorta Hukuku: Ana Prensipler – Genel Hükümler**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1987.

Aybay, Rona. **Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku**. Üçüncü Basım. İstanbul: 1995.

Berki, Osman F.. **Devletler Hususî Hukuku, C. I: Tâbiyet ve Yabancılar Hukuku**. Altıncı Basım. Ankara: 1966.

Bozer, Ali. **Sigorta Hukuku: Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri**. Beşinci Basım. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1999.

_____. **Sigorta Hukuku**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981.

_____. **Sigorta Hukuku: Sigorta Endüstrisi – Sigorta Hukukunun Genel Prensipleri – Tazminat Sigortası ve Çeşitleri – Can Sigortası ve Çeşitleri**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1965.

Chance, Clifford. **Insurance Regulation in Europe**. London: Lloyd's of London Press Ltd., 1993.

Clarke, A. Malcolm. **The Law of Insurance Contracts**. 3rd Edition. London: 1997.

Cockerell, H.A.L.. **Insurance**. London: The English Universities Press Ltd., 1957.

Çelikel, Aysel ve Günseli Öztekin Gelgel. **Yabancılar Hukuku**. Sekizinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998.

Ergenekon, Çağatay. **Sigorta Sektörü**. İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, 1995.

Garnett, Ronald George. **A Century Of Co-Operative Insurance**. London: George Allen and Unwin Ltd., 1968.

Gartner, R.. **Privat Versicherungsrecht**. Berlin: 1976.

Gülçür, Fazıl K.. **Sigorta Muameleleri Matematiği ve Prensipleri**. İstanbul: Adnan Kitap Evi, 1946.

Güvel, Enver A. ve Afitap Ö. Güvel. **Sigortacılık**. Ankara: Seçkin Yayıncılık A.Ş., 2002.

Hirsch, Ernst E.. **Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku**. İstanbul: 1942.

Isaac, Alfred. **Sigorta İşletmesi, C. I: Esaslar – Muameleler – Organizasyon**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1946.

Karacan, Ali İhsan. **Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1994.

Karayalçın, Yaşar. **Ticaret Hukuku C.I: Giriş – Ticarî İşletme**. Üçüncü Basım. Ankara: 1968.

Kender, Rayegân. **Türkiye’de Hususî Sigorta Hukuku: Sigorta Müessesesi – Sigorta Sözleşmesi**. Yedinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001.

Kubilay, Huriye. **Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku: Özel Sigorta Sözleşmeleri – Sigorta Kurumları – Örnek Olaylar**. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitap Evi, 1999.

Külünk, Halim. **Cumhuriyetin 50. Yılında Sigortacılığımız**. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, 1974.

Omağ, Merih Kemal, Oğuz İmregün, ve Fehiman Tekil. **Ticaret Hukuku** (Editörler: Akar Öcal ve Ayşe Tülin Yürük). İkinci Basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2000.

Öcal, Akar. **Sigortacılık ve Sigorta Hukuku Hakkında Genel Bilgiler**. Eskişehir: Eskişehir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi, 1971.

Poroy, Reha, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu. **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**. Sekizinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2000.

Schmidt, R. **Europaeisches Versicherungsaufsichtsrecht**. Berlin: 1964.

Seviğ, Muammer R. ve Vedat R. Seviğ. **Devletler Hususî Hukuku**. Üçüncü Basım. İstanbul: 1962.

Seviğ, Vedat R.. **Türkiye'nin Yabancılar Hukuku**. İstanbul: 1981.

Tekinalp, Gülören. **Milletlerarası Özel Hukuk: Bağlama Kuralları**. Yedinci Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2002.

_____. **Türk Yabancılar Hukuku**. Altıncı Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998.

Ulaş, Işıl. **Yargıtay On Birinci Hukuk Dairesi Uygulamaları İle Sigorta Hukuku: Genel Hükümler – Mal Sigortası ve Sorumluluk Sigortası Türleri – Zorunlu ve İsteğe Bağlı Trafik Sorumluluk Sigortaları İle Sigorta Davaları.** Ankara: Turhan Kitap Evi, 1992.

Uluocak, Nihal E.. **Türk Vatandaşlık Hukuku.** İkinci Basım. İstanbul: 1968.

II – MONOGRAFİLER ve TEZLER

Arat, Tuğrul. **Ticaret Şirketlerinin Tâbiyeti.** Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1970.

Atabek, Reşat. **Reasürans Hukuku.** Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1974.

Çetinoğlu, Muhterem. **Türkiye’de Sigortacılık: Teknik Esasları Üzerinde İnceleme.** İstanbul: 1965.

Döm, Seyfi. **Özel Sigortacılığın Denetlenmesi.** Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 1999.

Gözler, Kemal. **Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukukî Rejimi.** Bursa: Ekin Kitap Evi, 2000.

Güral, Jale. **Hususî Hukuk Tüzel Kişilerinin Milletlerarası Mevcudiyeti.** Ankara: 1949.

Kazgan, Haydar, Alkan Soyak ve Murat Koraltürk. **Cumhuriyetin 75 Yıllık Sigortacısı Koç Allianz.** İstanbul: 1998.

Kender, Rayegân. **Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi.** Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1968.

Onat, Selâhattin. **Türkiye’de Reasürans Tekeli.** İstanbul: Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu, 1974.

Özkan, Işıl. **Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğu’nda Kişilerin Serbest Dolaşımı.** İstanbul: 1997.

Özkan, Mehmet. **Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi.** İstanbul: Bilim Teknik Yayın Evi, 1998.

Seviğ, Vedat R.. **Ticarî Sahadaki Kanunlar İhtilâfı.** İstanbul: 1957.

Taşdelen, Servet. **Avrupa Birliğinde Sigorta Denetim Hukuku ve Türk Sigorta Denetim Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme.** Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, 1996.

Yüzbaşıoğlu, Necmi. **1982 Anayasası ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Türkiye’de Kanun Hükmünde Kararnameler Rejimi.** İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1996.

III – MAKALELER

Adatto, S.. “Bir Memleketin Kanunlarına Tevfikan Teşekkül Eden Bir Şirket O Memleketin Tâbiyetini İktisap Eder mi?”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. VI, S. 9-10: 280-284, 1934.

Akın, Mehmet Zeki. “Ortak Pazar Ülkelerinde Sigortacılığın Koordinasyonu”, **Sigorta Hukuku Dergisi**, C. I, S. 1: 45-66, Şubat 1982.

Akpınar, Turgut. "Tarihte Sigorta ve Yurdumuzda Sigortaya Dair İlk Fetvalar", **Tarih ve Toplum Dergisi**, C. XIII, S. 75: 34-39, Mart 1990.

Andaç, Münevver. "Sigorta Şirketleri Üzerinde Devlet Müdahalesinin Dayanağı", **Reasürör Dergisi**, S. 26: 4-15, Ekim 1997.

Armağan, Servet. "İslâm Hukukunda Sigorta Konusu ve İki Belge", **Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan**, sh. 251-276, 1978.

Arseven, Haydar. "Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans (1)", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 341: 12-13, 1988.

_____. "Sigorta Murakabe Kanunu ve Reasürans (2)", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 342-343: 6-7, 1988.

_____. "Sigortacılığın Denetimi, 3379 Sayılı Kanunun Getirdiği Yenilikler", **Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı**, sh. 339-380, 1988.

Avcı, Mustafa. "Sigortanın Osmanlı Hukukuna Girişi", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. VII, S. 1-2: 267-290, 2000.

Ayhan, Abdurrahman. "Sosyal Sigorta ve Özel Sigorta Arasındaki İlişki ve Farklara Genel Bir Bakış", **Anadolu Üniversitesi İİBFD.**, C. V, S. 1: 397-413, 1987.

Başer, Hayri. "Müşterek Pazar ve Sigortacılığımız", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 44: 2,27, 1963.

Bavbek, Reha. "Sigorta Şirketlerinde Asgarî Sermaye", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 435: 4-5, 1996.

_____. "7397 Sayılı Kanundaki Değişiklik ve Sigorta Sektörümüz", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 328: 6-7, 1987.

Birsen, Kemaleddin. "Hususî Hukuktaki Hükmi Şahısların Beynelmîlel Mevcudiyeti", **Cemil Bilsel'e Armağan**, s. 567-589, İstanbul 1939.

Bozer, Ali. "7397 Sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun İle İlgili Bir Müşahede", **Ankara Barosu Dergisi**, C. XVII, S. 1: 26-30, 1967.

Çevik, Kemal. "7397 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi", **Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi**, C. V, S. 2: 241-266, 1973.

Doğukanlı, Hatice ve Yıldırım Önal. "Sigorta Şirketlerinde Denetim ve Ödeme Gücünün Belirlenmesi Uygulamaları; Türkiye İçin Optimum Çözümler", **Reasürör Dergisi**, S. 38: 23-50, 2000.

Donay, Süheyl. "Devletler Hususî Hukukunda Şirketlerin Tâbiyeti Meselesi", **BATIDER.**, C. V, S. 2: 207-232, 1969.

Erkilet, Şaban. "Yabancı Tüzel Kişilerin, Yabancılar Hukuku, Türk Vergi Hukuku Karşısındaki Durumu ve Vergilendirilme Esasları", **Ankara Barosu Dergisi**, C. XLVII, S. 1: 102-116, 1990.

Gün, Akil. "Türkiye'de Sigortacılık (1)", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 11: 9,23, 1959.

_____. "Türkiye'de Sigortacılık (2)", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 12: 12,32, 1959.

_____. "Türkiye'de Sigortacılık (3)", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 13: 12,26, 1960.

Gürer, Bora. "Sigortada Etkili Mevzuat Düzenlemesi ve Denetim Sistemi", **Birlik'ten Dergisi**, Y. 1, S. 1: 13-14, 2000.

_____. "Liberalleştirilmiş Bir Ortamda Sigorta Sektörünün Düzenlenmesinin ve Denetiminin Nedenleri", **Birlik'ten Dergisi**, Y. 1, S. 3: 9-11, 2000.

_____. “Sigorta İşlemlerinin Denetimi”, **Birlik’ten Dergisi**, Y. 1, S. 5: 20-22, 2000.

Hirsch, Ernst E. “İlim Halinde Sigorta”, **İş Dergisi**, S. 29: 8-22, 1942.

İyidoğan, Aslı. “Sigorta Sektöründe Rekabetin Düzenlenmesi”, **Reasürör Dergisi**, S. 36: 9-20, Nisan 2000.

Kahya, Mehmet. “Sigorta Sektörünün Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi ile Fon Yaratma İşlevi ve Sermaye Piyasalarındaki Etkinliği”, **Reasürör Dergisi**, S. 37: 22-35, Temmuz 2000.

Karayalçın, Yaşar. “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Proje ve Teftiş ve Murakabe Hukukunun Başlıca Meseleleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IX, S. 3-4: 114-134, 1952.

Karayazgan, Ahmet. “Avrupa Topluluğunda Sigorta Acentesi Olmanın Şartları”, **Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, S. 19: 23-31, 1990-1991.

Kaşdaş, Selim Kaya. “Türkiye’de Sigortacılığın ve Sigorta Hukukunun Tekâmülü Hakkında İnceleme (1)”, **Adalet Dergisi**, S. 3: 240-254, 1955.

Koenig, W. “Sigortalar Hukuku (1)” (Çeviren: Ekrem Edgü), **Adalet Dergisi**, S. 5: 603-627, 1954.

Kongar, Bilgi. “Yasasız Geçen Yıllar Boğulmamak İçin Çabalayan Sigortacılar”, **Birlik’ten Dergisi**, Y: 1, S. 1: 5-6, 2000.

Kuhn, U. “Müşterek Pazarda Sigortalı, Sigorta Endüstrisi ve Sigorta Murakabesi” (Çevirten: Millî Reasürans T.A.Ş.), **Sigortacılık Bülteni**, S. 2: 5-15, 1963.

Memiş, Tekin. “Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sigorta Aracıları”, **Reasürör Dergisi**, S. 34: 7-20, 1999.

Metezade, Zihni. "Brokerlik, Yönetmelik ve Olumsuz Hükümler", **Birlik'ten Dergisi**, Y. 2, S. 13: 5-9, 2001.

Neyzi, Ali. "Türkiye'de Sigortacılığın Gelişmesinin Kısa Tarihçesi", **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 180: 12,14, 1974.

Niboyet, J. – P.. "Şirketlerin Hakikaten Bir Tâbiyeti Mevcut mudur?" (Çeviren: Hicri Fişek), **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IX, S. 3-4: 97-113, 1952.

Nomer, Cahit. "Sektör Gözüyle", **Birlik'ten Dergisi**, Y. 2, S. 22: giriş sayfası, 2001.

_____. "Türkiye'de Reasürans İnhisarı", **Sigorta Hukuku Dergisi**, C. II, S. 1-2: 3-26, 1984.

Önal, Yıldırım B. ve Canan Madran. "Türk Sigortacılık Sektöründe Pazarlama Sorunları – Bu Sorunların Sektörün Finansal Yapısı Üzerine Etkileri ve Çözüm Önerileri", **Millî Reasürans T.A.Ş. 1997 Sigortacılık Sektörü Bilimsel Çalışma Yarışması 3. lük Ödülü**, sh. 81-111, 1997.

Paratte, Gabriel. "Sigorta İşletmelerinin Faaliyet Alanının Sınırlandırılması" (Çeviren: Akar Öcal), **Eskişehir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi**, C. XV, S. 2: 289-292, 1979.

Sayman, Yücel. "Yabancı Şirketlerin Tanınması", **Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Y. 3, S. 5: 195-209, 1969.

Seviğ, Vedat Raşit. "Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Kanunu ve Devletler Hususî Hukuku", **İstanbul Barosu Dergisi**, C. XXXIV, S. 7-8: 265-278, 1960.

Su, Bülent. "Sigortaların Murakabesinde Kullanılan Üç Sistem", **İktisadî Yürüyüş Dergisi**, S. 177: 7,27, 1947.

Tekinalp, Gülören. “Yabancı Tüzel Kişilerin Tanınması”, **Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan**, sh. 187-214, İstanbul 1978.

_____. “AET’de Tüzel Kişilerin Tanınması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. XLII, S. 1-4 (Ernst E. Hirsch’e Armağan Özel Sayısı): 309-322, İstanbul 1977.

_____. “Türk Hukukunda Ortaklıkların Vatandaşlığı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü İçin Armağanı (Cumhuriyet Döneminde Hukuk)**, sh. 551-579, İstanbul 1973.

Tekinalp, Ünal. “Türk Yabancı Sermaye Hukukunun Ana İlkeleri”, **MHB**, Y. 4, S. 1: 39-50, 1984.

Tunçomağ, Kenan. “Sosyal Sigortalar Kavramı ve Özellikleri”, **Reasürör Dergisi**, S. 23: 6-11, 1997.

Türk, Hikmet Sami. “Sigorta Ortaklarının Denetimi”, **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 90: 20, 1967.

Uman, Osman Nuri. “Osmanlı Devletinde ve Türkiye Cumhuriyetinde Ecnebilerin Hukukî Vaziyetleri”, **İzmir Barosu Dergisi**, S. 24-25: 319-324, 1942.

Viret, Bernard. “İsviçre’de Yabancı Sigorta Teşekküllerinin Faaliyetlerine İzin Verilmesi” (Çeviren: Akar Öcal), **Sigorta Hukuku Dergisi**, C. II, S. 3-4: 153-160, 1985.

Yazıcı, Bedi. “Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (1)”, **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 362: 18-20, 1990.

Yazıcı, Selamet. “Avrupa Toplulukları Ortak Pazarında Sigorta Aracılarının Rolü ve Bu Alanda Yapılan Düzenlemeler”, **Hazine ve Dış Ticaret Dergisi**, S. 4: 79-84, Aralık 1993.

Yenel, Halil Mirat. “Sigorta Endüstrimiz – Nasıl Doğdu, Nasıl İnkışaf Etti?”, **Sigorta Dünyası Dergisi**, S. 33: 28-30, 1962.

IV – BİLDİRİLER ve TEBLİĞLER

Birsen, Kemalettin. “Sermaye Şirketlerinin Tâbiyetinin Tayininde Türk Hukuk Sistemi”, **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (Ankara: 13-18 Mayıs 1963)**, sh. 503-520, Ankara: 1964.

Karacan, Ali İhsan. “Türkiye’de Sigortacılık Sektöründe Liberalleşme Niteliği, İçeriği, Fayda ve Mahzurları”, **Türkiye Sigortacılığında Liberalleşme Semineri (İstanbul: 13 Mayıs 1994)**, sh. 25-76, İstanbul: 1994.

Kender, Rayegân. “539 sayılı KHK’nın Kuruluş İzni ve Ruhsata Dair Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, **7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK’nın Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994)**, **Sigorta Hukuku Dergisi**, S. 1: 52-67, 1996.

Omağ, M. Kemal ve Mehmet Somer. “539 Sayılı KHK’nın Anonim Şirketler Hukukuna İlişkin Olmak Üzere Bazı Yönlerden Değerlendirilmesi”, **7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK’nın Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994)**, **Sigorta Hukuku Dergisi**, S. 1: 21-51, 1996.

Özay, İlhan. “Anayasa Yargısında İptal Kararları”, **7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK’nın Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994), Sigorta Hukuku Dergisi, S. 1: 5-20, 1996.**

Özaydın, Şükrü. “Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye’de Şube Açmaları”, **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (Ankara: 13-18 Mayıs 1963), sh. 551-558, Ankara: 1964.**

Sesylmaz, Tarık B.. “Sigorta Denetleme Sistemleri ve Türkiye’deki Denetleme Sistemi”, **Sigorta Hukuku Türk Derneği Tarafından Düzenlenen Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Seminer (Ankara: 15-18 Mayıs 1967), sh. 391-437, Ankara: 1968.**

Tekinalp, Gülören. “Yabancı Sigorta Şirketlerinin Kuruluş ve İşleyişleriyle İlgili Bazı Problemler”, **Sigorta Hukuku Türk Derneği Tarafından Düzenlenen Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Seminer (Ankara: 15-18 Mayıs 1967), sh. 331-349, Ankara: 1968.**

Tolun, Osman. “Türk Hukukunda Sermaye Şirketlerinin Tâbiyeti”, **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (Ankara: 13-18 Mayıs 1963), sh. 473-501, Ankara: 1964.**

_____. “Yabancı Sermaye Şirketlerinin Türkiye’de Şube Açmaları”, **III. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (Ankara: 13-18 Mayıs 1963), sh. 533-549, Ankara: 1964.**

Ünan, Saim: “539 Sayılı KHK’nın Sigorta Aracılarına İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, **7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapan 539 Sayılı KHK’nın Değerlendirilmesi Sempozyumu (İstanbul: 23 Aralık 1994), Sigorta Hukuku Dergisi, S. 1: 68-91, 1996.**